

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ОДЕСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ
МІЖНАРОДНОЇ АСОЦІАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

**ПЕРШИЙ ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ КОНВЕНТ
МІЖНАРОДНОЇ АСОЦІАЦІЇ
СТУДЕНТІВ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ**

**СТИХІЯ ПОЛІТИКИ:
СОЦІОЛОГІЧНА, ФІЛОСОФСЬКА,
ПОЛІТОЛОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ**

20-21 березня 2015 року

Одеса

НАУКОВА РАДА КОНВЕНТУ

Афанасьєва М.В. – д.ю.н., професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків Національного університету «Одеська юридична академія»;

Цвих В.Ф. – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Яковлев Д.В. – д.політ.н., професор, декан факультету правової політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Івакін О.А. – д.філос.н., професор, завідувач кафедри філософії Національного університету «Одеська юридична академія»;

Вітман К.М. – д.політ.н., професор, декан магістратури державної служби Національного університету «Одеська юридична академія»;

Наумкіна С.М. – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політичних наук Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Лісієнко О.В. – д.соціол.н., професор, декан історико-філософського факультету Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Каменська Т.Г. – д.соціол.н., професор, професор кафедри соціології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова;

Шамша І.В. – к.філос.н., доцент кафедри філософії Національного університету «Одеська юридична академія».

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНВЕНТУ

Пробачай Юлія – співголова оргкомітету, голова Одеського відділення Міжнародної асоціації студентів політичної науки;

Калінін Володимир – к.політ.н., співголова оргкомітету, почесний член Міжнародної асоціації студентів політичної науки (Україна);

Прущак Валерія – Голова Студентської Ради Національного університету «Одеська юридична академія»;

Костенюк Олена – секретар Одеського відділення Міжнародної асоціації студентів політичної науки;

Михайлевський Микита – Голова Студентської Ради факультету правової політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія».

Стихія політики: соціологічна, філософська, політологічна рефлексія:

С 80 матеріали Першого Південноукраїнського конвенту Міжнародної асоціації студентів політичної науки (м. Одеса, 20-21 березня 2015 р.) / за загальною редакцією д.політ.н., професора Д.В. Яковлева. – Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. – 184 с.

УДК 32.001(063)

ББК 66.01я43

ЗМІСТ

Ківалов С.В.

Привітання учасників конвенту

Міжнародної асоціації політичної науки (МАСПН) 6

ПОЛІТИЧНА ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ

Калінін В.Ю.

Утопістика vs футурологія у політичному прогнозуванні8

Наумкина С.М.

«Вашингтонский консенсус» и политико-экономические преобразования стран

Центральной и Восточной Европы: теория и практика 12

Штурмаревич Д.А.

Черты власти в условиях тоталитаризма20

УКРАЇНСЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС

Артеменко Р.О.

Шляхи оновлення української політичної еліти25

Кройтор А.В.

Національна ідея як чинник конструювання модерної нації в Україні30

Кротова Д.О.

Демократія та українське суспільство 34

Місько В.Є.

Проблематика конституційно-правового статусу політичних партій в Україні39

Стоцький В.В.

Інформаційна безпека України в контексті глобальних проблем сучасності.....42

Федорищак (Федорів) Х.І.

Українсько-польське примирення крізь призму політики пам'яті.....46

Яковлев Д.В.

Політологічне есе на тему «Великого вибору»52

СВІТОВА ПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Гісса О.К.

Вплив британського євроскептицизму

на політику Сполученого Королівства: історія і сучасність57

Голка В.

«Удосконалення» форм прояву тероризму у світовому політичному просторі.....61

Dvornichenko D.

Signing of the Association Agreement between
the European Union and Ukraine: Europeanization or mimicry 64

Донська А.Г.

Майбутнє Європейського Союзу в інклюзивному та ексклюзивному аспектах 67

Кисляк Г.М.

Військова діяльність О.В. Колчака у період Першої світової війни 72

Матієнко А.В.

Урахування національного фактору у побудові
суспільно-політичного життя держав-учасників ЄС 77

Ростецька С.І.

Транскордонне співробітництво Україна-ЄС 81

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА**Курочка В.С.**

Режим «санації» в Польщі 83

Папуша В.С.

Державна служба: соціальна природа та призначення 87

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИКИ, ПРАВА І МОРАЛІ**Бахметьев А.Е.**

Проблема моральності політики 90

Битов В.І.

Філософський аспект концепції «загибелі цивілізації» А. Дж. Тойнбі 93

Бузаров А.И.

К вопросу об этических основах понимания бизнеса в исламе 98

Ивакин А.А.

О принципиальной несостоятельности исторического материализма 106

Костельнюк М.М.

Філософські помисли в працях митрополита П. Могили 107

Кузик О.Ю.

Співвідношення політики і моралі у філософській системі
Н. Макіавеллі як виклик соціально-політичної кризи 110

Мовчан М.М.

Онтологічний вимір страху 116

Онищенко О.О.

Обзор идеального государства у Платона 121

Пісна Ю.В.

До проблеми з'ясування сутності моральних і легальних вчинків: філософський аспект	126

СОЦІАЛЬНІ СТРУКТУРИ ТА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ

Бакуменко Р.І.

Национальная толерантность в условиях конфликта.....	129

Нечипоренко Л.В.

Тенденції розвитку соціально-культурної сфери у сільській місцевості	132

Ткачук А.О.

Социальная экология как фактор сохранения окружающей среды в мире	138

ПОЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА КОМУНІКАЦІЇ

Каменская Т.Г.

Метод критического дискурс-анализа в исследованиях политических событий.....	144

Каравайцева О.В.

Проблеми виборчої системи Хорватії	148

Король Я.А.

Общие тенденции в применении избирательных технологий на выборах народных депутатов в Верховную Раду Украины	153

Маричану М.Д.

Имидж государства в глобализационном измерении	158

Михайлевский Н.В.

Блеф как элемент политических технологий	163

Пасько М.В.

Технології масової маніпуляції як важіль впливу на політичну свідомість громадян	166

Петкова О.В.

Проблематика молчания в современной политологии	172

Попович Є.О.

Діяльність міжнародних неурядових організацій як спосіб забезпечення процесу демократизації	176

ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ КОНВЕНТУ МІЖНАРОДНОЇ АСОЦІАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ (МАСПН)

***Шановні учасники
Першого південноукраїнського конвенту
студентів політичної науки!***

Розвиток політичної науки – це нагальна та невідкладна потреба сучасної України, яка переживає складний та болісний етап формування власної державності. Вкрай важливо, щоб цей етап завершився сформованою правовою державою, розвиненим громадянським суспільством, побудованою демократією. Я глибоко переконаний, що політична та соціологічна науки постають необхідною умовою для цього. У 2014 році на базі факультету правової політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» було утворено Одеське відділення Міжнародної асоціації студентів політичної науки. Це, на мій погляд, цілком закономірно. На півдні України в досить короткий термін побудовано справжній європейський Університет, який отримав визнання в багатьох країнах світу. Це є головним нашим внеском в розвиток державності України, наближення до європейських стандартів якості освіти.

Політологічна та соціологічна освіта – це важливий напрям, який з вже відомими наполегливістю та професіоналізмом фахівців Національного університету «Одеська юридична академія» здійснюється в тісному зв'язку з юридичною підготовкою. З одного боку, сучасні політологи та соціологи просто не можуть дозволити собі бути необізнаними у сфері права, у правотворчій та правозастосовній діяльності. З іншого боку – сучасний юрист повинен вільно орієнтуватися в закономірностях існування поля політики.

Цей конвент – не перший з тих, які проводилися на базі Національного університету «Одеська юридична академія». Зокрема, в університеті проводилися Другий і Четвертий національні конвенкти українського відділення Міжнародної асоціації студентів політичної науки. З року в рік я уважно спостерігаю, як зростає теоретична значущість та глибина думок

учасників конвентів, як збільшується кількість учасників, кількість вищих навчальних закладів з усіх куточків України. Своєчасні нові думки сучасних політологів, соціологів, філософів, юристів, які висловлюються під час таких зустрічей, дозволяють вирішувати суперечності розвитку української державності, уможливлуючи нові перспективи для демократичного майбутнього України.

Творцями конвентів Міжнародної асоціації політичної науки постають студенти, аспіранти, докторанти, кандидати та доктори наук. Привертає увагу демократичність сьогоdnішнього конвенту, на секційних засіданнях якого визнані та відомі фахівці в тій, або іншій галузі науково знання виступають разом зі студентами. Така побудова наукових заходів дозволяє сягнути педагогіки справжнього співробітництва.

Привертає увагу і назва конвенту 2015 року: «Стихія політики: соціологічна, філософська, політологічна рефлексія». Політична сфера життя суспільства дійсно постає стихією, яка потребує цілісного осмислення та не обмежується якоюсь однією наукою. Осягнення цієї стихії потребує не лише бездоганної кропіткої роботи теоретиків та практиків, але й їх небайдужого ставлення до предмету пізнання.

Щиро вітаю вас із початком роботи Першого південно-українського конвенту Міжнародної асоціації студентів політичної науки «Стихія політики: соціологічна, філософська, політологічна рефлексія»! Відповідальна, раціональна, прозора політика, яка ґрунтується на ідеї правової держави – це те, що потрібно сучасній Україні, тому чим більше цікавих думок в цій площині буде виникати у сучасної молоді, тим швидше Україна досягне бажаного етапу розвитку.

Бажаю успіхів, цікавих та доречних ідей!

С.В. Ківалов
доктор юридичних наук, професор,
президент Національного університету
«Одеська юридична академія»,
академік НАПрН України, народний депутат України

Калінін В.Ю.

кандидат політичних наук, почесний член

Міжнародної асоціації студентів політичної науки (Україна)

УТОПІСТИКА VS ФУТУРОЛОГІЯ У ПОЛІТИЧНОМУ ПРОГНОЗУВАННІ

У 90-ті роки ХХ століття в рамках світ-системного аналізу було запропоновано оригінальний концепт дослідження майбутнього – утопістка, яка мала розширити можливості науковців та забезпечити їх новим теоретичним інструментарієм у вибудові нових варіантів розвитку світу. Даний концепт отримав доволі широке розповсюдження не лише серед прихильників світ-системної перспективи. Спробуємо визначити евристичні спроможності даного концепту та порівняти його з футурологією заради використання в політичному аналізі та прогнозуванні.

Основою для створення нового концепту стало давно вже поширене поняття утопії. Як відомо, останню можна визначити як місце якого немає. Фактично, утопія постає як певна проекція соціального реформізму/революціонізму із аномально вираженими рисами, що мають сформувати нову картину світу. Тема утопій чи звернення до неї не є новим предметом для політологічних чи соціально-філософських досліджень. Зокрема, в історії політичних вчень особливе місце займають роботи утопістів (Т. Мор, Т. Кампанелла, Ф. Бекон, Ш. Фурье, Р. Оуен, К. А. Сен-Сімон). В той же час звернення до утопії Іммануїла Валлерстайна не має безпосереднього зв'язку з існуючими традиціями використання цього концепту в політологічних, філософських та соціальних

дослідженнях. Зокрема, утопія та утопістика не є простою грою слів, а постає інструментом прогнозування.

Відповідно до Іммануїла Валлерстайна, введення поняття утопістики значною мірою обумовлено потребою формування прогнозів довгострокового розвитку «... в момент, який я називаю трансформаційним ЧасомПростором...» [9, с. 4]. Іншими словами, утопістика постає відповіддю світ-системної перспективи на неминуче настання точки біфуркації після якої має відбутися перехід від існуючої капіталістичної світ-економіки до нової світ-системи. Повертаючись до поняття утопістики, варто його розуміти як певне «... судження історичної альтернативи, вправою нашої справедливості як реальної раціональної альтернативи вірогідних історичних систем» [9, с. 1]. Сконструйована картина майбутнього за допомогою утопістики не є обов'язково оптимістичною. Альтернативи прийдешнього однозначно не мають бути екстраполяцією сучасних тенденцій. Адже після проходження точки біфуркації сучасна капіталістична світ-економіка опиниться в стані нерівноваги і, навіть, незначні дії зможуть впливати на формування політичних та соціально-економічних структур майбутнього. Звідси, утопістика постає не просто як науковий метод, а як певне «... узгодження того, що ми вивчаємо від науки, моралі та політики про те чим наші цілі мають бути....» [9, с. 2]. Таким чином, утопістика постає науковим інструментом довгострокового прогнозування, яке прагне охопити далекосяжне майбутнє у вигляді ймовірної альтернативи сьогоденню. На думку Іммануїла Валлерстайна, «...настав час утопістики – інтенсивного та неупередженого аналізу історичних альтернатив» [2, с. 46]. Окрім власне автора цього поняття, метод утопістики отримав своє використання в різних субдисциплінах. Дослідження в межах утопістики проводили Аріель Саллех, Роз Брюер (Rose Brewer) та Мерін Каридес (Marine Karides).

Наприклад, Роз Брюер пропонує власне розуміння сучасних й перспективних процесів, які називає афроцентричною утопією.

Відповідно до цього американського вченого, «... в нинішній кризі капіталізму та його альтернативі... африканці по всій Африці та діаспора... є центром відчуження: соціального, економічного, політичного та екологічного» [5, с. 146]. Такий діагноз пов'язаний з реальним відривом доходів як між країнами, так й соціальних груп всередині держав. В той же час залишається відкритим питанням чи зможе людство подолати глобальну несправедливість, навіть після встановлення параметрів нової світ-системи.

Якщо із загальнонауковим положенням утопістики більш-менш зрозуміло, то доречним буде звернутися до такого напрямку як футурологія для визначення оригінальності самого концепту утопістики. Ще у 1943 році німецький соціолог О. Флехтхейм запропонував ввести поняття футурології до наукового обігу. Останнє поняття отримало широке розповсюдження завдяки американському письменнику Олдосу Хакслі. Предметом футурології виступає визначення далекого майбутнього. Останнє, відповідно до назви підходу, трансформувалося у науковий епітет футурологічний. Методом досягнення футурології є глобальне прогнозування на тривалі протяжності часу. Отже, як за предметом, так і за методом, футурологія та утопістика є однозначно подібними. Більше того, перша є значно старішою порівняно навіть з самим світ-системним підходом, не кажучи вже про понятійне нововведення утопістики.

Окрім того, футурологія, як і утопістика, не постає поза ціннісним підходом. Зокрема як зазначають російські дослідники Олексій Турчин та Михайло Батін «.. історія не може бути відокремлена від моральної оцінки минулих подій, так і футурологія не відмежована від спроб запропонувати рішення, що можуть вплинути на формування майбутнього» [3, с.10-11]. Футурологія на сьогодні представлена окремими підходами щодо майбутнього, які прийнято поділяти на оптимістичний та песимістичний (теорія криз та катастроф). Отже, і в цьому вимірі маємо співпадіння між двома підходами.

Навіть такий доволі поверховий аналіз зводиться не на користь світ-системного аналізу та запропонованого його представниками поняття утопістики. Адже відповідна практика «позичання» теоретичних інструментів створює лише дублювання наукового знання. В даному випадку, доречним може виявитися славнозвісна бритва Окамі. Відповідно до останньої не варто множити сутності без потреби, оскільки це, як мінімум, ускладнює вивчення соціальних феноменів. Проте, стаючи на захист світ-системного аналізу, можна знайти певне виправдання поняттю утопістики. Воно полягатиме у тому, що підхід позиціонує себе як критичну теорію. Отже, прагне до творення нового понятійно-категоріального апарату, що має вийти за межі конвенціонального дискурсу. Ймовірно, саме в цьому доцільно шукати виправдання для існування такого теоретичного інструменту як утопістика.

Отже, було продемонстровано, що утопістика є не тільки інструментом прогнозування, але й інструментом соціальної інженерії. Варто зазначити, що утопістику слід розглядати як певну версію футурології у світ-системному аналізі. Таке твердження обґрунтовується відсутністю значних відмінностей між обома підходами та первинністю футурології щодо утопістики. В той же час теоретичні засади останньої залишаються ще малодослідженими, що потребує додаткового опрацювання в майбутніх дослідженнях.

Література

1. Валерстайн І. Світ 2050 року буде таким, яким ми його створимо (уривок зі збірки «Утопістика: історичні вибори ХХІ ст) / І. Валлерстайн [Електронний документ] – Режим доступу: <http://commons.com.ua/?p=15938>
2. Валлерстайн І. Кінець знаомого мира: Социология ХХІ века / І. Валлерстайн; [пер. с англ. под ред. В.И. Иноземцева]. – М.: Логос, 2004. – 368 с.

3. Современные международные отношения. Учебник / под. ред. А.В. Торкунова. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1999. – 584 с.

4. Турчин А.В. Футурология. XXI век: бессмертие или глобальная катастрофа? / А.В. Турчин, М.А. Бахтин – М.: 2013. – 263 с.

5. Arrighi G. African crisis. World-systematic and regional aspects / G. Arrighi // New left review. – 2002. Number 15. – pp. 5-36. (147)

6. Karides M. Local Utopia as Unobtrusive Resistance: The Greek Village Micro-Economy / M. Karides // Journal of World-Systems Research.– 2012. – vol. 18, Number 2. – pp. 151-156.

7. Salleh A. “Green Economy” or Green Utopia: The Salience of Reproductive Labor Post-Rio+20 / A. Salleh // Journal of World-Systems Research. – 2012. – vol. 18, number 2. – p. 141-145.

8. Smith J. Editor’s Introduction: Utopias and the Politics of Dispossession / J. Smith // Journal of World-Systems Research. – 2012. – vol. 18, number 2. – p. 138-140.

9. Wallerstein I. What is the Historical Social Science? [Электронный документ] / I. Wallerstein. – Режим доступа: <http://www.ssrc.org/hirschman/content/2008/texts/Wallerstein.pdf>

Наумкина С.М.

*доктор политических наук, профессор,
заведующий кафедрой политических наук и права
Южноукраинского национального педагогического
университета имени К.Д. Ушинского*

**«ВАШИНГТОНСКИЙ КОНСЕНСУС»
И ПОЛИТИКО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ
СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ И ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА**

Для стран Восточной и Центральной Европы прошедший, 2014 год, стал годом 25-летия «бархатных» революций, которые привели к кардинальным изменениям на европейском континенте, да и в мире в целом. Юрген Хабермас назвал их «революциями оздоровления», поскольку эта часть европейского континента в 90-ые годы пыталась достичь того, что в либерально-демократических государствах Западной Европы уже давно стало реальностью. Как писал наимоднейший в то время Френсис Фукуяма, в 90-ые годы с авансцены исчез основной соперник либеральной демократии, ознаменовав начало эры неолиберализма как безальтернативного варианта развития.

Ральф Дарендорф в работе «В поисках нового обустройства» так описал те идеалы демократии, которые пытались достичь страны ЦВЕ в начале своего транзита: во-первых, демократия должна обеспечить смену элит бескровно. Во-вторых, демократия создает форум для постоянного анализа деятельности властимущих на уровне парламентского контроля. В-третьих, демократия дает возможность избирателям участвовать в политическом процессе, выражая и отстаивая свои интересы, правда, не напрямую, а путем проведения дебатов среди депутатов. По мнению Дарендорфа, это и есть демократия в ее либеральном варианте.

При соотнесении понятий «либерализм» и «демократия», правомочно утверждение, что Европа сначала была либеральной и только потом демократической. В XIX ст. в европейских государствах права личности и бизнеса были в основном обеспечены, хотя демократическими эти страны назвать было трудно, ибо на рубеже XIX-XX столетий больше половины взрослого населения Европы не имело права голоса из-за ценза оседлости и имущественных ограничений.

В конце прошлого столетия именно эта модель внедрялась в новообразованных государствах Центральной и Восточной Европы – модель экономического развития, которую принято называть Вашингтонским консенсусом, представленная Мировым банком и Международным валютным фондом, согласно которой должна была утвердиться Вестминстерская модель государственного устройства.

Рыночная экономика и демократический режим – взаимосвязанные понятия, отсюда и определенные проблемы, не решенные странами постсоциалистического пространства. А именно: существует ложное представление о своего рода мистическом свойстве демократии, якобы создающей автоматически экономическое благосостояние. В действительности это далеко не так. И поскольку экономика не процветает, в ряде случаев отказываются и от демократии». И это самая большая и самая распространенная ошибка на пути перехода к демократии, по Дарендорфу.

Этот тезис Р. Дарендорфа на практике стал камнем преткновения для большинства стран постсоветского пространства. Исследователи взаимосвязи и взаимовлияния демократии, как социально-политической проблемы, и экономического роста, как социально-экономической, в странах ВЦЕ, отмечают, что вряд ли можно считать простым совпадением тот факт, что практически все страны так называемого догоняющего развития или откладывали демократизацию до достижения определенного уровня

благосостояния, или практиковали мозаичную так называемую «полтора партийную» систему (сильная многочисленная правящая партия и несколько маленьких оппозиционных, которые не имеют реальных шансов прийти к власти). Таким образом, попытки быстрого перехода к демократии в странах с не проведенными эффективными политико-правовыми реформами и нестабильным правопорядком могут иметь не всегда прогнозируемые негативные экономические и социальные последствия.

Сама по себе либеральная идея подкупает своей привлекательной простотой. Именно мнимая простота ее основных постулатов, а также зримые экономические успехи начала 90-х годов в развитых странах с утвердившейся неолиберальной идеологией, стали существенной причиной ее некритического заимствования.

Отсюда – и четкое проявление обратной тенденции – вхождение в мировое рыночное хозяйство обнаружило неприспособленность подавляющей части отечественных предприятий к международной конкуренции – ни организационно, ни технологически. Номенклатура и качество, а также ценовые параметры не отвечали мировым стандартам.

Существенным фактором, который непосредственно влиял на контекст реформ, была «помощь» мировых организаций, которые активно вмешивались в государственную политику новообразованных стран, предлагая им свой вариант реформ. Идеологической основой таких реформ была концепция неолиберализма, известная в мировой практике, как уже отмечалось, под названием «Вашингтонский консенсус», который был задуман как либеральное «руководство для технократов от политиков». Как набор рекомендаций, он опирается на представление об автономно действующем правительстве, которое использует открывающиеся «окна возможностей» или «окна открывающихся возможностей» (допускается и тот и другой перевод)

В 1989 г. американский экономист Дж. Вильямсон выступил с докладом под таким названием «Что имел в виду Вашингтон под реформой политики», который отражал суть так называемого Вашингтонского консенсуса, включая перечень из десяти рекомендаций по проведению реформ. Среди них :

1. Фискальная политика.
2. Приоритеты государственных расходов.
3. Налоговая реформа.
4. Финансовая либерализация.
5. Обменный курс.
6. Либерализация внешней торговли.
7. Прямые иностранные инвестиции.
8. Приватизация.
9. Дeregулирование.
10. Защита прав собственности.

Однако из всех принципов наиболее внедряемым в социально-экономическую практику стала мгновенная либерализация цен. Но страны, которые выстояли, несмотря на непопулярность мер «шоковой терапии» (Польша, Чехия, Словакия), получили позитивный результат, а там, где начали возвращаться к «частичной» регуляции (страна СНГ), – результаты совсем другие. («Шок без терапии»). Джон Стиглиц назвал это явление «смешиванием институтов экономической политики с целью ее проведения».

Несомненно, к просчетам МВФ и Мирового банка, которые стали в трансформационный период выразителями политики монетаризма, можно отнести несвоевременное распознавание ими одновременности и разновекторности негативных и позитивных последствий прогнозируемой политики и тех социальных осложнений, которые vyplывают из нее. Попытка смягчить этот процесс со стороны международных финансовых организаций только частично решила проблемы за счет социальных программ.

Политическая практика показала, что модель «Вашингтонского консенсуса» слишком нестабильна по своей природе, потому что воплотить на практике автономно действующее правительство технократов чрезвычайно трудно. Данная модель была положено в основу формирования принципов национальных концепций трансформации (Так, в 1990 г. – «План Л. Бальцеровича» в Польше, в 1991 г. – «План Клауса» в Чехословакии и так далее). Успехи рыночных преобразований в этих странах привели к формированию широкой и долгосрочной общественной поддержки проводимых трансформаций («консенсус во имя реформ», и «реформы во имя консенсуса»).

На постсоветском пространстве успешно удалось провести неолиберальные реформы в соответствии с рекомендациями Вашингтонского консенсуса в странах Балтии, что обеспечило им быструю интеграцию в евроатлантические структуры. Политические элиты прибалтийских государств в начале 90-х годов прошлого столетия твердо избрали курс на проведение неолиберальных реформ и евроинтеграцию. У них не было глубоких расхождений (как, например, в Украине) между элитами с разными идеологическими ориентациями. Кроме того, они имели существенное преимущество в том, что они находились в более тесном контакте с европейской элитой и воспитывались на европейских культурных ценностях, преимущественно немецко-скандинавского (или северного) типа.

Среди этих стран особо следуют выделить Эстонию, политическая элита которой наиболее быстро, последовательно и синхронно осуществила неолиберальные реформы, что позволило этому государству создать крепкий фундамент для устойчивого экономического развития (даже экономический кризис 2008-го года менее негативно отразился на ее экономическом развитии, чем это наблюдалось в других странах). К сожалению, большинство стран постсоветского пространства, в том числе и Украина, не смогли

обеспечить успешную посткоммунистическую трансформацию на позициях неолиберальной парадигмы.

Причина неудачной трансформации следуют искать как в ошибочности отдельных положений Вашингтонского консенсуса, так и в цивилизационном качестве функционирующих политических и экономических институтов и, если можно так выразиться, культурном качестве политических элит.

В 1998 году известный английский экономист Джон Грей опубликовал статью в лондонской газете «Гардиан», в которой резко разкритиковал правительства США и Великобритании за проводимую ими политику «рыночных реформ» в России и странах Азии. Он подчеркивает, что именно эта политика «несет в себе болезнь всему миру» – глобальную валютно-финансовую катастрофу. Плодами политики «реформ» стало, по мнению Джона Грея, сокращение производства в 2 раза по сравнению с 1991 годом и переход на бартер значительной части экономики.

Признавая поражение этой концепции реформ, один из ее идеологов – Джеймс Кеннет Гелбрейт отмечает, что доктрина, известная под названием «Вашингтонский консенсус», в действительности подорвала экономическую перспективу многих государств постсоветского пространства.

По мнению широкого круга экспертов из многих стран мира, мировой кризис 2009 года, де-факто, ликвидировал «Вашингтонский консенсус». В мае 2004 года Лондонским центром международной политики был опубликованный доклад под названием «Пекинский консенсус», в которой речь шла не только об эффективности китайского опыта. Если «Вашингтонский консенсус», по мнению авторов, «осчастливил только банкиров», то «пекинский консенсус» работает в интересах «не только их». Его цель – экономический рост при сохранении независимости; отличительная черта – «постоянное и решительное стремление к инновациям и экспериментам» (специальная экономическая зона), «защита государственных границ и интересов», «накопления

инструментов асимметричной силы» (в виде мощных валютных резервов) и т.д.

Таким образом, политическая, и экономическая реформы предлагалась странам Центральной и Восточной Европы одинаковые, однако каждая из них шла своим путем. Несмотря на то, что для большинства стран ЦВЕ предложенные на основе неолиберализма реформы способствовали масштабной трансформации и привели к формированию рыночной экономики, и на ее основе – построения демократии, сам «Вашингтонский консенсус» весьма критикуем в настоящее время и потерял свою привлекательность для других стран мира как, якобы, «рецепт» удачных политико-экономических преобразований, каким он считался и преподносился в первое десятилетие демократического транзита.

Итак, на глобальный вопрос «Почему???» можно ответить словами С. Коэна, что не бывает абстрактных теорий и доктрин. Самые верные и эффективные теории и модели не могут существовать, не опираясь на определенную систему ценностей, наполняющую их конкретным смыслом и содержанием. Без такой системы любая модель будет представлять из себя только набор положень, пусть даже самих правильных и в целом обоснованных, но не конкретизированных относительно определенного народа и исторического времени.

Любая выработанная теория не может не быть национальной, то есть неотделимой от жизнедеятельности, культуры и менталитета того или иного народа, страны, внутренних и внешних предпосылок.

В природе не существует абстрактного «объективного» социально-политического знания... Оно «объективно» только в той мере, насколько «объективна» или «действительна» та или иная система ценностей, на которой оно основывается...

Поэтому нам так необходимы мыслящие и перспективные ученые, которые могут креативно переосмыслить позитивный европейский опыт, создавая собственную модель эффективного развития.

Штурмаревич Д.А.

*студент факультета правовой политологии и социологии
Национальный университет «Одесская юридическая академия»*

ЧЕРТЫ ВЛАСТИ В УСЛОВИЯХ ТОТАЛИТАРИЗМА

Согласно концепции Х. Арендт, тоталитаризм – это феномен XX в., в корне отличный от всех иных форм политического проявления власти (авторитаризма, деспотизма, тирании) и базирующийся на совершенно новых политических структурах и механизмах. Основным органом власти при тоталитаризме – тайная полиция характерные черты которой становятся общими качествами тоталитарного общества: взаимное подозрение пронизывает всю систему социального взаимодействия.

Основа тоталитарного господства – массовое общество, порождённое кризисом и распадом классовой и политической систем в первой трети XX века

Тотальный террор необходим для поддержания атмосферы панического страха, но абсолютно бессмысленный, является сущностью тоталитаризма, который опирается на принципиально новое понимание власти. Действиями тоталитарных режимов руководит не жажда власти или прибыли, а логика идеологического мышления, непоколебимая вера в вымышленный мир. Но тоталитаризм несёт в себе собственное уничтожение, ибо его господство означает разрушение нормального человеческого общежития, а вместе с ним и самой сущности человека как такового.

Тоталитарные режимы нацелены на упразднение свободы, полное уничтожение человеческого свободомыслия, и тем отличаются от авторитарных форм правления, которые ограничивают, но не отменяют свободу. При тоталитаризме создаётся полная монополия Вождя на власть. При этом вождь не связан с групповой иерархией, как в авторитарных режимах.

Вся процедура одурманивания, а именно пропагандирования, проходит во вполне мягкой форме, и люди даже не догадываются, что именно в этот момент тоталитарная «отрава» начинает воздействовать на их разум, под видом нормальной политической реакции. «Фасадные организации исполняют двойную функцию: в качестве фасада тоталитарных движений для нетоталитарного мира и в качестве фасада этого мира для внутренней структуры движения» [1].

Изучением данной проблематики занимались такие видные учёные как Х. Арендт, Х. Линц, К. Поппер, Дж. Талмон, К. Фридрих и др.

Фактическим материалом для исследования стало произведение Ханны Арендт «Истоки Тоталитаризма», которое по праву считается одним из лучших исследований тоталитаризма.

По мнению Х. Арендт, основной орган власти при тоталитаризме – тайная полиция, характерные черты которой становятся общими качествами тоталитарного общества: взаимное подозрение пронизывает всю систему социального взаимодействия. Этот орган замещает сразу три ветви власти – законодательную, судебную и исполнительную. Тайная полиция выполняет всё, что ей прикажет сам вождь. И не важно – имеет ли место логика в его приказах или нет. «Ядро власти в стране – сверхэффективные и сверхкомпетентные службы тайной полиции находятся над государством и за фасадом показной власти, в лабиринте множества учреждений со сходными функциями, в основании всех властных перемещений и в хаосе неэффективности. Упование на полицию как на единственный орган власти и, соответственно, пренебрежение, казалось бы, значительно большим властным арсеналом армии, характерные для всех тоталитарных режимов, можно объяснить отчасти тоталитарным стремлением к мировому господству и сознательным игнорированием различия между чужой и родной странами, между чужими и собственными внутренними делами» [2].

Также у тайной полиции были полномочия отправлять в лагеря всех неугодных режиму. Х. Арендт высказала свою позицию насчёт этого следующими словами: «Принудительный труд в лагерях и исправительных колониях, высылка, рабство – все то, что на какое-то ничтожное мгновение может показаться искомым полезным сравнением для концентрационного лагеря, как показывает более детальный анализ, ведет в никуда» [3].

В тоталитарном государстве существует такое понятие как «дублирование власти». А именно, разделение правительств на реальное и показное. Примером здесь послужит Советская Россия, где был создан Всероссийский съезд Советов. Казалось бы, он принимает ответственные проекты, законы и вообще решения по дальнейшей жизни государства, но, по сути, ни одно из положений этого ведомства не имело практического значения [4]. Реальную же власть имела партия Большевиков, которая подчинила себе не только Красную Армию но и тайную полицию (в те времена НКВД). Удвоение канцелярий и разделение власти, сосуществование реальной и показной власти вполне достаточны, чтобы создать путаницу. «Единственное правило, относительно которого может быть уверен каждый человек в тоталитарном государстве, состоит в том, что, чем более заметны правительственные организации, тем меньшей властью они наделены, и чем меньше известно о существовании какого-то института, тем более полновластным он окажется в конечном счете. Согласно этому правилу Советы, конституционно признанные высшей государственной властью, имеют меньше власти, нежели партия большевиков; большевистская партия, которая открыто вербует своих членов и признана правящим классом, обладает меньшей властью, чем тайная полиция. Реальная власть начинается там же, где начинается секретность» [5].

По правилам любого государственного строя, в государстве должна быть конституция. В Третьем Рейхе оставалась конституция Веймарской республики, по сути на нее не обращали

никакого внимания, однако и не отменяли. По мнению Х. Арендт в Советской России пошли по другому пути: «В 1936-м году была выпущена Конституция, тщательно проработанная. Её с восторгом приветствовали как в самой России, так и за рубежом, как завершение революционного периода. Но потом как оказалось, началом Большой Чистки, которая ликвидировала существующее руководство и стёрла все следы нормальной жизни. Сталин добивался возможности уничтожения любого коммуниста, который не был абсолютно предан вождю» [6].

Кроме того, немногим лучше было и положение тех, кто обязан был исполнять распоряжения руководства, считавшиеся поистине обязательными с точки зрения интересов движения, – в противоположность правительственным мерам, такие распоряжения, разумеется, доводились до сведения одних лишь элитных формирований партии. В большинстве своем такие приказы были «преднамеренно туманными и отдавались в расчете на то, что их исполнитель разгадает намерение приказывающего и будет действовать согласно этому намерению»; ибо партийная элита должна была не только подчиняться приказам вождя (это было, так или иначе обязательно для всех существующих организаций), но и «исполнять волю руководства» [7].

Умножение канцелярий чрезвычайно облегчало постоянное перемещение власти; более того, чем дольше тоталитарный режим остается у власти, тем большим становится число канцелярий, и возможность создания рабочих мест зависит исключительно от движения, поскольку ни одна канцелярия не упраздняется, когда утрачивает власть [8].

Ядро власти в стране – сверхэффективные и сверхкомпетентные службы тайной полиции находятся над государством и за фасадом показной власти, в лабиринте множества учреждений со сходными функциями, в основании всех властных перемещений и в хаосе неэффективности. Упование на полицию как на единственный орган власти и, соответственно,

пренебрежение, казалось бы, значительно большим властным арсеналом армии, характерные для всех тоталитарных режимов, можно объяснить отчасти тоталитарным стремлением к мировому господству и сознательным игнорированием различия между чужой и родной странами, между чужими и собственными внутренними делами [9].

Таким образом, в условиях тоталитаризма к источникам власти над обществом можно отнести: дублирование канцелярий и тотальный контроль тайной полиции над обществом.

Література

1. Х. Арендт «Истоки Тоталитаризма» – 1996 – С. 245
2. Х. Арендт «Истоки Тоталитаризма» – 1996 – С. 551
3. Х. Арендт «Истоки Тоталитаризма» – 1996 – С. 522
4. Х. Арендт «Истоки Тоталитаризма» – 1996 – С. 519
5. Х. Арендт «Истоки Тоталитаризма» – 1996 – С. 526
6. Х. Арендт «Истоки Тоталитаризма» – 1996 – С. 516
7. Х. Арендт «Истоки Тоталитаризма» – 1996 – С. 521
8. Х. Арендт «Истоки Тоталитаризма» – 1996 – С. 524
9. Х. Арендт «Истоки Тоталитаризма» – 1996 – С. 551

УКРАЇНСЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС

Артеменко Р.О.

студент

Института социальных наук

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ШЛЯХИ ОНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ

У країнах з несталими, перехідними політичними системами, побудованими на хиткому соціально-економічному ґрунті на перший план у процесі державотворення виступають представники політичної еліти. В Україні існує проблема формування сучасної політичної еліти, здатної висунути зі свого середовища лідерів нової формації, які повністю відповідали б сучасним завданням розбудови демократичної держави і суспільства. Актуальність даної теми не підлягає сумніву та буде зростати і надалі, оскільки від здатності політичної еліти відповідати викликам часу залежить успішність просування України шляхом реформ та входження її до числа найрозвиненіших держав світу.

В процесі підготовки доповіді вивчалися праці, в яких аналізується сфера елітних відносин і які є теоретичним надбанням світової політичної думки. Це роботи таких авторів, як М. Вебер, Н. Макіавеллі, Р. Міхельс, Г. Моска, Х. Ортега-і-Гасет, В. Паретто, У. Хоффман-Ланге, українських авторів Д. Донцова, В. Липинського. Особливу цінність для написання даної роботи становлять розробки таких дослідників як О. Гаман-Голутвіної, В. Карасьова, В. Олещенка, М. Пірен, І. Побочий, Н. Попадюк, Ф. Рудича, В. Фесенка, М. Шульги, які розглядають шляхи формування еліт, аналізують можливості їх трансформації та вплив еліт на розвиток громадянського суспільства і розбудову держави.

Якість еліти багато в чому залежить від принципів її формування. Найважливіше місце займає створення політичної еліти, з якої формуються законодавчі та виконавчі органи держави, урядовий апарат, управлінські кадри. Питання про особливості

рекрутування еліти одне з найважливіших в елітології. Як зазначає О. Гаман-Голутвіна, політична еліта являє собою відкриту систему, її коло поповнюється за рахунок осіб різноманітного освітнього, професійного та майнового статусів [1, с. 97–103]. У стабільних політичних системах рекрутування еліти відбувається згідно з ретельно розробленими процедурами, у результаті чого персональний склад еліти періодично оновлюється, а політична структура залишається значною мірою незмінною. По іншому складається справа в періоди політичної нестабільності: люди, що займають ключові позиції в політичному управлінні, втрачають свої пости і багато вакансій заповнюються з порушенням звичних норм.

Необхідно окреслити основні проблеми, які мають бути вирішені для серйозного оновлення еліт, а отже і впевненого поступу країни на шляху реформ.

Чи не найважливішим завданням, яке необхідно вирішувати на шляху оновлення політичної еліти, є боротьба з корупцією. Нині в Україні ми все ще спостерігаємо тотальну корумпованість, що нині проникла не лише в політичне, а й в усі сфери суспільного життя. Як зазначає Ф. Рудич, «для боротьби з корупцією важливо, щоб вищі посадові особи держави були порядними людьми і не перебували під тиском олігархічних кланів. Адже небезпека криється саме в їх оточенні. Тут непоодинокі випадки прояву хабарництва. Але з беззаконням належить боротися лише з допомогою закону і тільки закону» [6, с.11]. Нині маємо непогані перспективи у цій сфері. Новий президент і Верховна Рада приділяють увагу боротьбі з корупцією. Крім вже існуючого закону, прийнято закони України про люстрацію, про Антикорупційне бюро, проводиться відкритий конкурсний відбір на посаду голови Антикорупційного бюро з залученням до комісії з відбору знаних іноземних фахівців і моральних авторитетів в українському суспільстві, розробляється низка нормативно-правових актів з цього питання.

Ще у 2007 році український політолог В. Карасьов підкреслював: «...у нинішньої української влади залишається єдиний вибір – або залучити у свої ряди справжніх професіоналів, які, доклавши титанічних над зусиль, зможуть виправити існуючу ситуацію або вони будуть зметені вихором історичних змін» [2].

Історія довела правдивість слів фахівця, і новій українській владі слід серйозно поставитися до такого застереження.

Для якісної зміни політичної української еліти конче потребує корінних змін система виборів парламенту і рад усіх рівнів. Свою неефективність показала як змішана пропорційно-мажоритарна, так і пропорційна виборча система, а також чисто мажоритарна. В Україні вибори проводилися за всіма виборчими системами, але жодна система суттєво не вплинула на якість політичної еліти. Зараз в політичних і експертних колах точиться дуже багато дискусій стосовно чергової зміни виборчого законодавства і введення пропорційної системи з відкритими виборчими списками. В Західних країнах вона називається «пропорційна виборча система з преференцією», тобто, людина голосує і за партійний список, і за конкретну людину в цьому списку. Але, на думку багатьох експертів, зокрема В.Фесенка, корінної зміни політичної еліти в Україні у зв'язку з цим не відбудеться. Це буде лише певне покращення політичної системи. «Всі нинішні основні критерії відбору на виборах: багатство (ресурс фінансів, для того щоб стати депутатом), адміністративний статус, політичні впливи – все це залишиться і при відкритих партійних списках. Тому самі по собі зміни виборчої системи не змінюють якість політичної еліти» [7]. Це твердження було озвучене спеціалістом ще у 2012 році, але, зважаючи на ситуацію, що складалася перед парламентськими виборами 2014 року, воно лишається актуальним. Сьогодні політичні еліти мають формуватися на принципово нових засадах. Це – найперша умова радикального оновлення політичної еліти.

Для оновлення політичної еліти український політикум має виробити нові підходи стосовно фінансування політичної діяльності. Нині на ведення виборчої кампанії потрібно залучати великі гроші – рекламна кампанія, організаційне забезпечення участі у виборчому процесі (агітатори, робота штабів, спостерігачі і т.п.). Тому існує практика коли політсили продають місця у виборчих списках, лобіюють інтереси спонсорів-багатіїв під час законотворчої діяльності, а це є свідченням низької якості політичної еліти [7]. На протязі останнього року в середовищі політиків та експертів дискутується питання про фінансування політичних сил з державної скарбниці, необхідна серйозна законотворча робота в цьому напрямі. Цей підхід, в разі його

реалізації, може дати надію на те, що шанс отримати владу зможуть люди, незалежні від великого бізнесу.

Ще одним важливим механізмом зміни політичної еліти є розвиток внутрішньопартійної демократії. Прикладом демократичних процесів в партійному житті може бути система праймеріз для формування виборчих списків на парламентські та місцеві вибори, щоб члени партій могли певним чином впливати та формування списків.

Суттєвою умовою радикального оновлення політичної еліти є зміна ставлення політиків до влади. Політики мають іти до влади не для заробляння грошей, відстоювання комерційних, корпоративних інтересів, а для професійної та особистісної реалізації, саме це має бути головною рушійною силою і мотиватором для цих людей.

У тісному зв'язку з перспективою формування політичної еліти нової якості стоїть питання національного відбору талановитих кадрів для державного управління та участі у політичному житті країни. Як підкреслює М. Пірен, нові політики повинні «мати репутацію професіоналів – розумних і порядних, здатних до боротьби за правду, готових до виправданого ризику, інновацій... які здатні швидко перекваліфіковуватись, вивчати іноземні мови і світовий досвід управління. Там, де на історичну сцену виходить справжня еліта, починають діяти інші, відмінні від законів кількості, якісні характеристики... все визначатиме якість, професіоналізм, громадянська позиція щодо держави і народу» [3]. Запорукою формування саме такої еліти є високоякісна, сучасна освіта.

Вкрай необхідними для України на даному етапі є удосконалення системи правосуддя, реальне впровадження в життя принципу верховенства закону. Принципи верховенства закону та незалежного правосуддя – одні з основоположних принципів європейського співтовариства, на яких виховується та формується політична еліта нової якості [5, с.8].

Українська держава вступила у новий етап свого розвитку. Зважаючи на піднесення громадянської і політичної активності суспільства, щире бажання українців змінювати життя на краще, можемо припустити, що у разі наявності політичної волі у новообраного керівництва держави, механізми, необхідні для

оновлення еліти, таки будуть приведені у дію і якісна, радикальна зміна політичної еліти України стане реальністю.

Література

1. Гаман-Голутвина О. В. Политические элиты России. Вехи исторической эволюции. / О. В. Гаман-Голутвина. – М.: Интеллект. – 1998. – 416 с.
2. Карасёв В. / В. Карасёв Конституционный цикл: Продолжение следует // День. – 2007. – № 28
3. Пірен М. українська еліта і проблеми модернізації суспільства / М. Пірен [електронний ресурс] // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2006. – №45. Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n45texts/piren.htm>
4. Побочий І. А. Трансформація сучасної української еліти та її місце в політичній боротьбі / І. А. Побочий // Вісник КНУ ім. Т. Г. Шевченка. – Філософія. Політологія. – 2007. – №3. – с. 50-54.
5. Попадюк Н. І. Суспільно-політичні передумови трансформації державно-управлінської еліти в Україні / Н. І. Попадюк // Вісник їїНАДУ. – 2011. – №4. – с. 1-8.
6. Рудич Ф. Правляча еліта: її місце і роль в утвердженні української держави / Ф. Рудич // Політичний менеджмент. – № 2. – 2008. – с. 3-11.
7. Фесенко В. Як змінити якість політичної еліти України? / В. Фесенко [електронний ресурс] // сайт Політ.UA Режим доступу: <http://polit.ua/lectures/2012/02/28/fesenko.html>

Кройтор А.В.

*кандидат політичних наук, асистент кафедри соціальних теорій
Національний університет «Одеська юридична академія»*

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ЧИННИК КОНСТРУЮВАННЯ МОДЕРНОЇ НАЦІЇ В УКРАЇНІ

Сучасний стан політичного процесу в Україні, зокрема внутрішньо регіональні протиріччя свідчать що нагальною проблемою для України є консолідація українського суспільства. Проте подолання різнорідності не означає «переплавлення в одному тиглі», етнічної асиміляції, подолання культурно-історичної різнорідності регіонів, яка найрельєфніше проявляється в геополітичних та релігійних орієнтаціях.

Політична еліта України за роки незалежності так і не спромоглася артикулювати загальнонаціональну ідею яка б змогла консолідувати суспільство. Так, англійський дослідник Е.Вілсон стверджує, український націоналізм є ідеологією меншості (це відбито у підзаголовку його книги: «A minority faith» – «Вірування меншини»). Ця ідеологія не має впливу на півдні та сході країни, і має доволі обмежений вплив у Центральній Україні, яка етнічно є переважно українською. Лише в Західній Україні національна ідея має справді твердий соціальний ґрунт, проте ця частина країни є відносно незначною – за населенням, територією, економічним потенціалом і, головне, за впливовістю місцевих еліт та рівнем інкорпорації до центральної влади. Причиною регіональної різнорідності є неоднаковий розвиток різних частин України протягом останніх століть, коли у Європі відбулося формування модерних націй.

Консолідації українського суспільства і перетворення його на політичну націю можлива лише за умови конструювання єдиного комунікативного простору. Так К. Дойч зазначає що спільнота, яка претендує на власну спільну історію є спільнотою компліментарних способів і засобів спілкування, комунікації. Вона виконує необхідні для її існування суспільні функції, які, крім усього іншого, полягають у продукуванні, зберіганні, поширенні інформації. Механізмом реалізації цих функцій є історична пам'ять,

символи, звички, характерний спосіб мислення та засоби оперування інформацією, причому згадані елементи мають бути компліментарними, тобто зрозумілими усім членам спільноти, прийнятними для них [1].

Наразі в українському суспільстві немає єдиного бачення ні власної історії ні власних символів. Наочним прикладом цього є те що навіть такий символ як тризуб немає єдиного символічного сприйняття серед населення України, що пов'язане з відсутністю історичної пам'яті. Зокрема пересічний українець трактує тризуб як символ волі, сім'ї та ще безліч інтерпретацій. Проте в консолідованому суспільстві цей символ в різних регіонах повинен сприйматися передусім як герб Київської Русі – впливової держави середньовіччя з високим рівнем культури. Кожен громадянин незалежно від своїх етнічних, мовних релігійних чи то регіональних ознак, дивлячись на тризуб повинен розуміти що Україна є спадкоємницею Київської Русі, а український народ є продовжувачем культурних традицій Русі.

Але такого єдиного сприйняття немає, що пов'язано з недоліками у системі викладання історичної освіти, яка за останні століття неухильно формувала у багатьох поколіннях українців комплексу меншовартості.

Тому головним завданням сучасної еліти України є формування ефективної компліментарної моделі.

Під компліментарністю слід розуміти комунікативну ефективність, що забезпечує такий рівень функціонування комунікативних засобів, який є необхідним для того, аби великий людський колектив являв собою єдність, спільноту як таку.

«Комунікативні засоби суспільства, – пише К. Дойч, – складаються із стандартизованої системи символів, таких як мова та будь-яка кількість допоміжних знакових систем (абетки, способи писання, рахування, малювання тощо). Вони включають також інформацію, що зберігається у живій пам'яті, звичках, асоціативних зв'язках і схильностях членів спільноти, та її матеріальних засобах збереження інформації, таких як бібліотеки, пам'ятники, покажчики тощо. Всі ці елементи разом складають те, що антропологи називають культурою» [2]. Якщо вони мають достатній рівень компліментарності, можна стверджувати, що існує спільнота, яка виходить на необхідний рівень культурної

інтегрованості. Члени цієї спільноти існують у єдиному інформаційному просторі, в рамках єдиної культури.

Так наприклад Швейцарці розмовляють чотирма різними мовами, проте вони являють собою єдину націю, оскільки кожен із них має певний набір звичок, нахилів, символів, способів соціальної поведінки, особистих асоціацій, які всі разом дають йому можливість найефективніше спілкуватися саме з швейцарцями, аніж, скажімо, з німцями чи французами, які також розмовляють мовами, уживаними у Швейцарії.

Таким чином, знайдено «філософський камінь» у розумінні феномена нації. Звичайні, традиційні уявлення про націю, пов'язані з набором суб'єктивних та об'єктивних ознак, кожна з яких може підлягати сумніву, стають непотрібними. Йдеться не про один універсальний визначальний чинник, а лише про наявність достатніх комунікативних можливостей з достатнім рівнем їхньої компліментарності.

Наявність спільного комунікативного простору зумовлює внутрішню єдність спільноти (народу, національності, нації). Люди можуть належати до «позанаціональних» спільнот: класів, професійних груп, кланів тощо, і саме у межах цих спільнот їх об'єднує відповідний тип компліментарності. Компліментарність комунікативних навичок є першою передумовою внутрішньої єдності народу. Це, так би мовити, «етнічна компліментарність». Другою передумовою є компліментарність суспільних та економічних навичок і схильностей (способу організації праці та відпочинку, узвичаєних норм соціальної поведінки тощо). Ця єдність набуває особливого значення тоді, коли починає діяти третій чинник: розвиток промисловості і модерної ринкової економіки створює сприятливіші економічні й соціальні умови для тих спільнот, в яких існує високий рівень внутрішньої єдності. В умовах динамічних соціальних, суспільних й технологічних змін, посилення економічної конкуренції, безпека й успіх особистості досягаються за рахунок ефективнішої організації, узгодження інтересів і суспільних норм, координації форм суспільної поведінки. Отже, за цих умов кращі шанси мають спільноти з вищим рівнем внутрішньої комунікативності, групової солідарності. Потреба належності до «групи» стає імперативом, і ця потреба найкраще задовольняється належністю до нації.

Націоналізм у даному варіанті виступає як засіб соціальної мобілізації індивідів.

Внутрішня єдність забезпечується не лише рівнем комунікативності але й наявністю провідної групи (еліти), відмітною рисою якої є вищий ступінь комунікативності. В такому випадку народ пов'язаний з елітою суспільства «нерозривним ланцюгом зв'язків і комунікацій, часто і в економічному житті, при цьому не існує різких відмінностей в можливостях комунікації, заміни та відповідного просування вгору суспільними сходами в будь-якій ланці».

Отже, нація характеризується передусім певним рівнем суспільної комунікації індивідів. Цей рівень визначається компліментарністю способів і засобів комунікації між індивідами і групами всередині нації. Потреба в підвищенні рівня комунікативності чи підсиленні інтенсивності суспільної комунікації всередині національних чи протонаціональних спільнот з'являється в модерну епоху.

Тому сучасний політичний процес та консолідація суспільства, що відбулася на тлі зростання реальної загрози державності спровокували, хоч і недостатньо інтенсивний, процес формування модерної Української нації.

Головним проблемним моментом на цьому шляху є формування національної ідеї, шлях досягнення якої можливий завдяки побудові демократичного суспільства.

Проблема національної ідеї як ідеї консолідуючої суспільства у вітчизняній політичній думці не нова. Проте так чи інакше чикати її формування у середовищі політичної еліти не варто. Адже історія неодноразово свідчила зрадливість політичної еліти, її служіння власним корпоративним ідеям. Тривалий час національною ідеєю була ідея здобуття незалежності, яка сформована ще у творчій спадщині Т.Г. Шевченка. В такому форматі ця ідея себе вичерпала в момент проголошення Акту незалежності, а перед українською культурною елітою постала задача формування нової ідеї.

Заглиблюючись у літературну спадщину українського народу стає зрозумілим що така ідея давно була сформована у поставленому до політичної еліти запитанні: «Не вам, в мережаній лівреї,

Донощики і фарисеї,
За правду пресвяту встать
І за свободу. Розпинать,
А не учить ви вчилися брата.
О, роде суєтний, проклятий,
Коли ти видохнеш?!
Коли ми діждемося Вашингтона
З новим і праведним законом?
А діждемось таки колись!»

Власне в цих шевченківських рядках і виражається сутність тієї національної ідеї яка здатна консолідувати націю і бути системотворчим чинником комунікативного поля.

Література

1. Касянов Г. Теорії нації та націоналізму./ Г. Касянов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/kasian/kas.htm>
2. Касянов Г. Теорії нації та націоналізму./ Г. Касянов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/kasian/kas.htm>

Кротова Д.О.

студентка історичного факультету

Криворізький педагогічний інститут

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ДЕМОКРАТІЯ ТА УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Поширившись на початок ХХІ ст. у планетарному масштабі, демократія стала фундаментом державного устрою більшості країн Європи. Водночас, процес демократизації різних країн є складним і суперечливим. Особливо гостро це відчують держави, які здійснюють перехід від авторитарно-тоталітарних режимів до ефективних форм демократії, до яких належить і Україна.

Серед літератури, хотілось би відзначити працю «Новий вимір демократії» В. Медведчука в якій автор наголошує на тому, що декларування демократичного вибору, як засвідчує сучасна історія України, ще не означає автоматичного утвердження демократичних засад суспільного життя і демократичного мислення. Як зазначає О. Скакун, на сьогодні є всі підстави стверджувати, що Україна відбулася як держава. Але разом із тим два десятиліття розбудови демократичної державності в Україні засвідчили, що перехід до демократії не такий легкий і безболісний, як це уявлялося на початкових стадіях цього процесу.

Демократія як основа державного управління набуває сили лише там, де існує спільність інтересів і фундаментальних цінностей, які визнає більшість громадянського суспільства. Меншість погоджується на тимчасове правління більшості не тільки тому, що сподівається колись стати більшістю, а й тому, що певні загальні інтереси, права і свободи превалюють над вузькогруповими. Саме це робить демократичне парламентарне правління життєздатним та ефективним. Демократія починає занепадати тоді, коли розпадається єдність цінностей у громадянському суспільстві, коли не існує загального визнання основних принципів і завдань, окремі політичні партії чи інші інститути громадянського суспільства.

Говорячи про особливості державного рівня утвердження демократичних принципів в Україні, слід пам'ятати, що держава має поєднувати в собі первинну систему взаємовідносин: виборність і самоврядування. Сучасний стан політичної системи не відповідає цій вимозі. Основні функції зосереджені у центральній владі, тоді як місцеве самоврядування значно обмежене в правах. Саме перший і другий рівні демократії, тобто рівень конкретного індивіда і рівень титульної нації на певній території – це, як зазначив Ж. Дельоз, «більшість, а будь-яке становлення за своєю природою є якраз те, що виокремлюється з більшості [2]». Саме на цих рівнях визначається внутрішня логіка існування демократії, її національні характеристики, її функціональна необхідність для максимальної реалізації особистості. І, нарешті, саме на цих рівнях найбільше проявляється суперечливість, яку Ф. Ніцше визначив як «дивну суперечність між внутрішньою сутністю, якій не відповідає ніщо зовнішнє, і зовнішністю, якій не відповідає жодна внутрішня

сутність» [2]. Ефективне поєднання формує таку систему відносин людини і влади, яка кожному дає можливість реалізувати себе професійно і особистісно, відображати дійсність через самого себе. Тому й основним фактором, який визначає особливості національних моделей демократії, є людина, а точніше – перехід «людина – суспільство». При збігу теоретичного розуміння концептуальних основ демократії, яка реалізується в конкретній державі, з очікуваннями народу (індивіда, нації) на всіх рівнях відбувається резонанс, який стимулює національний розвиток. Але якщо хоча б один елемент входить у антагоністичну суперечність з суспільними очікуваннями, навіть якщо він на загально-теоретичному рівні є вищим, логічнішим, більш обґрунтованим і засвідчив свою ефективність в інших системах демократії, то це спричиняє дисонанс і кризу. Така демократія стає причиною занепаду як ззовні нав'язана форма, якій завжди протистоятиме кожний конкретний індивід, спільнота. Таку демократію важко навіть назвати демократією, оскільки вона заснована на порушенні головного принципу демократичного існування – волі більшості.

М. Вебер, досліджуючи поділ суспільства на класи, стверджував, що в одного класу головне – капітал, а в іншого – кваліфікація. Дослідник стратифікував населення відповідно до різних «життєвих шансів»: власників; інтелектуалів (адміністраторів і менеджерів); дрібну буржуазію (дрібних підприємців та комерсантів); робітників. Більш важливим чинником функціонування і підтримки стабільності суспільства є досягнення класової гармонії, консенсусу, що означає злагоду, підґрунтям якої є схожість поглядів і орієнтацій стосовно значущих цінностей, цілей, норм, правил поведінки, ролей, владних відносин між індивідами, соціальними групами й спільнотами [4, с. 41].

Важливу роль у взаєминах громадянського суспільства і демократичної держави відіграють засоби масової інформації, які є одночасно і каналом вираження думки громадянського суспільства, і засобом її формування, й інструментом контролю громадськості над владою і державою. При забезпеченні ефективного зв'язку громадянського суспільства і демократичної держави, як вважає О. Скрипнюк, необхідно дотримуватися наступних основних принципів: розуміння місця засобів масової інформації (ЗМІ) як «четвертої влади», а, отже, запоруки ефективної діяльності всього

державного організму; створення досконалої законодавчої бази, визначення статусу, ролі і прав ЗМІ, забезпечення їх незалежності; дистанціювання ЗМІ від діяльності політиків; надання керівництву органів правління ЗМІ свободи в редакторських і журналістських рішеннях у межах закону, їх призначення на конкретних засадах; неможливість обіймання цими особами посад в уряді чи в іншій владній структурі; субсидіювання ЗМІ на нейтральних засадах і на тривалий час за ухвалою органу, не пов'язаного з урядом чи парламентом; забезпечення конкуренції між ЗМІ як засобу визначення параметрів професійної діяльності тощо [1, с. 15]. З іншого боку, громадянське суспільство має бути захищеним від паралізуючих впливів ринково-орієнтованих мас-медіа та забезпечувати їх плюралізм та незалежність від товарних відносин. Має бути гарантована правова незалежність «четвертої влади», яка унеможлиблювала б перетворення ЗМІ на однопартійну безальтернативну ідеологічну силу.

Загальною передумовою демократії є освіченість населення. Очевидно, що є прямий взаємозв'язок між освіченістю та компетентністю державних суджень особи, її інтелектуальним розвитком, свободою мислення, почуттям власної гідності. Неосвічена людина, по суті, стоїть поза державою і поза демократією, є об'єктом маніпулювання з боку влади. Досліджуючи соціальні умови, необхідні для становлення демократії, С. Ліпсет, К.-Р. Сен і Дж. Торрес дійшли висновку, що нації, здатні підняти свій життєвий рівень і рівень освіти, готують ґрунт для становлення демократичних структур, розширюючи основу для того, щоб демократизація могла проводитися в законодавчому порядку. Вплив правових, економічних і соціальних факторів на становлення демократії значною мірою опосередковується панівною у суспільстві громадською культурою. Вона, в інтерпретації Г. Екстайна, являє собою своєрідний психологічний «фільтр», тобто вкорінені з дитинства у свідомості людини уявлення і установки, що здійснюють постійний вплив на її політичну поведінку. Через цей «фільтр» пропускається і «відсіюється» або ж «приймається» інформація, що надходить ззовні. Зрозуміло, що приймається лише та, яка відповідає цінностям людини. Б. Межуєв зазначає, що громадська (політична) культура не зводиться лише до ціннісно визначених, ідеологічно

артикульованих позицій, у ній значну роль відіграє ряд інших компонентів: психологічні установки населення щодо політичної системи, часто їх несвідомі орієнтації тощо [3, с. 478].

Таким чином, спостерігаючи розвиток «демократії» в українському суспільстві на різних зазначених рівнях, починаєш розуміти, що за всі роки незалежності держави, демократії як такої по-суті і не було. Що ми маємо: революції, бойові дії без оголошення військового стану, відсутність допомоги сусідніх держав, втрата територіальних надбань та моральне каліцтво населення. Що собою являє наша держава? Держава являє розруху, щоб встановились тверді демократичні засади, треба починати зміни не з Верховної Ради, різних люстрацій, бойкотів, а треба починати з програм на переосмислення населенням життєвих цінностей. Адже ми обирали, ми являємо індивідуальності котрі становлять маси населення, і тільки зі зламу свідомості – починаючи з виховання ми зможемо змінити нашу державу, питання лише як.

Література

1. Бегунов Ю. К., Лукашев А. В., Пониделко А. В. 13 теорій демократії. – СПб, 2002. – С. 13.
2. Сучасні проблеми правової системи України: Зб. наук. праць. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко, Ю. Л. Бошицький, О. В. Чернецька, О. І. Мацегорін, З. А. Тростюк, С. І. Юшина. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2008. – С. 147.
3. Майроф Брюс. Лики демократії. – М., 2000. – 475 с.
4. Медведчук В. Новий вимір демократії. – К., 2001. – С. 41–42.

Місько В.Є.

*студентка факультету правової політології та соціології
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМАТИКА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ

Актуальність даної теми обумовлена високою необхідністю проаналізувати проблематику конституційно-правового статусу українських політичних партій. Конституційно-правова діяльність політичних партій у період становлення державної влади є відносно новим явищем, яке набуває особливого значення та розвитку в даний час. Організація публічної влади значною мірою залежить від політичних партій, які у період становлення державності формують взаємовідносини та регламентують діяльність суб'єктів політики, визначають загальнообов'язкові норми і розробляють основні правила прийняття політичних рішень. Важливим є осмислення та аналіз проблем статусу політичних партій задля їх подальшого продуктивної роботи.

Дане питання досліджували такі вчені: В. Погорілко, В. Федоренко, В. Шаповал, М. Поваляєва, К. Гаджиєв, О. Кондратюк, Н. Біла, О. Гейда .

Однією з основних частин політичної системи сучасного демократичного суспільства є політичні партії. Взагалі слово «партія» означає «частина», «окремість», політичної системи і цивільного суспільства. «Партія – це політична громадська організація, що бореться за владу або за участь у здійсненні публічної влади [2, с. 35]». На сьогодні політичні партії в боротьбі за державну владу поступово перетворюються на посередника між суспільством і державою. Вони є єдиним елементом громадянського суспільства, який за умови оволодіння державною владою може перетворити приватні інтереси громадян, різних соціальних верств у загальний державний інтерес. Формування політичних партій в Україні знаходиться на початковому етапі. Хоча кількість створених партій сягає значного числа, їх соціальна база ще слабка. Для формування партій необхідний тривалий час, застосування їх програм і

організаційних структур у процесі виборчих компаній, велика робота із залучення до своїх лав широких верств населення.

Призначення політичної партії полягає у здійсненні функцій представництва інтересів різних соціальних груп, спільнот на рівні інтересів всієї соціальної цілісності, а також у активній роботі з інтеграції соціальної групи, яка ходить у сферу політичних відносин.

У нашій державі ідеї політичного плюралізму і багатопартійна політична система одержали своє закріплення на конституційному рівні, що виражається насамперед у визнанні права громадян на об'єднання в політичні партії і громадські організації, організації громадського життя. Політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах. «Правовий статус політичних партій в Україні регулюється Конституцією України (ст. 36-37), Законом «Про політичні партії в Україні». Статус політичних партій в Україні закріплюється в Законі України «Про політичні партії» [1, с. 26]. Цей закон відіграє позитивну роль у подальшому розвитку політичних партій, збільшенні їх впливу на формування органів державної влади, в цілому політичної системи.

«Політичні партії є рівними перед законом. Вони мають право брати участь у виборах Президента України, до Верховної Ради України, до інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у порядку, встановленому відповідними законами України, а також здійснювати інші заходи, їм гарантується свобода опозиційної діяльності» [3, с. 44]. Втручання з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування або їх посадових осіб у створення і внутрішню діяльність політичних партій і їх місцевих осередків забороняється, за винятком випадків, передбачених законом нажалі, цей принцип дуже часто порушується у багатьох посттоталітарних державах. «Правові статуси політичних партій відрізняються від інших громадських об'єднань, що виявляється в їх правах: агітувати за кандидатів, брати участь у нагляді за виборами на виборчих дільницях та у підбитті підсумків виборів тощо» [5, с. 100]. Варто зазначити що саме виборча кампанія супроводжується значними порушеннями що значно в подальшому впливає на імідж політичних партій. Люди достатньо негативно ставляться до статусу політичних партій тому, що впевнені в заангажованості партій високопосадовцями, тобто фінансуючи їх

можновладець чи іноземна установа просуває через них вигідні їм законопроекти. Цей факт що фінансування партій повинно здійснюватися лише за допомогою вступних членських внесків, та державного фінансування і має бути повністю незалежних зовсім не заспокоює народ. Хоча певним категоріям працівників (суддям, працівникам прокуратури, органів внутрішніх справ, Служби безпеки України, органів Державної податкової служби, військово-службовцям) заборонено взагалі бути членами будь-яких партій цей пункт знаходить також своє порушення у багатьох суспільних випадках. «До обов'язків партій входить щорічно опубліковувати в загальнодержавному засобі масової інформації фінансовий звіт про доходи і видатки, а також звіт про майно політичної партії; подавати на вимогу контролюючих органів необхідні документи та пояснення тощо» [4, с. 58].

Сьогодні можемо констатувати проблему незбалансованості механізму реалізації партіями своїх представницьких функцій у Верховній Раді України. Причина такої незбалансованості криється у невідповідності форми правління вимогам більшості політичних партій в Україні та у відсутності загальнонаціонального консенсусу з питання державного устрою. А усунення такої невідповідності ускладнюється тим, що всі партії незадоволені існуючою системою правління, проте кожна з них бачить свій шлях удосконалення цієї системи. Існуючою системою правління незадоволені також виконавча та законодавча гілки влади, і так само кожна по-своєму. На сьогодні в Україні відсутній системний політико-правовий механізм взаємодії політичних партій та державної виконавчої влади. На сучасному етапі, українці ще не до кінця визначили для себе місце та роль політичних партій в суспільстві.

Література

1. Закон України про політичні партії в Україні // Голос України. 2001. 12 трав.
2. Базовкіс Є., Кремень В. Партії та громадські об'єднання України/ Базовкіс Є.– Київ, 1994.-255
3. Вибори і референдуми в Україні: проблеми теорії і практики// Київ, 2001. – 173

4. Голосов В. Форматы партийных систем в новых демократиях: институциональные факторы неустойчивости й фрагментации / Голосов В.– Полит. исследования. Коло 2008. № 1.

5. Дюверже М. Политические партии/Дюверже М.– Москва, 2000. – 658

Стоцький В.В.

доцент кафедри політичних наук

*ДВНЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

Інформаційна безпека в сучасних умовах здобуває все більшу актуальність і значимість, є одним із пріоритетних напрямків забезпечення національної безпеки України, а також міжнародної безпеки, що вимагає теоретичного осмислення основних положень інформаційної безпеки для вдосконалювання правової бази й політичної практики.

Чим вища активність громадян, організацій або держав у кіберпросторі, тим гостріше перед суспільством встають проблеми забезпечення своєї інформаційної безпеки. І сьогодні є всі підстави вважати, що національна безпека країн буде залежати від забезпечення інформаційної безпеки. За умови подальшої інтенсифікації науково-технічного розвитку й посилення «електронного співробітництва» держав ця залежність буде постійно зростати.

Інформаційна безпека суспільства характеризується ступенем їхньої захищеності й, отже, стійкістю основних сфер життєдіяльності (економіки, науки, техносфери, сфери управління, військової справи, суспільної свідомості й т. д.) стосовно небезпечних, дестабілізуючих, інструктивних, що ущемляють інтереси країни інформаційним впливам на рівні як впровадження, так і витягу інформації. Інформаційна безпека визначається здатністю нейтралізувати такі впливи.

Інтереси суспільства в інформаційній сфері полягають у забезпеченні інтересів особистості в цій сфері, зміцненні демократії, створенні правової соціальної держави, досягненні й підтримці громадянської згоди, у духовному відновленні України.

Інформаційна безпека особистості характеризується захищеністю психіки й свідомості від небезпечних інформаційних впливів: маніпулювання, дезінформування, спонукання до самогубства, образ і т.п. Необхідно відзначити, що інформаційні впливи небезпечні (або корисні) не стільки самі по собі, скільки тим, що «запускають» потужні матеріально-енергетичні процеси, керують ними. Суть впливу інформації саме й полягає в її здатності «запускати» і контролювати матеріально-енергетичні процеси, параметри яких на багато порядків вищі самої інформації [1].

У науковій літературі пропонується досить багато трактувань поняття «інформаційне забезпечення національної безпеки». Так, І. Гальцев виділяє два напрямки – технологічне й соціокультурне. Технологічне – інформаційне забезпечення безпеки – це сукупність апаратних і програмних засобів, що забезпечують доступ, конфіденційність, збереження інформації в сучасних інформаційних (комп'ютерних) мережах. Мова йде про специфічний соціотехнічний феномен, що в 1970-і роки іменувався «комп'ютерною безпекою», в 1980-і роки – «безпекою даних», а сьогодні одержав назву «інформаційної безпеки» або «інформаційного забезпечення безпеки». Властиво «інформаційним забезпеченням безпеки» називають заходи щодо захисту інформації від неавторизованого доступу, руйнування, модифікації, розкриття й затримок у доступі, в результаті чого її метою стає забезпечення безпеки функціонування інформаційних систем, а головним об'єктом захисту – сама інформація, також поряд з інформацією – другий об'єкт захисту – інформаційна інфраструктура [2, с. 9].

Крім того, відповідно до одного з напрямків дослідження інформаційної безпеки, це поняття можна визначити як безпеку самих інформаційних ресурсів – інформації й технологій. До забезпечення інформаційної безпеки в цьому випадку відносять забезпечення стабільного функціонування інформаційної інфраструктури, захист від несанкціонованого доступу, шкідливих програм та ін. Тобто, даний аспект в основному торкається технічних проблем, обмежується питаннями захисту інформа-

ційного простору від навмисного або випадкового впливу на інформацію або інформаційну інфраструктуру у тих сферах безпеки, в яких вони використовуються.

Другий напрямок включає, в першу чергу, такі питання – значення інформаційних ресурсів у забезпеченні безпеки в цілому, ефективність застосування інформаційних технологій та ін. Інформаційні технології знайшли широке застосування практично в усіх аспектах національної безпеки, з чим зв'язана критичність і актуальність питань захисту інформаційних ресурсів. Вплив на інформацію або інформаційну інфраструктуру має катастрофічні наслідки для тої сфери, у якій вони застосовуються (тому існує безліч прикладів, розглянутих у дослідженні). Таким чином, до другого аспекту варто віднести питання застосування цих ресурсів для забезпечення різних аспектів національної безпеки.

Безумовно, що обидва ці напрямки важливі й тісно взаємозв'язані між собою. Адже інформаційні ресурси відіграють найважливішу роль у розвитку особистості, суспільства, бізнесу, держави й міжнародних відносин у цілому, а інформаційні технології знайшли широке застосування у військовій, економічній, соціальній, енергетичній та інших сферах безпеки [3].

Це змушує з особливою увагою поставитися до загроз національної безпеки, що здійснюються в інформаційній сфері, глобальних проблем забезпечення безпеки інформації. Актуальним є прийняття державної цільової програми з розробки й впровадження вітчизняних конкурентоспроможних продуктів в інформаційно-комунікаційній сфері.

Також необхідно в найкоротший термін удосконалити інформаційне законодавство. На наш погляд, інформаційне законодавство, що включає нормативні правові акти, повністю присвячені питанням правового регулювання в інформаційній сфері, і окремі норми з даного предмета в інших нормативних правових актах, є одночасно основним інструментом реалізації й однією з основних сфер формування державної інформаційної політики. Як відомо, у цей час уже прийнятий і діє ряд базових законів, що регулюють відносини в інформаційній сфері. Однак проблеми формування інформаційного законодавства продовжують залишатися досить актуальними, оскільки досить широке коло

правових відносин в інформаційній сфері так і залишається не врегульованим.

В Україні необхідні умови для зміни спрямованості й методології політичної діяльності з питань розвитку інформаційної сфери держави, що, в першу чергу, пов'язане з необхідністю пошуку нових і більш ефективних шляхів забезпечення національної й інформаційної безпеки. Діяльність органів державної влади країни з реалізації повноважень в галузі інформаційної безпеки також повинна бути раціонально обґрунтована.

Аналіз політичного аспекту проблеми інформаційної безпеки дозволяє зробити висновок про все більший зсув центру ваги від силових факторів до більш утаємничених і тонких, що базуються на інформаційному впливі.

Література

1. Пеньков И. А. Влияние защищенности российского сегмента глобальной сети Интернет на состояние информационной безопасности государства [Електронний ресурс] / И. А. Пеньков. – Режим доступу: <http://www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/VestnikSF/2005/vestniksf261-09/vestniksf261-09060.htm>

2. Гальцев И. И. Информационное обеспечение национальной безопасности России: политический и социокультурный аспекты : автореф. дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02 / И. И. Гальцев. – М., 2005 – 22 с.

3. Залевська І. І. Інформаційна безпека України в сучасних умовах : політичний аспект : дис. ... канд. політ. наук : спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси / Ірина Іванівна Залевська. – Одеса : ОНЮА, 2011. – 187 с.

Федорищак (Федорів) Х.І.

аспірант

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ ПРИМИРЕННЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ

Наприкінці 1980-х на початку 1990-х рр. перед керівництвом України та Республіки Польщі постало важливе завдання: враховуючи як позитивний та і негативний досвід минулого вибудувати нові стосунки які б базувались на поглибленні стратегічного партнерства. В останні два десятиліття, нарешті, склались сприятливі умови для вирішення усіх наболілих проблем на шляху до примирення.

28 липня 1990 р. Сейм Республіки Польщі прийняв Ухвалу, в якій привітав прийняття Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет, як вираз прагнення України до незалежності. В Ухвалі також зазначалось бажання поляків співіснувати з українцями як рівними та близькими [13].

Подальші кроки Польщі щодо зближення з Україною на офіційному рівні були добросусідськими та об'єктивними. Так, 3 серпня 1990 р. Сенат Республіки Польщі видав засудив акцію «Вісла» 1947 р., зазначивши, що відповідальною за масові переселення українців є комуністична влада [17, с. 130]. Згодом, Верховна Рада УРСР заявила, що спільними зусиллями українці та поляки подолають наслідки трагічної минувшини і започаткують новий етап відносин між нашими народами і державами [11, с.26].

Наступну Ухвалу щодо України Сейм прийняв 31 серпня 1991 р. Документ вітав Акт проголошення незалежності України: «Польща, яка свободу і незалежність власної держави ставить понад усе, повністю розуміє і усвідомлює значення історичного рішення українського Парламенту» [14]. Після проведення в

Україні референдуму на підтвердження Акту про незалежність, Польща 2 грудня 1991 р. однією з перших визнала незалежність України [12]. Висловивши сподівання, що повага до права поляків, що живуть в Україні та українців у Польщі стане містком між обома народами [15].

Знаковою подією для українсько-польських відносин став перший державний візит до РП Президента України Леоніда Кравчука, в рамках якого 18 травня 1992р. відбулось підписання міждержавного українсько-польського Договору про добросусідство, дружні відносини і співробітництво [3].

Задля збереження історико-культурної спадщини, формування об'єктивної політики пам'яті Україна й Республіка Польща домовились про повернення архівних документів й вільний доступ до них [10]. Ця подія дала поштовх до нових досліджень українсько-польського питання. Адже дослідникам надавалась можливість вивчення та введення до наукового обігу інформації, яка багато десятиліть зберігалася під грифом «таємно» [7].

Україна та Польща проявили високий рівень політичного взаєморозуміння і прагнення до примирення. Завдяки політичній волі керівництва обох держав 21 травня 1997 року було прийнято Спільну заяву Президентів України та Республіки Польщі «До порозуміння і єднання», в якій зазначалось, що шлях до щирої дружби та єднання пролягає через правду і взаєморозуміння. А замовчування чи однобічний виклад трагічних подій шкодить поглибленню порозуміння між обома народами [9].

Потужним імпульсом у подальшому розвитку двохсторонніх відносин стало проведення Року Польщі в Україні (2004 рік) та Року України в Республіці (2005 рік). Метою цієї програми стало акцентування уваги на тому, що тисячолітня історія обох народів становить не тільки спільні чинники та цінності, але слугує фундаментом для спільного минулого, сприянню подальшого зближення народів в дусі дружби та добросусідства [6, с. 225].

Процес українсько-польського примирення набуває нової якості за правління Віктора Ющенка та Леха Качинського. В науковому колі їхній період правління охрестили як «історичний». Так, 6 червня 2005 року Державний Секретар України Олександр Зінченко та Голова Бюро національної безпеки РП Єжи Бар домовились про облаштування братських могил 366 українців, що трагічно загинули 3 березня 1945 р. в селі Павлокома (Перемишлянський повіт, Підкарпатське воєводство) та понад 1000 поляків, які загинули 28 лютого 1944 р. в селі Гута П'єняцька (Бродівський район, Львівська область) [5, с. 284]. А уже 24 червня 2005 р. відбулась церемонія відкриття Меморіалу воїнам Української галицької армії та Польських військових поховань 1918-1920рр. («Цвинтар львівських орлят») на території «Музею Личаківський цвинтар» у м. Львові за участю президентів України і Польщі. «Відкриття Цвинтаря львівських орлят є сповненням бажання польських сердець, а також знаком миру, єднання і дружби, що пливе з українських сердець. Від імені Польщі і поляків з хвилюванням кажу: дякуємо», – такими словам розпочав свій виступ Президент Республіки Польщі Аляксандр Кваснєвський [2]. У своєму виступі Віктор Ющенко закликав: «Відрізнати минуле від майбутнього, особисті емоції від національних інтересів. Так само, як німецько-французьке примирення відкрило шлях до об'єднання європейських народів, так і українсько-польське примирення стане завершальним каменем у будівництві куполу миру і єдності над Європою» [4].

Широка публічна дискусія навколо подій Волинської трагедії, прийняття Постанови Сенатом РП про річницю Великого голоду в Україні, в якій зазначалась необхідність визнання Голоду 1932-1933рр. актом геноциду протиукраїнського народу [16], відкриття пам'ятника-меморіала загиблим українцям у польському селі Павлокома, спільне відзначення роковин операції «Вісла» стали послідовними кроками на шляху порозуміння і примиренні двох народів. Так, на відкритті пам'ятника-меморіалу загиблим

українцям у селі Павлокома, Віктор Ющенко відзначив, що «перед двома народами було дві дороги – продовжувати у своїх душах війну, або подати одне одному руки. Україна та Польща вибрали дорогу порозуміння». Президент Польщі Лех Качинський підкреслив, що «наші народи показують, що нема нічого в історії, що не можна було б подолати. Ми не можемо змінити минулого, але можемо зробити так, щоб воно не визначало майбутнього» [4].

З поваленням режиму Віктора Януковича, перемогою «Революції Гідності» та приходом до влади Петра Порошенка між Україною та Республікою Польща розпочався новий етап стосунків, що будується на правді, взаємній повазі і розумінні. Як і на початку 1990-х рр. Польща одна з перших визнала дії й легітимність нової влади в Україні [8]. Під час державного візиту до РП Президент Петро Порошенко виступив на спільному засіданні Сейму та Сенату Республіки Польща з такою заявою: «Ми маємо докласти всіх зусиль для подальшого примирення та єднання наших братніх народів. Дуже важливо шукати історичну правду та істину, не політизуючи сторінки нашої спільної історії» [1].

27 січня 2015 року за участі Президента України в Республіці Польщі відбувалось вшанування 70-ї річниці звільнення концтабору Аушвіц-Біркенау в Освенцимі. У своєму виступі Президент Польщі Броніслав Комаровський відзначив значний внесок українського народу у звільнення осередку смерті та жаху. «Рівно 70 років тому табір був звільнений військами 60-ї армії першого українського фронту. У цей день пообіді – сота львівської дивізії увійшла до головної частини табору. З вдячністю і повагою ми згадуємо про цих солдат», – відзначив Глава держави [18].

Підсумовуючи, зазначимо, що за роки незалежності Україні та Республіці Польщі вдалось перегорнути непрості сторінки минулого, а в основу сучасного співробітництва покласти традиції взаємоповаги і підтримки. Формування стратегічного партнерства між Україною і Польщею сприяє спільна позиція щодо примирення. На сучасному етапі українсько-польські відносини

залишаються пріоритетними та взаємовигідними для обох сторін, тому що дане примирення стане завершальним каменем у будівництві миру і єдності між двома народами.

Література

1. Виступ Президента на спільному засіданні Сейму та Сенату Республіки Польща/Офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/31937.html><http://www.president.gov.ua/news/31937.html>

2. Віктор Ющенко: ми всі в боргу перед лицарями боротьби за свободу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.daily.lviv.com/news/2031>

3. Договір між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво від 18 травня 1992р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/616_172

4. Президент України взяв участь в урочистому відкритті Меморіалу воїнам Української галицької армії та Польських військових поховань 1918-1920рр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.president.gov.ua/news/655.html

5. Протокол зустрічі Уповноважених Президентів України та Республіки Польща Державного Секретаря України Олександра Зінченка та Голови Бюро національної безпеки Республіки Польща Єжи Бара від 6 червня 2005 р. Міждержавні відносини України та Республіки Польща: збірник документів. – К., 2011. – С. 284

6. Протокол про затвердження Програми «Рік Польщі в Україні: Польща і Україна разом в Європі» від 14 березня 2004 р./ Міждержавні відносини України та Республіки Польща: збірник документів. – К., 2011. – С. 225

7. Протокол щодо організації співпраці в історико-архівній галузі між Центральним архівом Міністерства внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польща та Головним архівним управлінням при Кабінеті Міністрів України від 29 жовтня 1998р.

[Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/616_036

8. Спільна заява голів ВРУ, Сейму Литви та Сенату Польщі від 17 березня 2014 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://batkivshchyna.com.ua/yesterday/19659.html>

9. Спільна заява Президентів України і Республіки Польща «До порозуміння і єднання» від 21 травня 1997 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/616_005

10. Угода про співробітництво між Головним архівним управлінням при Кабінеті Міністрів України і Генеральною Дирекцією державних архівів Республіки Польща від 7 липня 1993 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/616_035

11. Україна на міжнародній арені: Збірник документів і матеріалів, 1986-1990 рр. /Упорядник Ю.К.Качуренко – К.: Україна, 1993 – С. 26

12. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України: Підруч. для студ. ВНЗ / Л. Д. Чекаленко. – [Електронний ресурс] – режим доступу: http://pidruchniki.com/12810419/politologiya/mizhнародne_viznannya_ukrayini#170

13. Monitor Polski. – 1990. – Nr 30. – Poz. 234

14. Monitor Polski. – 1991. – Nr 29. – Poz. 205

15. Monitor Polski. – 1991. – Nr 45. – Poz. 316

16. Monitor Polski. – 2006. – Nr 21. – Poz. 234

17. Ukraińcy w Polsce 1989–1993. Kalendarium. Dokumenty. Informacje / Red. M. Czech. – Warszawa, 1993. – S. 130

18. Wystąpienie prezydenta na uroczystości w 70 rocznicę wyzwolenia KL Auschwitz-Birkenau [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta/wystapienia/art,217,wystapienie-prezydenta-na-uroczystosci-w-70-rocznice-wyzwolenia-kl-auschwitz-birkenau.html>

Яковлев Д.В.

доктор політичних наук, професор,

декан факультету правової політології та соціології

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПОЛІТОЛОГІЧНЕ ЕСЕ НА ТЕМУ «ВЕЛИКОГО ВИБОРУ»

Звернення до теми «сивої давнини» приховує низку проблем для дослідника політики. Найтипівіші з них : «...хто його знає, як там насправді було?», «...історію пишуть переможці», «Це лише версії...». Але у даному випадку прошу Музу історії Клію надмірно не турбуватись. Темою даного есе є не стільки сама історична подія – Хрещення Русі-України, скільки спроба розглянути ситуацію Вибору із залученням, в якості прикладу, легендарної події – Великого вибору Київського князя Володимира.

Водночас, співвідношення «минулого» і «сучасності» відкриває нові можливості не лише для утворення чергових «утопій» чи «футурологій», а й для адекватного раціонального розуміння майбутнього. Сучасний вибір Києва чималою мірою визначається подіями не тільки нещодавніми, але й тисячолітньої давності. І правило тут таке: чим менше ми знаємо про цей вплив минулого, усвідомлюємо його, тим більше від нього залежимо.

Вибір Володимира є взірцевим з точки зору політичного аналізу. Він мав такі складові: ситуація вибору, наявність альтернатив та «диктатора, що вирішує» (за К. Ероу), поєднання егоїстичних та політичних мотивів, воля до вибору. Щодо волі київського князя, то коли остаточне рішення було прийнято Володимир захопив візантійську колонію Херсонесу (Корсунь) та силою зброї примусив Візантію укласти угоду.

А почнемо із зовсім недалекого минулого. У 1988 році відбулось святкування 1000-річчя Хрещення Русі, яке стало важливою культурною та соціальною подією у СРСР. На першому місці була політична знаковість – Радянський Союз на чолі з

М. Горбачовим, відмічаючи вибір князем Володимиром релігії у 988 році, демонстрував відмову від тоталітарної спадщини і відданість «ідеалам *перестройки*»: відкритості, політичним свободам, *гласності*. Щоправда, комуністичні ідеологи у 1988 році ще намагались «вмонтувати» вибір Київського князя у зрозумілий для мешканців 1/6 частини суходолу контекст «*нерушимой дружбы семьи советских народов*», але сама подія стала важливою ознакою змін та переконливим свідченням кризи проекту «*радянської людини*» та тліну радянської політичної й ідеологічної «матриці».

Урочисті заходи 1988 року продемонстрували, що рішення Володимира стало справді Великим вибором, яке протягом століть впливало на долю України. І продовжує впливати. У 2015 році виповнюється 1000 років з дня упокоєння Великого князя. Володимир став не лише творцем «середньовічної європейської держави Руси-України» (відповідно до Указу Президента України «Про вшанування пам'яті князя Київського Володимира Великого – творця середньовічної європейської держави Руси-України» – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/19004.html>), його вибір визначив відносини між людиною, церквою та державою у Східній Європі, вплинув на історію та культуру, політику та право Європейської цивілізації.

Конструювання та деконструкція простору вибору (як повсякденного так і «Великого») – це захоплююча інтелектуальна гра, яка визначає напрямки розвитку, межі індивідуальних та колективних дій. Крізь призму того чи іншого вибору можна побачити спільну «картину світу», характерну для усього суспільства у відповідному часі та просторі.

Можна стверджувати великий ступінь адекватності застосування поняття «ситуації вибору» щодо аналізу вибору в сучасному українському суспільстві в умовах збройного конфлікту на Сході, кризових явищ в економіці, нестабільної політичної ситуації.

Політичний вибір, під впливом процесів медіатизації та глобалізації, демократизації та раціоналізації формує нові альтернативи, а отже – продукує нові політичні ситуації пострадянського періоду: від «медіа шоу» та театралізації політики з розігруванням смислу, або владної цензури та пропаганди до спроб комунікативної дії (Ю. Габермас), спрямованої на досягнення компромісу та порозуміння за допомогою раціональних дебатів, що ґрунтуються на етиці.

У науковому дискурсі сформовано два основних підходи до феномену вибору: екзистенціальний та маркетинговий. Перший має відношення до філософської традиції екзистенціалізму та пов'язує вибір із свободою (свобода вибору), відповідальністю (відповідальність за вибір), стражданням та страхом. Ситуація «Великого вибору» – це час найвищого напруження духовних та фізичних сил індивіда, яка трапляється декілька разів за життя (або і не виникає взагалі), має принциповий моральний характер, означає «або – або». Другий підхід, навпаки наголошує на «повсякденності» та тривіальності феномену вибору, який пов'язується, передусім із задоволенням потреб індивіда послугами та продукцією. Вибір тут переміщується у публічну площину, постає як важлива частина публічного управління, прийняття рішень у менеджменті, реалізації політичних інтересів.

У традиційних суспільствах із переважно аграрним способом виробництва і відповідним укладом життя, вибір – це виклик традиціям, дія всупереч встановленим нормам, героїчний акт. Навпаки, у добу модерну вибір стає звичайним явищем. Люди обирають власну лінію поведінки щодня, якщо не щохвилини. Відбувається «рутинізація» вибору, його технологізація, зведення з акту найвищої інтелектуальної та емоційної напруги до послідовності раціональних кроків: проблемна ситуація – формулювання альтернатив – вибір однієї з них – рішення. Відтепер це не *героїчний акт*, а частина повсякденного життя індивідів, груп та спільнот. Модернізація утворила світ у якому,

здавалось, «Великий вибір» залишився в історії: споживач щодня обирає товари у супермаркеті, глядач обирає телевізійні канали, а бюрократ, хоч і робить щодня вкрай важливий *вибір політики*, але є антиподом політичних лідерів, які вели за собою європейські нації у минулому.

У сучасному дискурсі образ «лицаря на роздоріжжі», що ілюстрував ситуацію вибору у традиційному суспільстві, змінюється моделлю «людини з пультом» (або з іншим гаджетом), яка «перегортає» канали, сайти, комп'ютерні ігри, послуги, товари, партії, лідерів, ідеології. Один із основних викликів – це медіатизація вибору, що несе в собі потенційну загрозу перетворення ситуації вибору на *simulacrum* (П. Козловський, Ж. Дельоз, Ж. Бодріяр). Вибір набуває автономного статусу та переноситься у віртуальну площину, яка конструюється медіа. І якщо симулякри першого порядку («підробки», «фальш-копії» реальності) та другого порядку (конвеєрні серії, які мають еквівалентну цінність) співвідносяться із соціальною інтеракцією та вибором традиційного та модерного суспільств, то симулякри третього порядку, які прив'язані до мас-медіа та комунікації, утворюють гіперреальність, що позбавлена будь-якого референта. Чи це означає неможливість раціонального вибору (як наслідок – популярність гороскопів, екстрасенсів, опертя на «інтуїцію», «знаки» та кидання жеребу) й необхідність відмовитись від тотальностей попередньої доби («соціум», «держава», «ідеологія», «політика», «виробництво», «капіталізм», «соціалізм», «влада», «істина»)?

У представників теорії раціонального вибору є власна відповідь. Вона полягає у ідеї «економічної людини», яка приймаючи політичні рішення (наприклад, обираючи релігію) керується тими ж принципами, що і в крамниці при виборі товару. Теорія раціонального вибору виходить із категорії «індивідуалізму» при аналізі вибору: ключовим актором політичного ринку є індивід – його мотиви, переваги, експектації, орієнтації, цінності, а також

трансформація індивідуальних очікувань у колективні дії. Здатність (нездатність) індивідів «переключати» режим вибору при переході з приватного простору у публічний стає основним предметом роздумів. Е. Даунс вважає, що базові мотивації індивіда та його інтереси залишаються незмінними.

У межах теорії раціонального вибору К. Ероу формулює й відому «теорему неможливості». Відповідно до неї, існує агент, який є центральним у тому сенсі, що, змінивши свій голос, він може перемістити результат вибору з самої нижньої позиції в списку на саму верхню позицію. Суть теореми К. Ероу полягає в тому, що колективний вибір, який задовольняє цілком розумним вимогам може забезпечити найкращу альтернативу лише в тому випадку, якщо він містить риси примусовості, або диктаторства. При цьому, диктатор визначається як той, чий вибір між парами альтернатив є вирішальним.

Повертаючись до вибору Володимира, можна провести відповідні аналогії. Він по суті був диктаторським (це обумовлено історично), але, видається, що як справжній політик, Володимир вдало «маскував» власну ренту. Він відправив посольства в усі країни-претенденти, провів справжні дебати (полеміку) з метою розкрити сутність кожного вчення.

Вибір князя не можна оцінити як раціональний відповідно до сучасних уявлень про наукову раціональність. Натомість він *був цілком раціональним* у системі координат середньовічної держави. Якщо розглядати ситуацію Володимира з такого кута зору, то стає зрозумілим, що вибір – це болісний процес пошуку спільних асоціацій у якому не останню роль відграє бажання сторін такі асоціації шукати і знаходити.

Гісса О.К.

здобувач

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВПЛИВ БРИТАНСЬКОГО ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ НА ПОЛІТИКУ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Великобританія приєдналася до Європейського Співтовариства в 1973 р., але, попередньо, членство палко обговорювалось як на національному, так і на європейському рівнях. Полеміка навколо питання щодо членства надовго розколола британське суспільство на прихильників і противників вступу. Британські політики, преса і громадськість – всі, хто був зацікавлений у подальшій долі країни вели дебати з цього питання в кабінетах, парламенті, на партійних конференціях і зборах спеціально заснованих рухів європеїстів і євроскептиків, а також на сторінках різних видань.

В 1957 р. Британія відмовилась стати частиною групи країн, які засновували ЄС, пояснюючи це тим, що не зможе прийняти фундаментальні наднаціональні елементи Римського договору. Але вже через чотири роки, в 1961 р., уряд Г. Макміллана оголосив про свій намір подати заявку на вступ до ЄС. Зміна ставлення була пов'язана з низкою чинників, в тому числі з тим фактом, що Франції, Німеччині, Італії та країнам Бенілюксу насправді вдалося створити успішне об'єднання і з тим, що почалась британська переоцінка її ролі і впливу в світовій політиці, зокрема, відносно США та інших країн Співдружності, стало зрозуміло, що Британія не зможе стати рівним партнером СРСР та США на світовій арені.

Проте, в ЄЕС6 були сумніви про реальне становище Великобританії в зв'язку з бажанням європейської єдності – сумніви, які у Франції поєдналися з турботою про майбутнє центральної франко-німецької вісі після британського приєднання.

Хоча переговори до кінця 1962 р. проходили досить успішно, президент Франції Шарль де Голль, який вважав, що Великобританія сильно відрізняється від інших держав континенту, вето вступу два рази поспіль. Тільки після відставки де Голля в 1969 р. переговори про вступ були відновлені. Доведення Британією серйозності своїх намірів і зростання французького занепокоєння щодо необхідності протистояти зростаючій вазі Західної Німеччини, нарешті, привели до британського приєднання в 1973 році.

Втім, після вступу, євроскептичні настрої в імперії не вщухли. Протягом всього часу перебування у складі ЄЕС (а згодом ЄС) в британських суспільних і політичних колах жорстко стояло питання доцільності членства. Це стало приводом для проведення багатьох наукових досліджень. Так, наприклад, Д.Бейкер, Е.Гембл, Н.Рандалл та Д.Сиразит у своїй статті “Євроскептицизм в Партиїній системі Великобританії: джерело привабливості, розгубленості та, іноді, розчарування” [1, с.94] виокремлюють чотири етапи розвитку британського євроскептицизму:

Перший етап британського євроскептицизму вони визначають як період між закінченням Другої світової війни і парламентською ратифікацією вступу Великобританії в Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) в 1972 році. На початку цього періоду євроскептицизм був визначений як прояв традиційної мудрості серед британської політичної еліти. До 1972 р. інтелектуальна і політична гегемонія євроскептиків була втрачена.

Проте, прагматичне економічне обґрунтування членства не змогло підірвати ідеї євроскептицизму і, дійсно, послідувала скорочена друга фаза, яка тривала до референдуму 1975 р.. Перший в історії Британії референдум відбувся 5 червня 1975, участь у ньому взяли 64.6% британського електорату. За підсумками референдуму Британія зберігала своє місце в Союзі. Тоді, 67,2% виборців проголосували за членство Великобританії в ЄЕС і 32,8% – проти [2, с. 15].

Період після цього, до 1988 р. – третій період, під час якого, навіть враховуючи підсумки референдуму і зміни правлячих партій, євроскептицизм не став більш латентним явищем британської політики і продовжив міцно утримувати свої позиції.

Четверта і нинішня, на думку дослідників, фаза євроскептицизму почалася в кінці 1980-х років. У цей період євроскептицизм став

основоположним для сучасної конфігурації британської політики і у передвиборчий період зокрема. Динаміка прискорення більш тісної політичної інтеграції, питання суверенітету та національної ідентичності стали основними турботами євроскептиків, активізуючи зростання євроскептицизму всередині консервативної партії і створення нових невеликих євроскептичних партій. А після того, як отримав імпульс монетарний союз, відкрився новий фронт для британських євроскептиків, на якому вони отримали підтримку нової генерації – м'яких євроскептиків, які називають себе проєвропейськими, але, тим не менш, енергійно виступають проти єдиної валюти.

Таке особливе ставлення британців до ЄС звісно ж має своє підґрунтя. Вчені виділяють декілька причин британського євроскептицизму. Одним із перших аргументів, яким пояснюється євроскептицизм в Британії – це географічне розташування, адже географічно вона є периферією Європи. Як засвідчують результати опитувань “Євробарометру”, більшість британців навіть не вважає себе європейцями. Ті ж опитування свідчать про досить низький рівень обізнаності британців в структурі та діяльності ЄС та показують прояв великої частки байдужості до ЄС. Окрім того, історичні передумови вселяють в британців впевненість про їх особливість і відмінність від решти європейських країн. Ще Вінстон Черчилль колись наголосив: “Кожного разу, коли нам доведеться обирати між Європою і морським простором, ми завжди будемо обирати морський простір” та зазначав, що Британія може бути пов’язана з Європою, але не поглинена нею. І якщо проаналізувати зовнішню політику Великобританії, то складається враження, що більшість англійців і досі бажає жити за цим принципом.

Британська незалежність і почуття переваги багато в чому спирається на політичні мотиви. Зокрема, британці пишаються своїми політичними традиціями і, насамперед, стабільністю своєї політичної системи навіть в ті часи, коли на континенті царює політична турбулентність. Дійсно, континент іноді сприймається британськими очима, як джерело великої загрози британському державному устрою і ця ідея підтверджується тим фактом, що більшість воєн, в яких була задіяна Британія виникали саме на континенті. Крім того, Великобританія ніколи не була окупована. Досвід окупації під час Другої світової війни був основним стимулом

для багатьох континентальних держав об'єднуватись, але саме цей стимул в значній мірі відсутній у Великобританії.

Політична влада в Британії традиційно вважається неподільною, такою, що належить насамперед уряду. Це основна відмінність від більшості континентальних країн, які мають більш узгоджену систему, засновану на політичних союзах і компромісах. Недостатня обізнаність у політичній системі ЄС також додає британцям почуття віддаленості від Союзу [3, с. 18].

Історичні передумови та інші перераховані причини і зараз є підґрунтям для розвитку євроскептичних настроїв як серед населення, так і серед політичних еліт. Сучасні британські євроскептики виступають проти відкритих кордонів з ЄС, які спричинили до великого напливу мігрантів в країну, а також незгодні з великими членськими внесками і єдиною валютою.

Загалом, як ми вже зазначали, результати опитування «Євробарометр» свідчать про високий рівень публічного євроскептицизму в Британії. У 2014 р. згідно цього опитування, 45% британців песимістично оцінили майбутнє ЄС [4]. При цьому, на виборах до Європарламенту того ж року близько 58% британців проголосувало за партії, які відстоюють ідеї британського євроскептицизму, а деякі з них навіть категорично виступають за вихід країни з ЄС.

Питання про самовизначення постало на стільки гостро, що правляча консервативна партія анонсувала проведення референдуму щодо членства вразі своєї перемоги на чергових парламентських виборах. Другий референдум щодо доцільності членства за останні 40 років, на нашу думку, свідчить про стійкість переконань євроскептиків, а отже, майбутнє Великобританії в ЄС викликає певний сумнів. Така висока багатолітня підтримка євроскептицизму має стати сигналом не лише для британської влади, але і для самого ЄС, адже ставить під сумнів доцільність самої ідеї єдиної Європи взагалі та спроможності ЄС відповідати інтересам окремих країн-членів зокрема.

Література

1. Seawright D., Baker D., Gamble A., Randall N. Euroscepticism in the British Party System: a Source of Fascination, Perplexity, and Sometimes Frustration // *Opposing Europe? The Comparative party*

Politics of Euroscepticism. – Oxford: Oxford University Press, 2008. – P. 93-116

2. Ёлкина М.Л. Проблема вступления в ЕЭС в общественно-политической жизни Британии в 1961-1975 гг.: автореф. дис. ... канд. пол. наук.: 07.00.03/ Л.М.Ёлкина; Московский Государственный Университет им. М.В. Ломоносова. – М., 2008. – 28 с.

3. Sørensen C. Danish and British Popular Euroscepticism Compared: A Sceptical Assessment of the Concept. – Copenhagen: Vesterkopi, 2004. – 27 p.

4. The Standard Eurobarometer № 81 [Електронний ресурс]. – Public Opinion Analysis sector of the European Commission. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb81/eb81_first_en.pdf

Голка В.

*аспірант кафедри політичних наук
ДВНЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»*

«УДОСКОНАЛЕННЯ» ФОРМ ПРОЯВУ ТЕРОРИЗМУ У СВІТОВОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ

Зростання масштабів і географії тероризму на сучасному етапі просто вражаючі. Тероризм як соціально політичне явище став більш жорстоким, а методи – все більш різноманітними. Терористичні акти стали засобом погодження соціальних, економічних і політичних конфліктів. Тому особливої актуальності набуває осмислення передумов його виникнення та основних етапів становлення і розвитку.

Дослідження феномена тероризму, розуміння сутності цього явища сприяє не тільки практиці протидії насильству в суспільстві, але й розумінню необхідності розробки дієвої законодавчої бази, системи міжнародних правових відносин, які б сприяли регулюванню та вирішенню конфліктних ситуацій, мінімізуючи насильство у суспільному житті.

Відносно часу зародження тероризму як вітчизняні, так і зарубіжні вчені розходяться у думках. Так, деякі вбачають ознаки виникнення тероризму ще в античні часи (наприклад, У. Лакер). Французький історик М. Ферро вбачає тероризм за часів «специфічної ісламської традиції Хошашин XI-XII ст.». Н. Неймарк відносить виникнення тероризму до епохи пост-Наполеонівської Реставрації. Інші вважають тероризм феноменом кінця XX ст. (зокрема, І. Александер).

Деякі вчені стверджують, що виникнення цього явища відноситься до останньої третини XIX – початку XX століття (Р. Фредландер, З. Гвіанські та ін.). Можливо, одним із чинників такого нечіткого визначення часу є те, що терміни «терор» та «тероризм» мають сучасне походження, хоча ці явища супроводжували людство протягом століть. Узагалі, сам термін «терор» застосовано в 1798 році у працях ідеологів Великої Французької Революції та по відношенню до неї. Так, першим точним статистичним аналізом терору відзначається праця Д. Гріра, видана у 1935 році під назвою «Терор під час французької революції».

Проте тероризм як явище з'явився задовго до отримання своєї назви.

Самі ранні відомості про терористичне угруповання – секту сикариєв, що діяла в Палестині, датуються 66 – 73 рр. нашої ери.

У XI столітті на Сході діяли ассасіни, таємна секта, чия назва і до сьогодні вважається синонімом підступного вбивства. Заснував її Хасан Аль-Саббах, якого історики вважають засновником ідеології тероризму. Називали йогогенієм зла. Він заснував не лише ідеологію тероризму, але і створив прототип держави нової формації – терористичну державу, в якій існувала чітка ієрархія [1].

Таємні товариства древніх терористів були також відомі на Далекому Сході, в Індії. Члени стародавніх терористичних угруповань Китаю були дуже войовничими, займалися традиційним здирством, а професійні кілери, яких було немало, служили будь-кому, хто платив.

Потужний поштовх поширенню тероризму дала Велика Французька революція. Людство уперше в історії зіткнулося з політичним терором.

Починаючи з другої половини XIX століття терористичні акти в Європі прийняли систематичний характер, проте вони не були такі глобальні, як наприкінці XX початку XXI століття.

В XIX столітті жертвами терористів стали керівники держав, видатні політичні діячі: президенти США Мак-Кінлі і Гарфілда; спроба замаху на Бисмарка, кайзера Германії; вбито президента Франції Карно, австро-угорську імператрицю Єлизавету, в 1900-у короля Італії Умберто.

У XX столітті, до Першої світової війни, тероризм розглядався виключно як ознака лівого руху, хоча ні ірландські, ні македонські борці за незалежність, ні вірменські, ні бенгальські терористи не мали ніякого відношення до соціалізму.

Після Першої світової війни терористичні організації знаходили підтримку передусім у правих і сепаратистські налагоджених груп, наприклад, хорватські усташі отримували допомогу від Італії і Угорщини. Тероризм культивувався і на периферії численних фашистських рухів. Прикладом тому служила румунська «Залізна гвардія».

У 30-40-і роки XX століття тероризм узяли на озброєння екстремістські організації правого толку: «Мусульманське братерство» і «Молодий Єгипет». Навіть у Індії, з її традиційним запереченням насильства, несподівану популярність отримало терористичне угруповання «БхагатСингх».

Після Другої світової війни дії терористів дійшли на другий план. Їх витіснили, так звані конфлікти малої інтенсивності – війна в Кореї, у В'єтнамі. Терористські групи тепер стали частиною партизанського руху або армійських підрозділів. Так було з єврейськими терористськими групами, які з початком громадянської війни в Палестині і вторгненням арабських військ увійшли до складу ізраїльської армії. Проте, вже наприкінці 60-х – початку 70-х роках XX століття сталася різка активізація терористичного руху. Ці роки – особливий рубіж в історії тероризму.

Сучасний світ захлиснула терористична хвиля, безпрецедентна за масштабами та несподівана за формами. У останнє десятиліття тероризм набув особливо витончених, кривавих і безжальних форм і методів. Використовуються різноманітні види насильницьких актів: від використання отруюючих речовин та вбивств до вибухів в

публічних місцях, що призводять до жертв серед мирного населення. І саме головне – події в нашій країні демонструють новітні терористичні технології знищення мирного населення, що можна назвати «удосконаленням» тероризмом сучасного світового політичного простору.

Література

1. Курілло В. Є. Латентна політика. Потайні напрями політичної діяльності. – Миколаїв : ТОВ «Фірма «Іліон», 2009. – 592 с.

Dvornichenko D.

Ph.D in Political Science

*Associate Professor of the Department of International Law
International Humanitarian University*

SIGNING OF THE ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND UKRAINE: EUROPEANIZATION OR MIMICRY

The concept of Europeanization has become quite fashionable in recent years. It entered the European political discourse only in late 1990s and therefore has not been fully researched in the political science. There is no consensus what exactly the Europeanization means. Moreover, this term is quite often substituted with either “transformation” or “modernization” which tend to be over-generalized. Taking into consideration different approaches and stances towards this issue it is proposed to understand under the term “Europeanization” the process of assimilation of European collective political practices, guidelines, priorities, norms, standards and values by both Member States and other countries seeking accession to the EU and joining the process of European integration. The Europeanization is a long-lasting process which can be neither introduced nor prescribed by any single agreement. At the same time the signing of the new agreement may

provide a powerful impetus for a country in its desire to be Europeanized. Therefore, the Association Agreement signed between the European Union and Ukraine can become a truly effective mechanism of the Europeanization of the latter.

In order to realize the significance of the signing of the AA it is worth examining some benefits and costs of the AA. First of all the AA brings for Ukraine a duty-free access to the largest world market for vast majority of Ukrainian products which creates significant business opportunities. According to the AA the EU committed to apply zero duties on industrial products imported to the EU from Ukraine from the date when the Agreement comes into force.

Besides, the Association Agreement foresees for Ukraine higher standards and stricter safety requirements for products on domestic market. Ukraine committed to implement principles and practices in order to gain full approximation to EU procedures in standardization, metrology, accreditation and conformity assessment. It will lead to better quality of Ukrainian products on the internal market and better image of Ukraine as an exporter of high-quality goods on the external market.

Another positive point of the AA is that it will create more favorable investment climate in Ukraine due to harmonization of the national legislation to EU *acquis communautaire*. This Agreement can be seen as a kind of road map for combating corruption and shadow economy in Ukraine thus creating a regulatory environment truly attractive for foreign investors.

In spite of all above mentioned benefits the AA brings also important costs that include, first of all, higher domestic competition as a result of tariff elimination. According to the section 4 of the AA Ukraine will gradually reduce its import duties on industrial products from the EU over transition periods. After expiration of transition periods (15 year period) final import duties in Ukraine will be set at zero for all industrial products. Although higher competition is definitely

beneficial for the country in the medium-term period, short-term effects of reallocations could be painful.

The AA also foresees certain costs for Ukraine related to the strict compliance with the European standards. Essential efforts and expenses are necessary in order to provide standard obedience. For instance, the launch of a wide range of new procedures as well as the establishment regulatory bodies must be implemented at Ukraine's costs. This process will reveal another problem: lack of qualified human resources.

Moreover, according to the chapter 9 section IV of the Association Agreement Ukraine committed to abandon usage of geographical indications that belong to the European producers. It means that Kyiv will refrain from usage of approximately 3000 names of products including nearly 15 ones currently used by Ukrainian producers (for example, cognac, champagne, certain brands of cheese -feta, Roquefort, etc.), which will mean new costs for Ukrainian producers and new challenges.

The AA with the EU seems to have important medium- to long-term benefits for Ukraine, but is likely to bear short-term costs. It is most important to note that the AA relies heavily on the determination of the Ukrainian government to effectively implement it as part and parcel of its own policies, not as an order reluctantly complied with.

The only implementation of the Association Agreement is not enough in order to Europeanize Ukraine. Ukraine's approach to the European integration must be fully reviewed. With the change of power in Kyiv the EU-Ukraine's relations must be built on the totally new guidelines.

A key prerequisite of Ukraine's successful Europeanization is to move from the declaration of the European choice to the concrete actions. These actions should focus, first of all, on the convergence of social and economic indicators of Ukraine with the European standards. The political elite should realize the necessity to carry out unpopular structural reforms and get rid of economic populism, despite the reputational risks.

Second, the approximation of national legislation with the community law should also play an important role on Ukraine's road to the EU. EU-Ukraine previous experience of relations illustrates that the approximation of national legislation to European standards can not be a purely mechanical process.

Third, Ukraine's foreign policy should focus on the implementation of the European vector of and simultaneously it is necessary to build equal and mutually beneficial relations with its neighbors. Only this approach will stabilize the transformation process, strengthen country's position in the international arena and guarantee national security.

Донська А.Г.

здобувач

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МАЙБУТНЄ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ТА ЕКСКЛЮЗИВНОМУ АСПЕКТАХ

Невдоволення політичним балансом серед країн Європейського Союзу (ЄС) як з боку новоприйнятих членів, так і його засновників спричиняє загрозу переформатування Союзу, його розпаду або, навпаки, посилення централізації та уніфікації. Основна причина дебатів щодо ЄС – ставлення до розширення кордонів ЄС, прийняття нових членів та пом'якшення візової політики з іншими країнами. В даному контексті, майбутнє Європи також може бути розглянуто в ексклюзивному (виключаючому) та інклюзивному (включаючому) аспектах.

Виключення з майбутнього проекту Євросоюзу нових держав-членів, прийняття за основу розвитку європейського простору концепту Європи як фортеці відстоюється так званими «євроскептиками» – науковцями та політиками, які вважають за

необхідне збереження існуючих меж Європейського Союзу, пріоритет надають поглибленню інтеграції та встановлення жорстких непроникних кордонів Європи (а саме в межах ЄС).

Радикальне крило євроскептиків відстоює ідею неможливості спільної економічної, безпекової, соціальної, культурної політики на території Європи. Вважається, що Євросоюз наразі уявляє собою жорстко-централізоване політичне утворення з домінуючими позиціями Німеччини, Франції та Великобританії. Інші ж країни позбавлені в Союзі значного політичного впливу, асимілюються найбільшими державами та позбавляються власної культурної ідентичності та політичного впливу.

Майже в кожній країні Європейського Союзу представлені політичні партії, які виступають проти політики Європейського Союзу, та закликають держави до виходу з нього. Наприклад, Австрійська Партія Свободи, Британська національна партія (Велика Британія), Союз зелених і селян (Латвія), Порядок і справедливість (Литва), Партія за свободу (Нідерланди), Консервативна партія (Чехія), Швейцарська народна партія (Швейцарія), Національний фронт (Франція), та багато інших. Науковці та політики занепокоєні зростанням антиєвропейських рухів, планами євроскептиків створити загальноєвропейську патріотичну партію, яка зможе сформувати фракцію у Європейському парламенті та кардинально змінити зовнішньо – та внутрішньополітичний курс Євросоюзу, вироблений з часів заснування.

В інклюзивному аспекті майбутнє Європейського Союзу вбачається у подальшому включенні все нових регіонів, держав та територій у європейські практики, проведення подальшої інтеграції та розширення Євросоюзу. Так звані «єврооптимісти», або «єврофіли» позитивно сприймають тенденції розвитку Євросоюзу та вважають європейський проект унікальним політико-територіальним утворенням, який має всі можливості для подальшого розширення і зростання його впливу.

Найбільш впливова наукова і політична течія в даному контексті – європеїзм. В межах європеїзму визнається, що народи на території Європи мають спільні цінності, спільну історію та спільне майбутнє. Політика, економіка, культура Європи має виходити із розуміння спільної ідентичності європейських народів. Інтеграція до ЄС розглядається як логічний і доцільний крок всіх європейських країн, чому має сприяти як сам Союз, так і країни, які не являються його членами.

Провідною теорією інклюзивного аспекту трактування майбутнього розвитку ЄС є федералізм як одна з найбільш давніх ідей інтеграції європейського простору, деякі теоретичні концепції якої було розглянуто в першому розділі даного дисертаційного дослідження. Ідея федералізму в Європі з часів зародження під час Другої світової війни постійно мала своїх теоретиків та прихильників. В основі своєї федералізм передбачає створення держави ЄС з федеральним територіальним устроєм. Натомість, в сучасній інтерпретації федералізм в Європі передбачає інтеграцію, але не асиміляцію всіх сфер суспільно-політичного життя. Так, бельгійський політик і дослідник Гі Ферхофштадт у роботі «Сполучені Штати Європи. Маніфест для нової Європи» (2005), виходячи зі зростання недовіри населення до політичних інститутів ЄС, пропонує спільну координацію економік країн ЄС та централізований захист Європейської соціальної моделі [129]. Також Гуідо Монтані у «Маніфесті Вентотене в еру світової уніфікації» (1991) підкреслює, що федеральне завершення європейської уніфікації буде тим самим представляти найважливіший внесок до консолідації світу.

Більш поміркованим баченням майбутнього Європи є теорія збереження стабільності і всіх політико-економічних досягнень і напрацювань Євросоюзу Союзу, які він має в першому десятилітті XXI століття. Ключові ідеї теорії були розроблені Стенлі Хофманом в межах теорії інтергавернменталізму, перейнявши і розвинувши які Ендрю Моравчік [216] сформулював теорію ліберального

інтергавернменталізму. С. Хофман наголошував на особливій ролі національних держав в процесі євроінтеграції, адже основне прийняття політичних рішень відбувається на рівні національних урядів, на які інші актори можуть впливати більшою чи меншою мірою. Е. Моравчик запропонував розглядати дії національних урядів на двох рівнях: національному, де відбувається безпосередня інтеракція з електоратом, та європейському, на якому наднаціональні організації стимулюють уряди досягати компромісів та виконувати досягнуті домовленості.

Крім того, в інклюзивному аспекті можна розглядати концепт «Європа регіонів», за якого відбудеться перехід європейської політики з державного і національного на регіональний рівень, реалізовуваний громадськими рухами та організаціями громадянського суспільства. Поступово домінуватиме регіональне врядування, як це було за часів Середньовіччя. В даному контексті існування жорстких чи гнучких кордонів ЄС не відіграє значної ролі, навпаки, Союз не розглядається як основний політичний актор на території Європи, адже все співробітництво відбувається між схожими і зацікавленими у виробленні спільних політик акторами. Проте, дана концепція не враховує ті факти, що, по-перше, втілення концепту «Європа регіонів» буде здійснюватися саме інституціями Євросоюзу, що робить його політично залежним. По-друге, елітам ЄС не вигідно відмовлятися від національної політики на користь регіональної, адже вони втрачатимуть свій вплив та авторитет на міжнародній арені.

Таким чином, поширення ексклюзивного підходу до розуміння Європейського Союзу, а саме ідей поміркованих і радикальних «євроскептиків», може призвести до розпаду Європейського Союзу. Інклюзивний аспект, представлений ідеями «єврооптимістів» («єврофілів»), європейців та теоретиками концепту «Європа регіонів», виходячи зі спільності історії, культури, ментальності народів Європи, передбачає позитивний вплив інтеграції, недержавної

кооперації та екстраполяцію норм та принципів ЄС на нові території Європи.

Література

1. Берггрюен Н. Європа майбутнього. Рух до федеративного союзу [Електронний ресурс] / Н. Берггрюен, Н. Гарделс // Зовнішні справи. – 2013. – № 10. – С. 42-45. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/zovsp_2013_10_15.pdf
2. Бесараба О. Регіоналізація Європи / О. Бесараба // Людина і політика. – 2000. – № 4. – С. 21-24.
3. Ферхофштадт Г. Сполучені штати Європи: Маніфест для нової Європи / Г. Ферхофштадт. – Київ: Видавництво «К.І.С», 2007. – 68 с.
4. Фессар де Ф. Б. На пути к новой европейской архитектуре. // Изменения в системе международных отношений: роль Европы: Реферативний сборник. / ИНИОН РАН. – М., 1995. – с. 41 – 46.
5. Moravcsik A. Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach // Journal of Common Market Studies. – 1993. – Vol. 31. – № 4. – pp. 473 – 524.
6. European Union and New Regionalism Regional: Actors and Global Governance in a Post-Hegemonic Era / ed. by Telò M. – Second Edition – Burlington: Ashgate Publishing, Ltd., 2007 – 406 p.
7. Europe, Regions and European Regionalism / ed.by R.Scully, R.W.Jones – Basingstoke: Hants, New York: Palgrave Macmillan, 2006 – 277 p.

Кисляк Г.М.

студентка

*Навчально-науковий інститут історії, політології та права
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського*

ВІЙСЬКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ О.В. КОЛЧАКА У ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

В статті розглядається діяльність О.В. Колчака, як видатного воєноначальника та флотоводця Росії у 1914-1918 рр. Проаналізовано великі його заслуги перед вітчизною на посаді командувача Російського військового флоту.

Завершивши свою роботу над упорядкуванням кораблебудівної програми розвитку й розробки оперативного плану розгортання Балтійського флоту у разі війни з Німеччиною, О.В. Колчак у 1912 році отримав запрошення від командуючого морськими силами Балтійського моря віце-адмірала М. П. Ессена перейти й служити у Балтійський флот на посаду прапор – капітана по оперативній частині. Ця пропозиція збіглася з його давніми мріями перейти на флот. І він охоче прийняв пропозицію Ессена і, отримавши дозвіл морського міністра адмірала І. Д. Григоровича, у квітні 1912 року перейшов служити у Балтійський флот.

У 1914 році Колчака було переведено в капітани 1-го рангу, і він повністю переключився на виконання своїх основних обов'язків за посадою начальника оперативного відділення штабу командуючого Балтійським флотом. Цього вимагала очікувана війна з Німеччиною, яка, на думку Ессена, могла вибухнути в 1914 році.

31 липня 1914 року, напередодні оголошення Німеччиною війни Росії, загін мінних загороджувачів під прикриттям ескадри виставив по центральній позиції мінне загородження. Це була прекрасна й вчасно виконана операція [5, с. 234-242].

1 серпня 1914 року почалася перша світова війна, яка не застала російський Балтійський флот зненацька, як це було в російсько-японську війну. Російський флот вчасно справив оперативне розгортання з постановкою оборонного мінного загородження по центральній позиції і підготувався до бою у разі прориву німецького флоту в східну частину Фінської затоки.

Чотирирічне перебування Колчака в Балтійському флоті стало хорошою школою виучки щоб займатися такою високою і відповідальною посадою, як командувач флоту в часи війни. Він керував оперативним відділенням штабу флоту, командував ескадреним міноносцем і мінною дивізією, очолював велике оперативне з'єднання флоту – морські сили Ризької затоки. За відмінність у керівництві діями кораблів і сполук і виявлену хоробрість в бою О. В. Колчака нагородили кількома бойовими орденами, зокрема вищим – Георгіївським хрестом 4-ї ступені [3, с. 354].

Протягом трьох років О. В. Колчаку довелося служити під керівництвом видатного флотоводця адмірала М. П. Ессена, який багато чому навчив майбутнього командуючого Чорноморським флотом в галузі як оперативного мистецтва, так і у керівництві діями флоту під час вирішення різних задач.

Особливо великого бойового досвіду Колчак придбав на Балтиці з використання мінної зброї в оборонних і наступальних операціях, що він широко застосовував у Чорному морі, коли став командуючим флотом.

Віце-адмірал О. В. Колчак став командуючим Чорноморського флоту на початку липня 1916 року.

Прибувши у Севастополь і, прийнявши справи в Ебергарда, Колчак досить швидко розібрався з усіма справами і виробив план дій Чорноморського флоту у вирішенні покладених на нього завдань. А обстановка тут влітку 1916 року була досить напруженою. У 1916 році під впливом наростаючого революційного руху у країні почалися виступи моряків

Балтійського флоту та матросів Чорноморського флоту. Революційні настрої матросів надавали серйозний вплив на бойову діяльність Чорноморського флоту [1, с. 217-219].

Вступивши на посаду командувача Чорноморського флоту, О.В. Колчак відразу ж дав відчутти противнику, та й власним підлеглим, що не збирається відсиджуватися в Севастополі, а буде рішуче боротися з німецькими крейсерами, підводними човнами.

На Румунському фронті активніше використовувалася авіація Чорноморського флоту, що можна зарахувати до заслуг О. В. Колчака, який доклав чимало зусиль. Авіація застосовувалася в нальотах на бази, тилові об'єкти і громадянські позиції ворожих військ, прикривала власні бази, вела розвідку й боролася з авіацією противника.

Компанія 1916 року стала найбільш напруженою для Чорноморського флоту під час Першої світової війни. Під командуванням Колчака О.В. Чорноморський флот домогся найбільших успіхів за весь час війни та вніс суттєвий внесок у розвиток військово-морського мистецтва, особливо в областях виконання блокади проливної зони, дії з порушення комунікацій противника. За досягнуті успіхи у керівництві бойової діяльності Чорноморського флоту в компанії 1916 року О. В. Колчака нагородили орденом Святого Станіслава 1-го ступеня з мечем.

За вказівкою Ставки, командування флоту розгорнуло інтенсивну підготовку великої десантної операції у районі Босфору. З цією метою у Чорному морі склалася спеціальна транспортна флотилія у кількості понад 100 судів [2, с. 16-25].

Колчак енергійно займався підготовкою цієї операції, розглядаючи її у цей час, поруч із блокадою Босфору, як головні напрями своєї флотоводчої діяльності у Чорному морі. Проте здійснити цю давню мрію багатьох російських державотворців йому, як і його попередникам, не вдалося.

Революційні події у Чорноморському флоті наростали настільки стрімко, що Колчаку з усім його авторитетом як

командуючим флотом загальмувало. На мітингах і зборах матроси зажадали усунення віце-адмірала О.В. Колчака та начальника штабу контр-адмірала М.И. Смирнова з посад.

Колчак, намагаючись якось заспокоїти рішуче налаштованих матросів, в червні 1917 року завітав на збори, де обговорювалися найбільш гострі питання, пов'язані зі складанням зброї офіцерами та зняття Колчака і Смирнова з посад. Проте виступ перед матросами не справив на них колишнього враження, і засмучений Колчак, повернувшись на свій флагманський корабель «Георгій Побідоносець», зібрав на верхній палубі команду і знову спробував переконати матросів, що їх вимоги приведуть до загибелі флоту й Росії, що стосується його особистої зброї, то він їм ніколи її не віддасть. І з тими словами Колчак зняв із себе золоту шаблю, якою був нагороджений за хоробрість в російсько-японську війну, і викинув за борт.

Після цієї артистичної демонстрації він залишив посаду командуючого Чорноморського флоту. Незабаром на запрошення командування американського флоту відправився у США для консультування американських фахівців. Дорогою до Америки він зупинився у Лондоні, де мав зустріч і вів розмови з лордом адміралтейства (морським міністром) адміралом Джелліко та іншими високопоставленими адміралами англійського флоту.

Залишивши Лондон, Колчак відправився у США, де за пропозиції морського міністра ознайомився з американським флотом і навіть брав участь у його маневрах. На зустрічах з військовим керівництвом США велися розмови щодо досвіду бойового використання мінної зброї.

Після короткочасного перебування у США Колчак на японському судні «Каріо-мару» відбув із Сан-Франциско до Японії, а звідти – до Владивостока, де почав своє нове життя не як флотоводця, а як керівник білого руху на Далекому сході та Сибіру за повалення радянської влади у Росії.

По задумам керівників Антанти, біла армія Колчака мала зіграти вирішальну роль у розгромі Червоної Армії та в поваленні радянської влади у Росії. Однак ці сподівання зазнали краху. Колчак зазнав поразки. Його армія була розгромленою, сам «верховний правитель Росії» заарештований і по рішенням Іркутського більшовицького ревкому 7 лютого 1920 року розстріляний.

Так адмірал О.В. Колчак закінчив своє життя й «кар'єру морського офіцера російського флоту, вірно служив своїй Батьківщині і захищав російську монархію» [4, с. 4-5].

Отже, можна сказати, що війна виявила видатні здібності Колчака як військово-морського діяча. Він був удостоєний чину контр-адмірала, а згодом призначений командуючим Чорноморським флотом і начальником чорноморських портів з присвоєнням звання віце-адмірал. Під його керівництвом було здійснено надійне мінування морських комунікацій, і до кінця командування Колчака флотом жоден ворожий бойовий корабель не виходив з Босфору до берегів Росії.

Література

1. Богданов К.А. Адмірал Колчак : Біографічна повість.хроніка /. -Спб : Суднобудування, 1993. – С. 304.
2. Зирянов П.М. «Доля полярного ідеаліста». О.В.Колчак / / Препод.історії в шк. – 2002. № 6. – С. 16-25.
3. Кручинін А.С. Історичні портрети: О.В. Колчак, Н.Н. Юденич, Г.М. Семенов. – М, 2004 – .. С. 541.
4. Кашин С. «Адмірал Колчак» / / Газета « Коммерсант», від 30.04.1998 – № 78. – С. 4-5.
5. Рунов Валентин. Легендарный Колчак. Адмирал и Верховный Правитель России. Яуза, 2014. – С. 331.

Матієнко А.В.

асистент кафедри соціальних теорій

Національний університет «Одеська юридична академія»

**УРАХУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ФАКТОРУ
У ПОБУДОВІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ
ДЕРЖАВ-УЧАСНИКІВ ЄС**

В європейських процесах проблемними є питання захисту національних меншин і забезпечення їм повного обсягу прав нарівні з титульними націями. Вирішення цих проблем є досить важким і не має однозначної відповіді, так як в кожній європейській державі положення національних меншин різне і при цьому кожна держава намагається зайняти найбільш вигіднішу позицію у сфері регулювання міжнаціональних відносин. Тому важливим є така побудова зовнішньої і внутрішньої політики держави, при якій забезпечиться ефективна реалізація прав національних меншин [1, с. 87].

У державах ЄС, а також країнах – кандидатах на вступ протягом першого десятиліття ХХІ століття відбулися значні зміни для забезпечення фактичної рівності та захисту від усіх видів дискримінації. У 2000 році були ухвалені дві директиви, що забороняли дискримінацію за такими ознаками, як расове чи етнічне походження, релігія або віросповідання, вік, стан здоров'я та сексуальна орієнтація. Ці директиви означали фундаментальні зміни у самих підходах до проблеми дискримінації: всі країни – дійсні та майбутні члени ЄС – мали переглянути своє національне законодавство та привести його у відповідність до зазначених директив. Спеціальну програму плану дій у боротьбі з дискримінацією було розроблено ЄС на 2001–2006 роки.

Огляд, підготовлений Європейською Комісією, базувався на детальних звітах кожної з країн-кандидатів, які були поділені на три групи: держави, які вже зробили перші кроки для транспозиції

директив ЄС; ті, що розпочали цю роботу; країни, в яких ще немає конкретних планів щодо транспозиції.

До першої групи віднесено шість країн: Румунія, Словаччина, Латвія, Словенія, Литва та Мальта. Підсумковий аналіз, здійснений Європейською Комісією стосовно цих країн, показав таке:

У Румунії Розпорядження № 137 «Про запобігання та покарання за всі форми дискримінації», видане у серпні 2000 року, було підкріплене законом, ухваленим парламентом у 2002 році (Закон № 48/2002). Заборона дискримінації містить багато ознак; хоча вік у ньому фігурує не повною мірою, новий Трудовий кодекс від січня 2002 року забороняє дискримінацію на підставі віку, окрім усього іншого.

Схожі зміни відбулися в національному законодавстві Словаччині та Латвії, в яких нові трудові кодекси були ухвалені, відповідно, у квітні та червні 2002 року. Обидва містять заборону дискримінації на всіх підставах, за винятком сексуальної орієнтації. Цікаво, що у перших проектах остання ознака була наявна, але вилучена в процесі розгляду цих документів у національних парламентах.

Словенія прийняла новий закон про працевлаштування у 2002 році; в ньому заборонено дискримінацію на підставі всіх ознак, наведених у статті 13 директиви ЄС, хоча згідно з висновками Єврокомісії не досягнуто повної відповідності з деякими детальними аспектами Директив – наприклад, бракує визначення прямої та непрямої дискримінації.

У Литві новий Трудовий кодекс набув чинності 1 січня 2003 року. Він містить заборону за всіма ознаками статті 13 Директиви ЄС, за винятком згадки про інвалідність. Проте закон «Про соціальну інтеграцію інвалідів» 1998 року вже містив таку заборону. Більше того, у листопаді 2002 року було розроблено і подано на розгляд парламенту законопроект «Про рівні можливості»; у ньому, зокрема, передбачено розширення повноважень уже існуючого Омбудсмена з питань рівних

можливостей чоловіків та жінок шляхом включення всіх інших ознак, що містяться в статті 13.

Нарешті, Мальта ще з 2000 року мала спеціальне законодавство стосовно дискримінації інвалідів; таке законодавство було посилено у 2002 році законом про працевлаштування та трудові відносини. Як і в Латвії та Словаччині, цей закон представляє невичерпний список ознак, на підставі яких заборонено дискримінацію; зокрема, в цьому списку відсутні вік та сексуальна орієнтація. Треба зауважити, що так сталося, незважаючи на участь у процесі підготовки законопроекту громадських організацій, які наполягали на включенні сексуальної орієнтації до загального списку ознак.

У країнах другої групи розпочалися дискусії стосовно імплементації директив ЄС. Найбільш активними виявилися Болгарія, Естонія та Польща, де відповідні законопроекти вже були подані до національних парламентів. У Болгарії законопроект про попередження та відвернення дискримінації спрямований на впровадження єдиного антидискримінаційного законодавства, в якому визначено всі можливі форми дискримінації; ефективність реалізації його положень посилена заснуванням Комісії щодо захисту від дискримінації. Однак ухвалення цього закону супроводжувалося протидією громадської та парламентської опозиції.

В Естонії законопроект про рівність та однакове поводження також містив усі можливі підстави для здійснення дискримінаційних актів, однак потрапив під активний спротив певних парламентських фракцій. В результаті цей законопроект було відкликано, і почалася робота над його новою версією. Проте на той час уже був ухвалений закон про спеціальний орган центральної влади, відповідальний за протидію дискримінації на будь-яких підставах. У Польщі перші читання нового Трудового кодексу, узгодженого з директивами ЄС, відбулися у 2003 році.

Також було підготовлено законопроект про започаткування Головної інспекції з питань дискримінації.

В Угорщині міністерство юстиції в цей період підготувало Концепцію як складову ширшого процесу консультацій з усіма зацікавленими гравцями. Важливо, що в цьому документі передбачається створення єдиного всеохоплюючого антидискримінаційного закону. На підтвердження серйозності урядових намірів у цій сфері було запроваджено посаду міністра без портфеля, відповідального за забезпечення рівних можливостей.

У Чеській Республіці урядова робоча група підготувала загальний законопроект про захист від дискримінації з метою імплементації директив. Нарешті, Кіпр також долучився до роботи над новим законодавством, що мало забезпечити дотримання директив. Оголошено, що після завершення тексту законопроекту він буде представлений для обговорення соціальним партнерам та громадським організаціям. Країни третьої групи, зокрема Туреччина, на той час не вжили дієвих заходів у сфері протидії та захисту від дискримінації.

Кожна країна може на свій розсуд і будь якими методами впливати на етнонаціональну ситуацію на своїх теренах, але головне, щоб при цьому дотримуватись права всіх представників етносів, які проживають або тимчасово перебувають на її території. У рамках міжнародних європейських організацій та на рівні кожної окремої держави європейського регіону вже прийнято ряд документів, що гарантують захист прав меншин, проте реальна ситуація свідчить про багато суперечливих моментів та небажання багатьох держав реально вирішити проблеми, що стосуються існування на їх території національних меншин.

Література:

1. Мишловская О. Правовые и институциональные основы решения проблем этнонациональных меньшинств : европейский опыт / О. Мишловская // МАГІСТЕРІУМ. – 2002. – Вип. 10. – С. 87.

Ростецька С.І.

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри політичних наук

*ДВНЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»*

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНА-ЄС

Наразі в Україні транскордонне співробітництво розглядається у двох площинах – як інструмент розвитку прикордонних територій і як чинник реалізації євроінтеграційних прагнень. Головним завданням транскордонного співробітництва України на кордоні з ЄС є подолання наслідків втілення за радянських часів концепції кордону як лінії розподілу і посилення його контактної функції.

Стратегічна взаємодія повинна бути комплексною та охоплювати кілька важливих сфер співробітництва й мати довготривалий характер. А міцність стратегічного партнерства визначається взаємною готовністю сторін враховувати інтереси одна одної, наявністю дієвих механізмів реалізації співробітництва і дисциплінованістю партнерських взаємин.

Стратегічна мета транскордонного співробітництва полягає у його спрямованості на гармонізований комплексний розвиток регіонів та поглиблення їх участі в міжнародних інтеграційних процесах. У розвитку сучасного транскордонного, євро-регіонального співробітництва основну роль повинні відігравати

регіональні органи самоврядування і територіальні громади прикордонних адміністративно-територіальних одиниць цих країн.

В Україні транскордонне співробітництво почало розглядатися як частина євроінтеграційного курсу держави з кінця 90-х років минулого століття. На даний час вона учасником таких єврорегіонів: «Карпатський єврорегіон», «Нижній Дунай», «Буг», «Верхній Прут», «Дніпро», «Ярославна» та «Слобожанщина» «Дністер».

Транскордонне співробітництво України та ЄС відбувається в таких формах:

- програми сусідства;
- діяльності єврорегіонів;
- діяльності міжнародних регіональних організацій та асоціацій;
- міжрегіональної співпраці; програми прикордонного співробітництва у межах
- європейського сусідства та партнерства.

Наразі, на жаль, слід констатувати, що транскордонне співробітництво Україна – ЄС на поточному етапі є скоріше декларативним феноменом, ніж явищем практичної регіональної політики. Можливості та мотивація співробітництва прикордонних територій та громад України недостатньо використовуються для розв’язання тактичних завдань та стратегічних потреб політики реальної євроінтеграції.

Попри всі виклики і нерозв’язані проблеми, єврорегіони залишаються певним чином «лабораторією» для опрацювання та випереджального запровадження нових механізмів транскордонної співпраці з ЄС.

Інститут транскордонного співробітництва України та ЄС повинен набувати дедалі більшого розвитку, незалежно від наявності чи відсутності державної політики щодо його заохочення.

Курочка В.С.

студентка

*Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

РЕЖИМ «САНАЦІЇ» В ПОЛЬЩІ

Польща досить тривалий час боролася за свою незалежність і самостійність, яку було втрачено внаслідок її розділення між країнами у XVIII столітті. Нарешті, 17 березня 1921 року в Польщі було прийнято Конституцію, яка встановлювала в країні демократичні засади. Польща стала парламентською республікою. Однак на шляху нової держави було ще багато труднощів.

Протягом 20-х років XX ст. в політиці та економіці Польщі спостерігалися кризові явища. Стимулювати економічний розвиток новому уряду, на чолі з С. Войцеховським, не вдалося. Відсутність в країні єдиного внутрішнього ринку і тісних зовнішньо-економічних відносин, післявоєнно розруха, економічна блокада з боку Німеччини – все це призвело до стрімкої інфляції та знецінення польської марки. Внаслідок цих явищ та процесів в країні різко впав життєвий рівень населення, збільшилась чисельність безробіття, що у свою чергу спричинило поширення в Польщі страйків та протестів. Однак в 1924 році уряд зумів покращити економічне становище – проведення грошової та аграрної реформ. Але не всі проблеми було вирішено.

У політичному житті також були протиріччя. Нестійкість коаліції призвело до політичних криз та частої зміни урядів. Важливою у внутрішньополітичному житті Польщі була проблема національних меншин, яка виникла внаслідок активної поліні-

заторської політики. Політична криза охопила і армію [3, с. 216]. В цей період у відставку пішла значна кількість офіцерського складу армії. 5 травня уряд А. Скішинського у повному складі подав у відставку. Фракція соціалістів у сеймі офіційно просила Ю. Пілсудського очолити уряд. В травня 1926 року польські війська, при підтримці військового міністра Люціана Желіговського, було зібрано на околицях Рембертова. Вже 11 травня у Варшаві розпочалися антиурядові виступи офіцерів, а 12 травня відбулися збройні сутички між військами, які підтримували уряд та його противниками. Війська підтримувало населення – проводилися страйки, будувалися барикади. У Ю. Пілсудському населення, виснажене зубожінням життя та неспроможністю уряду подолати внутрішньополітичні проблеми, вбачало захисника демократичних прав і свобод громадян, який вимагав оздоровлення держави – «санації». Інша назва режиму Пілсудського – «правління полковників», так як оточення Пілсудського складалося в основному з діючих офіцерів або ветеранів Польських легіонів. Більшість істориків поділяють санацію на два історичних періоди: режим санації при Ю. Пілсудському (1926-1935 рр.) і режим санації після смерті Пілсудського (1935-1939 рр.). Аналізуючи ці політику періоду санації, сучасні історики стверджують, що ці режими мають усі риси авторитарного режиму. Однак побутує і версія деяких істориків, переважно радянських, що режим санації має риси фашистських ідей [2, с. 98].

Після того як уряд зрозумів, що збройні конфлікти на вулицях можуть перетворитися на громадянську війну і мати трагічні наслідки, 14 травня пішов у відставку, а президент С. Войцеховський передав свої функції маршалу сейму М. Ратаю.

31 травня 1926 року на засіданні сейму та сенату Ю. Пілсудського в першому ж турі було обрано президентом. Однак для того, щоб зберегти не обмежену конституційними нормами свободу своїх подальших дій, він відмовився обійняти посаду глави держави. А президентом 1 червня було обрано давнього

прихильника й друга Ю. Пілсудського професора Львівського політехнічного інституту І. Мосьцицького (1876–1935), який обіймав цю посаду до 30 вересня 1939 р. В таких умовах загострення соціальних та національних суперечностей уряд прагне залучити до своїх переконань уже існуючі державно-політичні інституції. Так 2 серпня 1926 року було обмежено права законодавчих органів, звільнивши уряд у ряді питань від парламентського контролю, різко розширивши права та повноваження президента. Він дістав право самостійно розпускати сейм і сенат до закінчення строку їхніх повноважень. Водночас сейм утратив право на саморозпуск. Було розширено права президента. Відтепер в проміжках між сесіями законодавчих палат у випадку невідкладної державної необхідності або під час роботи цих палат на підставі передбачених законом повноважень він міг видавати укази, які мали силу закону. Виконавча влада в період «санації» завжди знаходила засоби, щоб, нехтуючи основними нормами парламентської демократії, нейтралізувати вплив парламентських партій. Ставало очевидним, що дії «санаційного» уряду не сприяють демократизації країни, не підтримуючи ідеї інших демократичних партій та розпочавши масові судові процеси над особами, яких обвинувачувалося у «державній зраді» [1, с. 31].

Зміцненню позицій «санаційного» режиму сприяло пожвавлення економіки, що й забезпечило підтримку населенням уряду. Майже втричі збільшився експорт вугілля, різко зросли транспортні перевезення, нові замовлення отримали машинобудівні та інші галузі промисловості, зменшилося безробіття, зміцнився курс золотого. Однак в 30-х роках економіка Польщі зазнала кризових явищ. Промислове виробництво скоротилося на 34 %, швидкими темпами зростало безробіття, яке в 1933 році досягло 343 тис. осіб, хоча реальні числа були більшими. Майже 70 % бюджету йшло на військові витрати [3, с. 218].

Загострилася і політична криза в країні, прем'єри змінювалися щороку, а той частіше. Дії уряду порушували закони та

демократичні норми. Так нехтуючи діючими нормами права, С. Цар, один із найближчих співробітників Ю. Пілсудського, запропонував сеймові проект нової конституції і 23 квітня 1935 р. Її текст, підписаний президентом, набрав чинності нового основного закону країни. Відповідно до цієї Конституції президент обирався на сім років загальним голосуванням, допускалася можливість висування на президентську посаду лише двох кандидатів.

12 травня 1935 помер Пілсудський. Ця подія розглядалася як національна трагедія. Офіційно закріплювався авторитет Пілсудського як національного героя і творця держави. Режим санації продовжував зберігатися. Місце Пілсудського зайняв генерал Едвард Ридз-Смігли. Дещо активізувалася діяльність опозиції. Проте великого впливу на політичне життя вона не чинила.

Отже, режим «санації» не відновив демократичні норми в Польщі. Навпоки, цей режим мав риси авторитарного: прагнення створити єдину партію, поширення репресій, підпорядкування державним інтересам усіх сфер суспільного життя, досить активна ідеологічна обробка громадян, обмеження їх прав і свобод. У політичному сенсі Польща 20-30-х років являла собою дивне поєднання демократії й авторитаризму, громадянських свобод і репресій проти опозиції. Фактично влада в країні належала Пілсудському, а після його смерті – «групі полковників».

Розглядаючи режим санації з соціальних позицій, за відправну точку слід взяти той факт, що прийнята урядом програма санації повинна була забезпечити Польщі економічну стабілізацію. Необхідно відзначити, що деякі заходи економічної стабілізації, проведені в Польщі в той період, принесли свої плоди. Так, наприклад, почав розвиватися центральний економічний район, на отримані зовнішні позики була частково здійснена модернізація польської армії. Однак, аж до кінця існування Другої республіки в

1939 році в Польщі так і не було досягнуто рівня промислового виробництва 1913 року.

Література:

1. Баландин Р., Миронов С. Товарищ Сталин, пан Пилсудский и «независимая» Польша. // Наш современник, 2004. №12.
2. Жаворонский Я. Проблема фашизма в польской историографии // Фашизм и антидемократические режимы в Европе. Начало 20-х гг.-1945 г. – М., 1981.
3. Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. – М., 2003.
4. Парасаданова В.С. Юзеф Пилсудский // Вопросы истории. 1996. № 1

Папуша В.С.

*здобувач кафедри державного управління
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА: СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА ТА ПРИЗНАЧЕННЯ

Формування державної служби породжує її розгляд як досить багатогранного, складного об'єкту дослідження. Служба в державних органах є одним із видів соціальної діяльності людей. Державна служба тісно пов'язана з самою державою, здійснення її функцій та роллю в житті суспільства.

Державна служба також функціонує серед безлічі інститутів суспільства. Важливо зауважити, що державна служба, окрім своїх багатьох функцій, виконує і соціальну функцію, яка зосереджується на взаємодії з інститутами, що діють в духовній сфері суспільства, в сфері культури та опирається на суспільну думку.

Саме поняття службовець в багатьох джерелах має різні значення. Такою причиною існування різноманітних підходів до визначення цього поняття пояснюється насамперед функціями які на нього покладають.

Службовці – це соціальна група, яка складається з фізичних осіб, що здійснюють на оплачуваних засадах певні спеціально необхідні функції і виконують завдання діючих органів, установ і організацій [2, с. 39].

Службовці мають особливий характер діяльності – вони здійснюють розумову роботу, що відповідно не передбачає самостійне вироблення матеріальних благ, однак відіграє роль у забезпеченні умов для матеріального виробництва виконуючи різноманітні завдання – збір, обробка, зберігання інформації, яка в подальшому зберігається в адміністративних установах.

Особливим видом служби є державна служба. Державну службу в загальному значенні розглядають як практичну і професійну участь наділених на те повноваженнями громадян щодо виконання функцій держави.

Службовець, що займає відповідну посаду в державному органі, зосереджується на обслуговуванні громадян та має певний вплив на суспільство. Тут варто зазначити, що державною службою забезпечується не лише обслуговування трьох гілок влади, а й допомога у дотриманні прав громадян та захисту їх інтересів.

Особливістю державної служби є її соціальне призначення. В контексті цього, варто зауважити, що соціальний характер державної служби впливає з самої сутті сучасної держави, яка тяжіє до збільшення надання соціальних послуг громадянам. Тому, державна служба поряд з державою, також змінює свій характер діяльності і збільшує своє соціальне призначення.

Державна служба, виходячи зі своєї соціальної ролі, є обслуговуючою структурою в державному управлінні. Вона зосереджується зазвичай на виконанні подвійної функції: з одного боку, вона забезпечує політичному керівництву апаратні послуги

щодо інформаційних, організаційних, технологічних та інших державних функцій; з іншого – надає різні послуги населенню (довідки, реєстрацію і т.п.) і тому повинна «тримати руку на пульсі», послідовно та детально вивчати соціальні проблеми, настрої і потреби людей, а також доводити їх до відома своєї політичної влади[1, с. 82].

Державна служба на сучасному етапі розвитку держави та суспільства орієнтується вже не стільки на обслуговуванні держави, виступаючи в такій ролі з'єднуючою ланкою між державою і соціумом, а стоїть на захисті інтересів громадян. Звідси випливає, що всі принципи, завдання державної служби повинні виходити з інтересів та волі суспільства. Як зазначає Дубенко С.Д. – державна служба є головним засобом реалізації функцій соціальної держави, коли якісно змінюються, в чомусь зменшується сфера державного регулювання в економіці і духовній сфері та набувають розвитку саморегулюючі, самоврядні процеси. Вона призначена через створення умов для ефективної діяльності державних органів домагатися оптимального поєднання особистих, групових і державних інтересів, висловлювати і захищати інтереси всіх верств населення [2, с. 15].

Дослідження державної служби інтегрованої в соціальну структуру суспільства дає можливість говорити про неї, як про соціальний інститут. Як соціальний інститут вона має досить важливе значення у забезпеченні рівня розвитку суспільства.

Література

1. Граждан В.Д. Государственная гражданская служба : учебник / В.Д. Граждан. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : КНОРУС, 2007. – 496 с.
2. Дубенко С. Д. Державна служба і державні службовці в Україні / За заг. ред. Н. Р. Нижник. – К.: Вид. дім «Ін-Юре», 1999. – 244 с.
3. Лытов Б.В. Государственная служба как социальный институт. – Ростов-на-Дону, 1998.

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИКИ, ПРАВА І МОРАЛІ

Бахметьев А.Е.

*студент факультета правай політології і соціології
Національний університет «Одеська юридическа академія»*

ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОСТІ ПОЛІТИКИ

Моральные аспекты политики приобретают в наше время большую актуальность, активно обсуждаются в прессе, научной литературе. Нередко ставится вопрос, совместимы ли вообще понятия политики и нравственности, не являются ли эти категории взаимоисключающими. Проблема аморальности в политике является актуальной особенно сегодня, когда государство автономно от морали. Проблема соотношения политики и морали особо обостряется во время избирательных кампаний, борьбы за власть, посты, должности, противоборства с политическими противниками. А в борьбе за политическую власть, дескать, все средства хороши.

Весомый вклад в изучение данной проблемы внесли такие известные ученые как: Аристотель, Н. Макиавелли, Й. Хейзинга

Прежде чем перейти к непосредственному рассмотрению данной проблемы, стоит разобраться, а что же такое мораль?

Мораль, -и, ж. 1. Нравственные нормы поведения, отношении с людьми, а также сама нравственность. Общечеловеческая м. Человек высокой морали, 2. Логический, поучительный вывод из чего-н. Отсюда м.: так поступать не годится. М. басни [1].

Понятие мораль является одной из составляющих этики. Этика – это тысячелетняя наука, в центре которой находится человек. А кто же находится в центре политики? В центре политики находится

политик, то есть человек. «Если политик не человек, то он тем более не политик» (Шамша И.В.)

Моральные принципы являются неотъемлемой частью политики в процессе всего развития человечества. Принято считать, что величайшим достижением современного западного общества является замена моральных норм, нормами закона и права. Одним шагом запад встал на путь который привёл их к полной духовно – культурной деградации. Массовая «аморализация» среднего человека произошла на Западе, когда самодеятельность узкого круга аморальных художников стала профессией и была превращена в часть масс-культуры [2]. Такие мыслители Древнего мира, как Конфуций, Сократ, Платон, Аристотель, Лао – Цзы считали, что хорошие законы не могут быть гарантией справедливого правления страной без соответствующих моральных качеств, которыми должен обладать каждый правитель. Они по сути не расчленяли политику и мораль.

Первая теоретическая попытка разделения политики и морали была предпринята Н. Макиавелли. Он считал, что люди по своей природе коварны. Поэтому для того, чтобы правителю удерживать свою власть, он в случае необходимости может использовать любые средства, в том числе и аморальные.

Автономия государства от морали, по мнению Йохана Хейзинга – величайшая опасность, угрожающая западной цивилизации [3].

Аморальная, безнравственная политика широко применялась различными тоталитарными режимами власти (фашистскими, коммунистическими, националистическими и др.). Для оправдания аморальной политики в рамках тех или иных идеологий создавались соответствующие теоретические концепции. Например, В. И. Ленин, чтобы оправдать безнравственную политику большевиков, пытался обосновать идею новой «классовой» морали. По его мнению, моральным считается все, что способствует достижению идеалов коммунизма. Для фашистов

моральным считалось все, что служит идеалам фашизма. Религиозные радикалы оправдывают свою антигуманную политику служением Богу.

На первый взгляд, безнравственная политика более эффективна и прагматична, но со временем она развращает самих политиков и разлагает общество. В принимаемых политических решениях начинают доминировать не общественные, а личные и корпоративные интересы правящей элиты. Страна начинает жить не по законам, а по понятиям. Коррумпированные политики и чиновники стремятся создать вокруг себя систему круговой поруки. Быть честным и добропорядочным становится невыгодно и опасно.

Управлять обществом, руководствуясь преимущественно моральными принципами, также невозможно. Во-первых, мораль имеет ограниченную зону действия во времени и пространстве. Например, то, что одни одобряют, другие могут осуждать; то, что вчера считалось аморальным, сегодня может восприниматься как должное; то, что для одних хорошо, для других может быть плохо, и т. д. Во-вторых, в техническом плане моральные принципы сложно «переложить» на язык конкретных управленческих решений и правовых норм. Поэтому в демократическом обществе политика и мораль должны органическим образом совмещаться.

Таким образом, совместить политику с моралью весьма сложно. Когда возникают конкретные политические интересы, мораль, отходит на второй план, а для достижения интересов нередко используются аморальные методы. Надеяться (как надеялись мыслители Древнего мира) на то, что сами политики в своих решениях будут руководствоваться моральными принципами, нельзя. Принцип «всякая власть развращает, а абсолютная власть развращает абсолютно» (писал в 1887 году британский историк и политический мыслитель лорд Актон), действует безотказно во все времена. Поэтому, там где власть политиков не ограничивается контролем со стороны общества, имеет место самая аморальная политика.

Литература

1. С.И.Ожегов, Н.Ю.Шведова. Толковый словарь русского языка. – М., 1949. – С. 262.
2. С.Г. Кара-Мурза. Манипуляция сознанием. – М., 2000. – С. 982.
3. С.Г. Кара-Мурза. Манипуляция сознанием. – М., 2000. – С. 982.

Битов В.І.

студент

Одеський інститут фінансів

Українського державного університету

фінансів та міжнародної торгівлі

ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ КОНЦЕПЦІЇ «ЗАГИБЕЛІ ЦИВІЛІЗАЦІЇ» А. ДЖ. ТОЙНБІ

Сучасні соціально-політичні трансформації у суспільстві сприяють актуалізації питання загибелі цивілізації у науковому ракурсі. Саме тому, звернення до теоретичної концепції засновника цивілізаційної теорії А. Тойнбі, її ретроспектива у сучасних умовах, дозволить простежити та надати рекомендації щодо вирішення кризових ситуацій у сучасних цивілізаціях.

Питання генезису та детермінант загибелі цивілізації англійський історик і філософ А. Тойнбі розглядав у своїй головній праці «Осягнення історії».

Процес загибелі цивілізації може не супроводжуватися розпадом цивілізації на деякі відокремлені локальні цивілізації, які проводять виснажливу боротьбу, ведуть запеклі збройні сутички. Так само, можна припустити, що загибель цивілізації може відбуватися за допомогою деградації і дезорієнтації еліти, так званого правлячої меншості («творча меншість» за А. Тойнбі).

Незалежно від назви даної меншості, вона характеризується низкою особливостей, що виділяє їх із загальної маси більшості цивілізації.

Дана особливість полягає у тому, що меншість має владу. Вона зосередила владу у своїх межах, і не дозволяє її ділити між іншими соціальними утвореннями, у тому числі й з більшістю. Головна риса правлячої меншості полягає у тому, що вона відповідає на «Виклик», який поставили певні умови (географічні, економічні, або природні). Під час зародження цивілізації відбувався й процес формування умов її існування, функція яких визначала подальшу генезу цивілізації. У вирішенні даного питання існують лише два варіанти: або залишити «Виклик» без «Відповіді», або дати адекватну відповідь. У першому випадку цивілізація гине, оскільки в суспільстві накопичуються проблеми, що в підсумку призведе до «надлому», а потім і занепаду цієї цивілізації. У другому випадку, виникають нові виклики, які вимагають від меншості знову адекватних відповідей. Процес утворення нових викликів буде продовжуватися до часу оформлення цивілізації у окремий культурний тип, який розвивається незалежно від зовнішніх факторів. Заслуга меншини полягає у тому, що вона знайшла сили і потенціал, щоб відповісти на виклик, і таким чином уберегти цивілізацію від розпаду і загибелі. Згодом, творча меншість наділяється владою над більшістю та розвитком цивілізації на власній розсуд.

А. Тойнбі виокремлює дві головні особливості «творчої меншості», які взаємопов'язані, і одна впливає з іншого, вони доповнюють один одного. По-перше – меншість має владу. По-друге – вона відповіла на «Виклик». Перша характеристика впливає з другої, влада виникла внаслідок відповіді на виклик. Надалі, правляча меншість всіма силами прагне утримати владу цивілізації, насаджуючи суспільству, тобто більшості, свої цінності, вірування, традиції, які на їх думку здатні утримати міцність і стійкість культурної складової цивілізації.

Англійський філософ Арнольд Тойнбі пропонує науковому середовищі своє трактування загибелі цивілізації. Вона полягає у тому, що головною рухомою силою руйнування є не зовнішні чинники, а навпаки, внутрішні, які проявляються у вигляді еліти. Таким чином, виникає певний парадокс: меншість, яка підтримало розвиток цивілізації, за допомогою «відповіді», надалі постає чинником загибелі цієї цивілізації.

Поясненням даного парадоксу знаходиться у процесі деградації еліти, яка змінює цінності, з духовних на матеріальні, наслідком чого постає ідолопоклонство. Тойнбі визначає ідолопоклонство як: «інтелектуально і морально збиткове обожнювання частини замість цілого, тварі замість Творця і часу замість вічного. Це одне з помилок людського духу, що має наслідком перетворення «високих божественних праць» в «мерзоту запустіння» [1, с. 259].

На думку Тойнбі, явище ідолопоклонство, у будь-якому випадку призводить до втрати необхідної енергії. Процес втрати необхідної енергії супроводжується тим, що суспільство впадає в інакомислення, що згубно позначається на зростанні і розвитку цивілізації. Відбувається надлом цивілізації. Коли творчу меншість деградує, втрачається можливість давати адекватні відповіді на виклики, які раніше дозволяли цивілізації існувати. Наслідком цього є прагнення будь-яким способом утримати владу, і залишитися на чолі цивілізації. У деяких випадках, еліті вдається утримати владу, але далі їх не турбує розвиток цивілізації, вони воліють власне благополуччя. Далі виникає головний фактор, який відіграє вирішальну роль в загибелі цивілізації. Цим фактором є психологічна катастрофа суспільства. Творчу меншість більш не вважають таким, через відсутність можливості давати адекватні відповіді. Вони ставати жадібним, недалекоглядним і лицемірним меншістю. Суспільство втрачає довіру до правлячої еліти, і відмовляється слідувати за ним. В результаті цього з'являється зовнішній і внутрішній пролетаріат. Зовнішній пролетаріат характеризується паразитичним способом життя. Внутрішній

пролетаріат характеризується варварським народом, що проживає за межами цивілізації.

Поступово виникає черга надламів, які призводять лише до загибелі цивілізації. У трансформації надлом переходить у стадію розпаду цивілізації. Потім відбувається розкол суспільства вертикально і горизонтально. Товариство поділяється на три типи: правляча меншість, внутрішній і зовнішній пролетаріат. Правляча меншість займає більше оборонну позицію, прагнучи зберегти своє становище в суспільстві. Суспільство у стадії розпаду цивілізації переживає психічні зміни, які супроводжуються появою злоби, ворожнечі, зла. Таким чином, справжня причина кризи криється у внутрішніх змінах суспільства. Суспільство втрачає якості, які були раніше його притаманні. Цінності також змінюються, замінюються іншими, у переважній більшості, негативними рисами.

Арнольд Тойнбі сформулював теорію, згідно з якою, існує закономірність, яка визначає поетапний розвиток цивілізації, та водночас постає джерелом виникнення цивілізації. Дана теорія впливає на цивілізацію іншого типу, її складову, міцність і стійкість до зовнішніх чинників, тривалість існування. Певні природні умови ставлять перед паростком майбутньої цивілізації «виклик», на який цивілізація повинна надати «відповідь», який і визначить подальший розвиток цієї цивілізації. Виклик, згідно поглядом А. Тойнбі, уявляє собою ситуацію, яка змушує і примушує дане товариство опинитися під загрозою зникнення. Наприклад, у даній ситуації опинилися міста-держави Стародавньої Греції, які зіткнулися зі зростанням населення і скороченням ресурсів, при цьому супроводжується зростанням населення. Деякі міста відповіли тим, що почали колонізацію побережних територій Середземномор'я, інші військовим шляхом захопили сусідні території.

Концепція А. Тойнбі «Виклик» – «Відповідь» дозволяє поглянути на зародження цивілізації зовсім з іншого боку, що раніше не було запропоновано. Таким чином, розвиток цивілізації

відбувається за допомогою серії відповідей творчої меншості на виклики природи. Цивілізація може вибрати один з двох варіантів, або дати адекватну відповідь, тим самим уберегти суспільство і свою культуру від розпаду, або залишити виклик без відповіді, і приректи свій культурний тип на зникнення. Дана теорія демонструє події, що відбуваються на різноманітних стадіях розвитку цивілізації. У даному випадку, можна простежити, за якими причинами товариство «загниває» з самого раннього етапу свого розвитку – генезису цивілізації. І в той ж час, дозволяє поглянути більш детально на фактори заходу цивілізації, її надлому і подальшого стирання з історичної карти.

Найбільш цінним придбанням людства за всю історію є створення цивілізацій. У кожної культури є своя цивілізація. Вони різні між собою. Вони відрізняються багатьма факторами: мовними, духовними, релігійними тощо. Між ними пролягає велика кількість витрачених сил на створення свого домашнього вогнища, створення власної структури суспільства з певними віруваннями та звичаями. Тим не менш, в цивілізації, або культурно-історичному типі, виражено єдність і різноманіття досягнень людського розуму, яке проявляється в науці і культурі. Все це втілюється в створенні технологій, архітектури, соціальних та економічних відносин, певних здобутках у різних галузях тощо. Цивілізація проходить певні життєві цикли, які підтримують зростаюче соціальне розмаїття, що є основою суспільства, є основою його розвитку, подальшого збереження і передачі накопиченої спадщини майбутнім поколінням. Отже, першочергове завдання кожного науковця полягає в тому, щоб запобігти загибелі будь-якої цивілізації. Оскільки в 21ст. всі цивілізації взаємопов'язані між собою за допомогою процесів глобалізації та інтеграції, загибель однієї призведе до «ефекту доміно». Загибель будь-якої цивілізації викличе аналогічні зміни сусідніх елементів, котрими є інші цивілізації. Виходячи з цього, слід звернути увагу на причини загибелі цивілізації, які описані багатьма істориками та

філософами, в тому числі Арнольдом Тойнбі, задля того, щоб не допустити наростаючу глобальну кризу цивілізацій, яка безумовно призведе до кінця історії.

Література

1. Тойнби А. Дж. Постигание истории : Избранное / Арнольд Тойнби; [пер. с англ. Е.Д. Жаркова]. – М. : Айрис-Пресс, 2003. – 640 с.

Бузаров А.И.

слушатель

Дипломатической академии

Министерства иностранных дел Украины

К ВОПРОСУ ОБ ЭТИЧЕСКИХ ОСНОВАХ ПОНИМАНИЯ БИЗНЕСА В ИСЛАМЕ

На протяжении всего периода существования человечества и по сегодняшний день, религия выступала и продолжает выступать как одни из основных факторов, которые влияют на формирование мировоззрения каждого индивида. В объект познания человека входит, в том числе и экономические отношения в обществе. Вступая в указанные отношения, каждый потенциальный их субъект, задумывается над тем, какие моральные нормы необходимо соблюдать. Другими словами, в данной ситуации, человека можно рассматривать в двух ипостасях: как человека экономического, поскольку он является субъектом экономических отношений, и как человека этического, поскольку его правила поведения в упомянутых выше отношениях, подчиняются определенным нравственным установкам. Специфические основы экономической этики (этики бизнеса) существуют в исламе.

Основная их специфика, состоит в том, что моральные каноны ислама, регламентирующие поведение мусульманина с этической точки зрения, имплементировались и достаточно глубоко развиты в рамках экономических отношений в мусульманских странах, и особенно в арабских странах.

Моральным стержнем поведения бизнесмена-мусульманина (предпринимателя) является священная книга мусульман – Коран. Кроме того, множество моральных норм и толкований к ним содержатся в шариате.

К основным моральным обязательствам бизнесмена-мусульманина относятся:

- выплата закята (زكاة). Закят представляет собой денежное обязательство состоятельного мусульманина отдавать 2,5% своего годового дохода малообеспеченным гражданам. В арабских странах, особенно в странах Персидского залива (Катар, Кувейт, ОАЭ и др.) указанные религиозные требования относительно выплаты закята послужили основой для создания обширной системы учреждений и организаций сферы благотворительности и милосердия. На сегодняшний день, уже созданы десятки крупных благотворительных фондов, которые оказывают финансовую поддержку нуждающимся во всём мире;

- соблюдать экономическую эгалитарность в отношениях со своими женами. Согласно нормам шариата, мусульманин имеет право на 4 жен, при этом он обязан, относится к ним одинаково, включая и вопросы распределения семейных ценностей. Если одна жена получает определенные блага, то и другая жена тоже должна получить соответствующий эквивалент;

- соблюдать правила передаче наследства от умершего к его наследникам;

- обязательно помогать родственникам, соседям, нищим.

Кроме того, в исламе четко предписаны те действия, которые запрещено совершать благочестивому бизнесмену-мусульманину. К таким действиям относятся:

– рибa (ربا). К рибe относится ростовщичество, то есть любое предоставление денежных средств в заём и последующее взимание процентов за данную услугу. Следует отметить, что в исламе рибa является одним из наиболее серьезных грехов. Указанные запрет нацелен на обеспечение справедливости в обществе, путем создания условия для невозможности наживы одних за счет других. Отсюда вытекает негативное отношения мусульман к тевзаврации (чрезмерному денежному накоплению), поскольку считается, что она разрушительно влияет на экономику в целом. Наличия такого понятия как «Рибa» является одним из основных отличий современного исламского банковского дела от господствующей ныне в мире модели традиционной банковской деятельности, прежде всего кредитно-ссудной, в которой прибыль от кредитных отношений рассматриваются как один из основных источников дохода банка;

– обман и спекулятивные сделки. В исламе существует запрет на любые сделки, которые связаны с неопределенностью или неоправданным риском, который может принести вред одной из сторон сделки. Примером таких сделок может служить современные биржевые сделки – фьючерсы и опционы. Кроме того, в договорных отношениях необходимо соблюдать честность и открытость.

– азартные игры. Сюда относятся казино, тотализаторы, лотереи и любые иные действия, которые связаны с игрой на деньги, иное имущество или неоправданным риском.

Таким образом, из всего вышеизложенного видно, что те религиозно-правовые положения и установки, которые обязан соблюдать каждый мусульманин в целом, в том числе и бизнесмен, находят свое отражения не только на теоретическом уровне, но и на практическом. Соблюдение указанных требований должно иметь место, независимо от того, облечены или нет данные моральные положения в законодательстве конкретной мусульманской страны, они носят религиозные характер. Следовательно, ислам пытается

(и отчасти это удалость на практике) синтезировать свои этические, экономические и правовые положения в рамках одной системы – исламской (арабской) экономики.

Ивакин А.А.

*доктор философских наук, заведующий кафедры философии
Национальный университет «Одесская юридическая академия»*

О ПРИНЦИПИАЛЬНОЙ НЕСОСТОЯТЕЛЬНОСТИ ИСТОРИЧЕСКОГО МАТЕРИАЛИЗМА

С ранней своей юности К.Маркс говорил о том, что философия не должна быть отвлеченной от реальной жизни, от исторических и современных фактов социальной и политической действительности. Он подчеркивал, что оторванная от жизни, от мира, философия – это философия не доведенная до ума. И конечный его вывод заключался в следующем: чтобы сделать мир философским, т.е. истинным, философия сама должна стать мирской.

И вот, по истечению многих лет мы должны констатировать, что провозглашенное Марксом «обмирщение философии» *не состоялось*. Причина неудачи этого эпохального марксистского проекта соединения философии и практики, по моему убеждению, кроется в том воззрении, которое сам Маркс называл материалистическим пониманием истории. Что это такое? – Читаем: «Масштабом измерения человека у Маркса является не Дух и не Природа. В противоположность этим заранее заданным внешним масштабам, у Маркса речь идет о *предметно-преобразующей деятельности самих людей*, в ходе которой они изменяют и мир, и самих себя. Процесс изменения людьми мира и процесс изменения самих людей есть *исторический процесс*. Поэтому люди – продукты *истории*, а не Бога и не Природы» [1].

Да, действительно, люди – продукты истории, только вот вопрос: какой истории? История человеческой предметно-преобразующей деятельности не может исходить из самой себя как из субстанции, она должна гармонично вписываться в историю в самом широком ее понимании – в историю эволюции Природы и соответственно – Духа, как неотъемлемого атрибута Природы.

Отбрасывая же «заранее заданные», но от этого отнюдь не внешние для человека, направленность космической эволюции и человеческие функциональные космические обязанности, мы теряем подлинные ориентиры своей жизни. Маркс и Энгельс очень гордились тем, что они философию Гегеля, стоящую, якобы на голове (ибо в основе ее был Дух), поставили на ноги. Но как-то не берется во внимание, что при этом они еще, образно говоря, фундаментально «общипали» эту философию. Я считаю, что ими было изъято, якобы за ненужностью, по крайней мере, три принципа гегелевской философии: принцип наличия абсолюта, принцип целенаправленности процесса развития и принцип всеобщности идеального.

Стремясь сделать мир философским, они совершенно исказили онтологию, лежащую в основе мировоззрения человека. В результате такого «обмирщения» философии, господствующей ее формой, вопреки желаниям марксистов, стал отнюдь не диалектический и исторический материализм, а софистика и гедонизм.

Вдумаемся в смысл следующего высказывания выдающегося философа XX столетия Г.С.Батищева: «...Весьма и весьма тревожно и опасно искажение сущности человеческого творчества и его стратегической перспективы *субъективизмом*. Последний бывает и социально-коллективным (субстанциализм), и индивидуалистским (анти-субстанциализм). Но во всех своих различных выражениях, сколько бы противоположными они ни выступали на определенном уровне, этот субъективизм есть *антропоцентризм*, всегда глубинно противостоящий действительной объективной диалектике, которая

царит во Вселенной и может питать собою постепенно раскрываемое и формируемое созидательно-творческое назначение человека» [2].

При жизни своей Г.С.Батищев не мог открыто заявить, что марксизм — это один из вариантов социально-коллективного субъективизма, но те, кто внимательно читали работы «позднего» Батищева, отлично понимали, что именно это он и имел в виду. Поставив, вслед за Л.Фейербахом, на место Бога — человека, Маркс избрал себе судьбу гуманиста-антропоцентриста, что и привело его к противостоянию, говоря словами Батищева, «действительной объективной диалектике, которая царит во Вселенной», в связи с чем, его учение, явно против его собственной воли, содержит в себе «искажение сущности человеческого творчества и его стратегической перспективы», а, следовательно, и утрату понимания того, в чем состоит «созидательно-творческое назначение человека».

Правоверные марксисты обижаются и сердятся на подобные высказывания, но что поделаешь: ведь это факт, что накануне 200-летия со дня рождения Карла Маркса его коммунистические проекты, базирующиеся на антропоцентристской философии, ни в одной стране не получили своего земного воплощения. Точнее говоря, попытки-то под флагом марксизма заполучить власть в отдельных странах, конечно, предпринимались, но мы знаем, что, если они и оказывались успешными, то успех этот был недолговечным, а главное — никогда еще не приводил к установлению той власти, которую Маркс называл «диктатурой пролетариата» и считал единственно возможной и необходимой для осуществления скачка из царства необходимости к царству свободы.

Почему? — Да потому, что в своих упованиях на диктатуру пролетариата (равно как и на диктатуру какой-то иной группы людей) мы будем продолжать оставаться в сфере антропоцентризма. И будем продолжать искать причин успеха или неуспеха воплощения в жизнь теории исключительно в самом социуме, рассматриваемом в его изолированности от мира в целом.

В чем вижу я способ выхода из этой логической и практической «ловушки»? – В возвращении к миропониманию Спинозы, Гегеля и других классических философов, но уже в их сплаве с воззрением более современных нам философских концепций, в частности – концепций Фридриха Ницше и Пьера Тейяра де Шардена.

Имеет ли какое-то серьезное отношение к общепринятым и привычным нам всем понятиям «власть» и «человек» учение Ницше об универсальности так называемой «воли к власти» и его идея «Сверхчеловека»? Да, считаю я, - имеет.

Ф.Ницше, продолжая и развивая идею своего учителя Артура Шопенгауэра о насыщенности всего бытия некоей странной силой, которую тот называл мировой Волей, выдвинул понятие «воля к власти», полагая как факт - присутствие этого стремления у любой, даже неживой, вещи. Историзм Ницше (в отличие от биологизаторского, как считал Хайдеггер, подхода Шопенгауэра) заключается в том, что, проявляя свою волю к власти (то есть к могуществу, к высшему, лучшему и т.д.), любая вещь находится в мире как на арене вечной соревновательности, ведущей к отбору сильнейших, энергичнейших, мудрейших и т. д. Ницше очень любил Гераклита, а у того, среди его гениальных, высказываний, имеется одно очень важное, которое неправильно (не по-гречески, как говорит Хайдеггер) переводят как «война есть отец всего сущего». Нет, полемос это - совсем не обязательно война: полемос – это более широкое понятие, это – спектр различных, многообразных форм соревновательности за право быть. Соревновательности, завершающейся отбором наиболее могущественных. При этом, возражая Дарвину, Ницше считал, что цель соревновательности и отбора не в том лишь, что выживает сильнейший, способный дать более жизнестойкое потомство, а в том, чтобы достичь некоего наивысшего для той или иной системы предела и преодолеть его. Отсюда и учение Ницше о Сверхчеловеке, которого он понимает как нечто принципиально новое, высшее, тогда как современное,

несовершенное человечество – это, согласно Ницше – всего лишь мостик, висящий над пропастью между животным и сверхчеловеком.

Пьер Тейяр де Шарден – французский мыслитель (ученый, теолог и философ) эту идею «сверхчеловечности» воплотил в учении о ноосфере (сфере разума). И принцип соревновательности этот мыслитель выразил уже как ортогенез сознания – эволюционный процесс развития разума.

Спросим себя: на чем базируется человеческая власть, в чем проявляется могущественность человека? А в том, что соревновательность человека должна осуществляться не в чем-то попадая, а в человечности.

Власть, в том числе и прежде всего, должна быть властью и над самим собой. «Учитесь властвовать собой!» Это высшая форма власти, направленная на преодоление в человеке природного, то есть животного.

Таким образом, человек проявляет универсальную «волю к власти» уже по-своему, по-человечески. Но при этом остается тот фундамент, который объединяет все существующие в мире формы проявления воли к власти: это – воля к тому, чтобы наилучшим образом осуществить свой эйдос, свою сущность. Скаковая лошадь проявляет свою «лошадность» в обтекаемой форме своего тела и в своей мгновенной и адекватной реакции на команды наездника. Лошадка Пржевальского то же самое проявляет, но уже в способности выжить в холоде и жаре монгольских степей, в умении уйти от волков, в умении добыть из-под снежного покрова прошлогоднюю траву.

Эйдос, сущность человека заключается в способности к творчеству, обеспечиваемому наличием у него свободы, разума и нравственности. Несомненно, что это его высшие ценности. Но они должны быть конкретно поняты. Так, для примера, понятие «свобода человека» я бы уточнил, конкретизировал следующим образом: это «свобода человека быть человеком». Нельзя же ведь ратовать за свободу человека быть животным или зверем. Или, тем более – за

свободу быть растением – не жить, а «прозябать». Напоминаю, что это слово, несущее ныне некий отрицательный, пренебрежительный смысл, означает всего лишь «произрастать». Смысл растения – произрастать. Но не в этом же смысл человеческой свободы, чтобы свободно произрастать?

Одним словом, надо помнить о том, что человек живет и действует в мире соревновательной диалектики высшего типа. Это не та диалектика, которая царит в растительном и животном мире, а диалектика дружбы и любви. Так должно быть. Истина – это знание не о сущем, а о должном. Воля к власти человека, это не воля к своей прихоти, а воля к Воле Абсолюта.

Я уверен в том, что философия, в которой вечность Духа отрицается, не удовлетворяет человеческой потребности субстанциального укоренения его в вечности бытия. Человек – это мир человека. И не страх перед Богом (Бог плохого от человека не потребует), а страх перед бессмысленностью жизни приводит человека к унынию и пассивности или же к цинизму, нервной агрессивности и «прожиганию» жизни.

Таким образом, любая форма власти: политической, экономической, духовной (и это относится не только к феномену власти, но и к любому социальному проявлению жизни человека) должна реализоваться и оцениваться не по каким-то формальным признакам, а по тому, насколько она соответствует универсальным требованиям к ней. Обмирщение философии возможно лишь на такой мировоззренческой основе.

Литература

1. Мареев С.Н., Мареева Е.В. История философии. – М., 2004, С. 530.
2. Батищев Г.С. Введение в диалектику творчества. – СПб., 1997. –С. 27].

Костельнюк М.М.

старший викладач кафедри філософії

Чорноморський державний університет імені Петра Могили

ФІЛОСОФСЬКІ ПОМИСЛИ В ПРАЦЯХ МИТРОПОЛИТА П. МОГИЛИ

Говорячи про історико-філософські помисли П. Могили слід урахувати, що його діяльність припала на часи найбільшого загострення соціальних, національних і релігійних суперечностей в умовах шляхетсько-католицької експансії. Відтак, П. Могила, з метою подолання духовної кризи поширював серед суспільства національні ідеї, займався культурно-просвітницькою діяльністю.

Ознайомлення з творами П. Могили дає підстави говорити, що в його працях широко представлені проблеми Бога, світу, людини, сенсу її буття, життя і смерті, сутності і здатностей людської душі, чуттів і розуму, праці, сім'ї, моральності, звичаїв. Найважливішими принципами, з яких він виходив, були принципи любові, милосердя, терпимості.

П. Могила багато уваги приділяв з'ясуванню одного з найскладніших питань релігійної філософії – питання про те, як узгодити божественну передвизначеність поведінки людини з її свободою волі. До нього він звертався у працях «Євангеліє учительное», «Ортодокс омологія...», «Казання про владу», у проповіді «О кресте Христа Спасителя и каждого человека» та інших. Щодо цього П. Могила виходив з оптимізму християнської віри в обраність людини до спасіння та з переконання в притаманності свободи волі усім духовним сутностям, отже – і Богу, й людині. Проблема ж полягала у розумінні співвідношення волі Божої і волі людської, свободи волі і відповідальності особи за свої вчинки [2, с. 89].

В оповіданні П. Могили «Про дивного старця Григорія Межигірського» виразно виявляється відчута митрополитом

П. Могилою потреба вибудувати власну, іманентно релігійно-філософську концепцію Дива, яка щоразу подавала б його не просто як акт явлення іншого, але й як інше, яке щоразу інакше постає перед людиною, залишаючись, водночас, самим собою. Вивчення феномену «залишання» самим собою при зміні форм явлення Дива також є одним із ключових у пропонованій праці, адже увиразнює сам сенс Дива як релігійного, а відтак і загальнокультурного феномену.

В контексті цього, варто зазначити, що його антитеза «розбійник» – «муж святоліпний» є, на наш погляд, полівимірною. За своєю історико-релігійною основою вона може трактуватись як метафорична згадка про сприйняття в Римській імперії перших християн саме як розбійників, які руйнують основи державності та язичницького пантеїзму [1, с. 34].

П. Могила був одним з перших в Україні мислителів православного спрямування, які не лише вдавалися до загально-філософських міркувань політико-правового змісту, а й нерідко підходили до самої ідеї української держави в її теоретичному виразі.

П. Могила належав до тих мислителів, які добре розуміли консолідуюче значення для нації не лише церкви, а й держави. На його думку, держава є божественною за своєю суттю і походженням. Але що стосується влади конкретних володарів, то в Україні, на відміну від країн Західної та Східної Європи, зі стійкою традицією спадкоємної монархічної влади, носії якої в ментальності широких народних мас уявлялись як заступники Бога на землі, його помазаники, здатні творити чудеса, подібного культу володарів, що мав своєю основою відчуття й релігійно-магічні уявлення широких кіл населення, не повинно бути [3, с. 57]. Це зумовлювалося передусім тим, що впродовж сторіч на українських землях не було власних царів і королів, а польські та згодом московські, австрійські й інші володарі завжди сприймалися з відчуттям етнічного дистанціювання як чужинці. І традиції

сакралізації царської влади навіть після підпорядкування київської митрополії Москві тут, незважаючи на всі старання церкви, так і не вкоренилися.

В його творах посідають важливе місце роздуми про прийдешню українську державність. В них він орієнтувався на сильну спадкоємну монархічну владу, обмежену, однак, законом. Право і мораль він ставив вище за особисту волю володаря, що було властиве державній практиці сусідніх країн. П. Могила настільки вивищував закон над будь-якою владою, як громадянською, так і церковною, що говорив про нього не лише як про дар Божий, але як про самого Бога, котрий дав цей дар. І як перед Богом усі рівні, так на його думку, і всі громадяни держави, незважаючи на те, багаті вони чи бідні, належать до шляхти чи простолюду, повинні бути рівними перед судом і законом, і ця рівність стане основою їх єдності.

Хоча, на думку П.Могили, держава як певна установа дається людям Богом, у кожному конкретному випадку безпосередньо вона встановлюється через їхню волю, тому слушним було твердження про те, що голос народу – це голос Божий. Адже кожна людина від Бога й від природи має право на життя, на свободу та її захист, але якусь частину цих прав вона відчужує від себе й передає носіям державної влади. Остання, внаслідок цього, стає виразником волі та інтересів усіх. Отже, суб'єкт державної волі розширюється, це особиста воля не тільки володаря, а й тих громадян, які йому цю волю передали. Й тому всі його дії повинні спрямовуватися на реалізацію загальногромадянських інтересів, спільної користі, а не лише власних або якогось окремого клану чи етапу. Державу Святий Петро Могила розуміє як конструкцію, яка включає усі стани, угруповання, окремих громадян й водночас відображає волю та інтерес кожного [4, с. 31].

Таким чином, діяльність і твори Могили сприяли духовному єднанню українського народу, утворенню в Україні єдиного комунікативного простору культури, а отже, й націотворенню.

Література

1. Алексієвець Л. М. Києво-Могилянська академія у суспільному житті України (XVII–XVIII ст.) / Л. М. Алексієвець. – Тернопіль: Лілея. – 1997. – 160 с.
2. Білодід О. Ідеї просвітництва в діяльності Петра Могили / О. Білодід // Роль Києво-Могилянської академії в культурному єднанні слов'янських народів. Зб. наук. праць. – К.. – 1988. – С. 88-93.
3. Бураковський І. Від державотворення до створення ефективної держави: повернення до основоположних принципів / І. Бураковський // Політична думка. – 2001. – № 1-2. – С. 56-62.
4. Гелей С. Українська національна ідея – методологія державотворення / С. Гелей // Українська політологія. – Львів: Комерційна академія. – 1995. – С. 15-43.

Кузик О.Ю.

студентка

Інститут соціальних наук

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОЛІТИКИ І МОРАЛІ У ФІЛОСОФСЬКІЙ СИСТЕМІ Н. МАКІАВЕЛЛІ ЯК ВИКЛИК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ

Проблема співвідношення політики і моралі – одна з найбільш гострих тем у соціально-політичних, духовних та етичній теоріях. Ще давньогрецькі мислителі формулювали дану проблему у своїх філософсько-політичних трактатах, і уже ними була виявлена її складність та неоднозначність. Уже за часів Відродження генетична спорідненість політики та моралі стала провідною темою у вченні Ніколо Макіавеллі, хоча далеко не на користь їх єдності. Незважаючи

на регулярне повернення до даного питання, характер взаємин політики і моралі не набув остаточної визначеності і сьогодні.

Актуальність даного питання полягає в тому, що моральне оновлення українського суспільства є одним із першочергових завдань, що ставить перед ними сучасність і вимагає якісних змін як у суспільному, так і політичному житті. На жаль, у більшості випадків ми зустрічаємося з гострими моральними колізіями у політичній сфері, беззаконням і аморальними вчинками політичних активістів. Усе це гальмує не тільки вищезгадане оновлення суспільства, а і процеси розбудови та європеїзації нашої держави. В'ячеслав Липинський казав: *«Щоб перемогти, ми мусимо мати не тільки силу матеріальну, але перш за все силу моральну»*, тому саме сьогодні проблема співвідношення політики і моралі є однією з найбільш актуальних питань сьогодення.

Серед вчених, які досліджували це питання, слід виділити: Зб. Бжезінського, О. Геффе, Е. Левінаса, Р. Рорті; вітчизняні – А. Гордієнко, В. Кремень, В. Пазенок, Л. Ситниченко, та інші.

Мета дослідження: визначити теоретичні засади взаємодії політики і моралі у системі філософських вчень Н.Макіавеллі. Завдання дослідження: проаналізувати співвідношення політики та моралі у вченнях Н.Макіавеллі, визначити специфіку та особливості їх взаємодії.

Політика і мораль взаємодіють як форми суспільної свідомості й практики. Політика, яка не має належної підтримки з боку моралі, приречена на поразку [1].

Якщо політика вимагає, то мораль переконує; якщо політика здійснюється за допомогою спеціальних інститутів та організацій, то мораль існує як природна й необхідна атмосфера. Хоча політика може бути різною; мораль або є, або її немає [5].

У відомих вчених, політичних діячів, думки щодо єдності чи, навпаки, відчуження моралі від політики також різні. Наприклад, Теодор Рузвельт писав: *«У політиці доводиться робити багато такого, чого не слід робити»*. Варто згадати і думку Марка Твена, а саме:

«В управлінні державою головне – дотримуватися всіх формальностей, а на мораль можна й уваги не звертати».

Нині у свідомість європейців глибоко увійшов образ хитрого, підступного Макіавеллі, майже демона. Тим часом саме його доводиться визнати «хрещеним батьком» політики Нового часу, людиною, яка з'ясувала практичну самотність політичної сфери і, відповідно, прерогативи того способу людського діяння, який спрямований на досягнення «політичного успіху всередині реального стану речей». Характерно, що й імморалізм, і прагматизм Макіавеллі збігаються в утвердженні абсолютної дистанції між внутрішніми цілями політичної діяльності і приписами та цінностями людської моралі, що їх макіавеллівський державець сприймає не інакше як засіб, корисний в одному випадку, байдужий в другому і шкідливий в третьому. Суттєво, зрештою, не те, що Макіавеллі віддає перевагу «злому» перед «добрим» – для нього і те, і те – по суті, лише інструмент, яким досвідчений політик повинен вміти спритно і вчасно користуватися. Словом, додає хитромудрий флорентієць, «володар повинен здаватися милосердним, вірним, людяним, щирим, побожним, але йому треба так опанувати себе, щоб за потреби він міг стати зовсім іншим і робити все навпаки» [2].

Найбільш загальною причиною людських дій, з яких складаються їх відносини, установи, історія, є для Макіавеллі інтерес. Люди неспокійні, честолобні, і ніколи не задовольняються своєю долею. Тому в політиці завжди варто розраховувати на гірше, а не на добре та ідеальне [3].

В своїх вченнях Макіавеллі стверджує, що, заради досягнення своїх цілей у політиці, правитель повинен, не зважаючи на мораль, використовувати будь-які засоби: від обману до фізичного знищення своїх супротивників. Правитель повинен бути схожим і на сильного лева, щоб залякувати вовків, і на хитру лисицю, щоб не потрапити в капкан.

Одним з найвідоміших праць Макіавеллі є «Государ» (1513) – присвячена проблемам політичної влади, де також гостро ставиться питання про взаємодію політики і моралі.

Н. Макіавеллі розмежовує політику та мораль, тим самим замінюючи концепції античних вчених. Макіавеллі вважає, що безглуздо підходити до розуміння політики з погляду моралі, адже політика є об'єктивним явищем і повинна відповідати конкретним ситуаціям. Щодо взаємодії політики і моралі, то Макіавеллі вважає, що мораль є вищою, шляхетною метою, тоді як політика, пов'язана із реальністю, повинна враховувати існуючий стан справ і бути спрямованою на ефективне вирішення поставлених завдань [7].

Термін «макіавеллізм» назавжди увійшов до наукового обігу для позначення політики, що зневажає норми моралі і здійснюється за формулою *«мета виправдовує засоби»*. Але це не зовсім справедливо стосовно самого Макіавеллі. Дійсно, як прихильник республіканської форми правління, Макіавеллі пов'язував благополуччя держави із сильною владою, здатною об'єднати націю в єдиній державі, використовуючи для цього будь-які засоби і методи. Але при цьому щирою метою государя, за Макіавеллі, повинна бути не власна вигода, не особистий інтерес, а досягнення *«загального блага»*, що полягає в створенні суверенної національної держави. *“Коли мова йде про порятунок країни, – стверджував Макіавеллі, – не слід приймати до уваги жодні міркування про те, що справедливо, а що ні, що милосердно, а що жорстоко, що похвально, а що ганебно; але необхідно, забувши про все інше, діяти так, щоб врятувати її існування, її свободу...”* [6, с. 139].

Макіавеллі вирішує питання про співвідношення моралі і обов'язку, цілей і засобів таким чином: досягнення політичних цілей будь-якими засобами більш моральне, аніж дотримання моральних норм без отримання необхідних результатів [7].

“Існує всього два способи досягнення мети: шлях закону й шлях насильства. Правитель не повинен вибирати одне з двох, він повинен уміти користуватися обома способами... Розумний правитель не

може й не повинен залишатися вірним своїй обіцянці, якщо це шкодить його інтересам і якщо відпали причини, що спонукали його дати таку обіцянку” [4, с.52].

“Що краще: щоб государя любили або щоб його боялися? Існує думка, що краще, коли бояться й люблять одночасно; але любові важко співіснувати зі страхом, і якщо потрібно вибирати, то вірніше вибирати страх... Люди менше бояться образити того, хто проявляє до них любов, аніж того, хто вселяє в них страх, адже любов підтримується вдячністю, про яку люди, будучи поганими, можуть забути заради своєї вигоди, а страх підтримується загрозою відплати, про яку забути неможливо” [4, с. 50].

Сьогодні, на жаль, погляди Макіавеллі щодо взаємодії політики та моралі досить інтерпритовані з ціллю виправдати свавіля та беззаконня в політичних лавах.

Мораль не може бути засобом досягнення будь-яких політичних цілей, навпаки, саме політика має бути засобом досягнення ідеалів моралі як мети. В гуманному й демократичному суспільстві не політика диктує умови моралі, а саме мораль визначає цілі, методи й характер політики. Так створюються умови для порятунку людства від катастроф ядерного віку, досягнення громадянського миру, зняття запеклості ідейної боротьби в суспільстві. Аморальна ж політика неминуче виховує аморальні маси, формує аморальні стосунки серед людей, відтворює найгірші людські риси [5].

Отже, зважаючи на праці Макіавеллі, який вперше в історії відокремив політику від моралі і зробив її автономною, самостійною дисципліною, та виклики сучасності, політику і мораль не варто ні безумовно об'єднувати, ні розмежовувати.

Політика, згідно Макіавеллі, є символ віри людини, і тому займає панівне становище в світогляді. Політична ідеологія Макіавеллі спрямована на досягнення певної політичної мети – формування колективної волі, за допомогою якої можна створити могутню, єдину державу. Хоча політика і ставить за мету досягнення власних цілей, вона не може не апелювати до моралі, як внутрішнього регулятора

людської поведінки. Тут варто звернутись до думки Віктора Савельєва, (*професор Прикарпатського інституту МАУП*), що тільки там, де людська особистість реально відчуває себе одним із суб'єктів державного життя, де перебіг громадського спілкування з достатньою адекватністю відбиває наявний ресурс інформації й функціональний стан даного цілого, – політика стає реальністю. З огляду на ситуацію у нашій країні, ми не повинні одностайно звертатися до фрази «ціль виправдує засоби». Тому головними принципами політики сьогодні повинні стати визнання пріоритету моральних чинників, орієнтація на свободу, демократію та добробут. Адже саме сьогодні необхідність у політиці, що ніяким чином не відкидає моральні норми є актуалітетом нашого суспільства.

Література

1. Бабкіна О. В., Горбатенко В. П., Політологія. Навчальний посібник /К.: ВЦ, 2006.– 568 с.,
2. Всеукраїнський загальнополітичний освітянський тижневик «Персонал плюс», Мораль і політика: проблеми взаємодії, № 42 (245) 31 жовтня – 6 листопада 2007 року
3. Демиденко Г.Г., Історія вчень про право і державу: Навчальний посібник, Харків: Консум, 2004.– 432с.
4. Макиавелли Н. Государь. – М.: Планета, 1990. – 80 с.
5. Меркулова Н. В., Ніколенко К. В. ПОЛІТИКА ТА МОРАЛЬ: РАЗОМ ЧИ ПООДИНЦІ?
6. Хомелев, Г. В. Философия – СПб. : Нева, 2003. – 288 с.
7. Електронний ресурс – <https://polityslovo.wordpress.com/першоджерела/н-макіавеллі>

Мовчан М.М.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та політології
Полтавський університет економіки і торгівлі*

ОНТОЛОГІЧНИЙ ВИМІР СТРАХУ

Страх у сучасному світі стає постійною характеристикою свідомості людини. Політичні, економічні, соціокультурні, техногенні процеси сучасного життя, війни, тероризм, сепаратизм, безробіття, бідність, хвороби та слабка захищеність населення від негативних явищ породжують у глобальних масштабах почуття невдоволення, покинутості, відчуження і невпевненості, продукують переживання страху і цим самим актуалізують його дослідження.

Використовуючи напрацювання у сфері онтології Є. Борового, П. Тілліха, М. Гайдеггера, А. Чанишева, К. Ясперса та ін. у нас є достатні підстави стверджувати, що страх – онтологічна характеристика людини. Досить цікавими у сучасній філософській думці є спроби відшукати людське в самій людині закцентувавши при цьому увагу на відношенні людини до буття та на його бінарній протилежності (хоч це сьогодні дискусійне питання) – небутті. У свій час Е.Фромм писав: «Людина – єдина жива істота, що відчуває власне буття як проблему, яку вона повинна вирішити і якої вона не може позбутися...» [7, с. 445-446].

На відміну від тварин людина може свідомо переживати своє буття, так і задумуватись про небуття, яке обов'язково чекає її в майбутньому. При цьому її часто охоплюють надзвичайні трепетні почуття, де особливо дієвим і сильним є стан страху. Г.Гегель називає страх «невіддільною властивістю будь-якого буття» [3, с. 210]. Практика показує, що в багатьох випадках він буває досить деструктивним, так як часто негативно впливає на всі складові особистості людини.

Чимало вчених досить переконливо відзначають, що в онтологічному плані, який пов'язаний з феноменом страху небуття відчуження людини найбільш характерно проявляється у принципі скінченності. Цей принцип закладений у самій структурі людської свідомості, він знаходиться в центрі особистого існування. Головним критерієм скінченності виступає тимчасовий характер існування людини. Тимчасовість має свої рамки, тобто завжди продовжується певний час. Лише завдячуючи свідомості індивід здатен усвідомлювати свою скінченність у світі. «Людське буття – буття, що усвідомлює свою нестійкість, усвідомлення скінченням своєї скінченності, а цим самим і супротивної йому нескінченності (у свідомості)» [9, с.163]. Все те, що пов'язане з часом, існуванням, становленням та зникненням має буття. В екзистенціальній філософії буття розуміється як конкретне людське буття (суб'єктивне існування) – екзистенція і стверджується, що про буття світу незалежного від людини говорити недоречно. Буттю індивіда «завжди протистоїть і «ховається» за його «спиною» небуття» [6, с.44]. Л. Сморж відповідально заявляє, що «небуття є моментом виникнення одного і зникнення іншого, або навпаки. Все виникає, певний час існує і гине – назавжди. Оскільки з небуттям пов'язується не тільки смерть, але й нереалізовані плани, обмануті надії, розірвані зв'язки...» [6, с. 44-45]. Авторитетний фахівець у сфері онтології, один з творців «філософії небуття» А.Чанишев, вважає небуття більш важливим, ніж буття. «Субстанцією може бути тільки небуття як первинне й абсолютне по відношенню до буття» [9, с.153]. На нашу думку, у цього філософа постає формула: шлях від небуття лежить через буття і знову завершується небуттям (небуття – буття – небуття). А от П.Гуревич зауважує, що «деякі мислителі відмовляють небуттю у понятійному характері і намагаються його усунути з філософії» [4, с. 144]. І на це є свої причини, адже бути – означає жити. Відразу ж за цим виникає запитання: «Що буде після смерті?». Відповіді на нього (передусім релігійні) часто наштовхують багатьох філософів на ліквідацію поняття «небуття».

Потрібно сказати, що у людини завжди існувало не просте відношення до оточуючого її буття. Однією з ознак такого відношення є страх. Індивід постійно знаходиться в бутті і взаємодіє з ним. І тут варто з'ясувати одне питання, яке має неабияке значення для розуміння нашої проблеми: так що ж лякало і продовжує лякати людину в її взаємовідносинах з буттям? Порівнюючи нескінченність природи і скінченність людського існування слід виділити декілька причин: 1) природа нескінченна а людина скінченна й обмежена, вона (природа) існує безперервно, а вона (людина) скороминуща і смертна; 2) речі гинуть і змінюються кожної миті, а людина через свою скінченність, бачить цей процес тільки фрагментарно; 3) речі складаються з однієї основи, а людина антонімічна через подвійність своєї біосоціальної природи. Важливо звернути увагу, що кінцевий термін життя, як людини, так і будь-якого живого організму «запрограмований в ньому самому, кінцеве, таким чином, присутнє у самому безкінечному, опосередковує його» [1, с. 302]. Підкреслимо, що конкретне буття живих організмів (в тому числі людини, суспільства тощо) із самого початку передбачає небуття, тобто скінченність (кінцеве). У плані вивчення скінченного одне з чільних місць займає «філософія існування» – екзистенціалізм. Цей напрямок був особливо популярним у середині XX століття. Не дарма дослідники називають його «філософією радикальної скінченності» [8, с. 44]. На нашу думку, екзистенціалісти зробили найвагоміший внесок у вивченні онтології страху в некласичній філософії. Страх у їх філософствуванні постає не що інше, як метафізичний жах, як приголомшливе людське прозріння. Ю.Хрустальов зазначає, що «людині раптом відкривається зяюча безодня її буття, раніше невідома їй. В екзистенційному страху їй стає зрозумілим онтологічний сенс власного буття. Тільки тепер вона усвідомила, що спокою немає, а є ризик вирішення, яке не гарантує їй успіху. Це й є справжнє існування людини – постійна тривога за себе, жах перед невідомістю і ризик вільного вибору. Страх із випадкового

психологічного стану переходить у постійний онтологічний сенс, що не може не деформувати психіку людей» [10, с. 362].

Сучасний російський філософ Є.Боровой повідомляє, що у найбільш концентрованому вигляді усвідомлення індивідом своєї відчуженості (в аспекті скінченності свого існування) виявляється у страху смерті як реакції на небуттєву загрозу буттєвому самоствердженню індивіда. Небуття тут проявляється у вигляді феномена смерті, що переводить буттєвість людини за межу небуття, яке передує її народженню [2, с.35]. У свою чергу «скінченність надає людському існуванню сенсу, оскільки робить людське життя визначеним, завершеним» [5, с. 22]. Смерть постійно присутня в бутті індивіда. Ми можемо говорити про те, що життя людини завжди закінчується смертю і вона (смерть) має для особистості свій особливий сенс. Сьогодні у середовищі науковців є навіть дискусії про сенс і передчуття смерті в житті як людини так і тварин. Індивід єдина істота серед живих організмів на Землі, яка усвідомлює себе.

У дослідників (і не лише) давно виникло питання: чи належить феномен смерті до людського життя? Життєва філософська точка зору неминуче веде взагалі до заперечення значимості смерті для життя. Є. Боровой підкреслює, що ми не можемо переживати смерть. Отже, на думку цього російського дослідника, смерть «взагалі не являється частиною доступною нам у переживанні дійсності. Вона, доки ми живемо, ніскільки не повинна нас торкатися, якщо ж вона настає, то нами не переживається (знайомі мотиви з часів давньогрецького мислителя Епікура – прим. М.М.). В основі цієї думки лежить абсолютно певна передумова. Смерть постає як зовнішній кінець, що підступає до життя в будь-якому виді ззовні і не відіграє ніякої ролі в її більш глибокому сутнісному визначенні» [2, с. 37]. Наша точка зору дещо відрізняється від твердження Є. Борового. Ми вважаємо, що людина все-таки переживає смерть-вмирання (і напевно, дуже сильно), але про свої останні переживання вже нікому не може розповісти, бо відходить у небуття (в Ніщо). Життя, на нашу думку, тоді і тільки тоді має ціну (цінність), коли є

смерть. Безсмертний чи вічний не може оцінити життя (навіщо йому це потрібно робити), тому що для нього не існує протилежності, тобто смерті-небуття.

Підсумовуючи вищесказане зробимо наступні *висновки*:

Страх є невід'ємним елементом (частиною) існування. Він показує людське в людині. Його не може не бути в роді людському. В онтологічному плані у принципі скінченності найбільш характерно проявляється страх небуття. А з небуттям у свою чергу прямо пов'язані смерть, розірвані зв'язки, нездійснені плани тощо.

Екзистенціальна філософія зробила найвагоміший внесок у вивченні онтології страху. У вченні М.Гайдеггера чільне місце відведено питанню про сенс буття, де феномени страху і небуття (смерті) відіграють провідну роль у проясненні цього сенсу.

Індивід не повинен занадто перейматися своїм майбутнім, яке часто лякає його своєю невизначеністю, він мусить дбати про сьогодення, енергійно жити в ньому, адже прийдешнє (завтра) бере свій початок від сьогодні.

Література

1. Балашов Л.Е. Философия: Учебник / Л.Е. Балашов. – Издательско-торговая корпорация «Дашков и К⁰», 2007. – 612 с.
2. Боровой Е. М. Страх и социальное бытие человека: дис. ... канд. филос. наук: 09.00.11 / Е. М. Боровой. – Новосибирск, 2006. – 182 с.
3. Гегель Г. Энциклопедия философских наук: В 3 т. / Г.В.Ф.Гегель. – М.: Наука. – Т. 1. – 402 с.
4. Гуревич П.С. Основы философии: учебное пособие / П.С. Гуревич. – М.: КНОРУС, 2011. – 480 с.
5. Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти I–IV рівнів акредитації / В.Л. Петрушенко. – Львів «Новий світ – 2000», 2010. – 504 с.

6. Сморг Л.О. Філософія: Навч. посібник / Л.О. Сморг. – К.: Кондор, 2004. – 416 с.
7. Фромм Э. Ситуация человека – ключ к гуманистическому психоанализу // Проблема человека в западной философии. – М.: Прогресс, 1988. – 544 с.
8. Хюбшер А. Мыслители нашего времени / А.Хюбшер; [пер. с нем. И.А.Саца]. – М.: Иностранная литература, 1962. – 357 с.
9. Чанышев А. Н. Трактат о небытии / А. Н. Чанышев // Вопросы философии. – 1990, № 10. – С. 158-165.
10. Человек. Философско-энциклопедический словарь. – М.: Наука, 2000. – 516 с.

Онищенко О.О.

*студент факультета правовой политологии и социологии
Национальный университет «Одесская юридическая академия»*

ОБЗОР ИДЕАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА У ПЛАТОНА

Актуальность данной работы обусловлена многими спорными вопросами в трудах известного древнегреческого философа – Платона.

Трудам Платона по созданию идеального государства, всегда уделялось много внимания со стороны ученых, жаль что это были лишь идеи. Перед нами встает вопрос, что бы было, если идеи Платона воплотились в жизнь?

Проблема разработки модели идеального государства оказалась актуальной и ее поддержали многие известные ученые и писатели: К.Т. Велькер, Р. фон Мольте, Б.Н. Чичерин, Б.А. Кистяковский, П.И. Новгородцев, И.А. Покровский, В.М. Гессен, Н.И. Палиенко, Д. Локк, Ш.Л. Монтескье, Д. Адамс, Д. Мэдисон, И. Кант, Г.В. Гегель и др.

Одна из основных тем учения Платона – это сущность и элементы идеального государства. В своих великих трудах «Государство» и «Законы» Платон неоднократно поднимает тему создания идеального и справедливого государства. Платон был убежденный в том, что достойную жизнь человек может вести только в совершенном государстве, и поэтому часть его работ посвященна именно этой тематике – поисков тех необходимых элементов, какие в полной мере раскрывали бы сущность идеального государства.

Так как сам Платон был философом, то он считал, что каждый подлинный политик и руководитель своей страны в первую очередь должен быть философом, ибо только так можно построить подлинное государство, основанное на высшей ценности Правды и Блага. Платон не разделял понятия «истинной философии» с «истиной политикой», наоборот, он говорил что они всегда сопутствуют друг-другу. (Платон. «Государство». IV 422 E)

Модель идеального государства Платон основывает на своем учении о структуре души. Подобно тому как в душе три части (разумная, волевая и чувственная), так и в государстве должны быть три группы сословия. Разумной части души, добродетель которой состоит в мудрости, должно соответствовать сословие правителей-философов; волевой части, добродетель которой в мужестве – сословие воинов (стражей); вожделеющей части души – сословие земледельцев, ремесленников и торговцев. Именно такое государство, по Платону, является добродетельным. (Платон «Государство» VIII 549 B)

Каждое государство должно выполнять основные функции: управление, защита и производство материальных благ. В соответствии с этими функциями, все население можна условно разделить на три сословия: земледельцы-ремесленники, стражи и правители (мудрецы-философы). И главной целью любого справедливого государства, по Платону, должно быть обеспечение

их гармонического сосуществования (Платон «Государство» IV 428 D).

Согласно Платону, государством призваны управлять только аристократы как лучшие и наиболее мудрые граждане. Правителями должны быть те, кто умеет любить свой Город более других, кто способен исполнить свой долг с наибольшим усердием. А всего важнее, если они умеют познавать и созерцать Благо, то есть в них преобладает рациональное начало и их можно по праву назвать мудрецами (Платон «Государство» IV 428 E).

Что же вкладывал Платон в понятия «справедливость» и «справедливое государство»? Концепция справедливости, по Платону, заключается в том, что каждый делает то, что ему надлежит делать: это касается граждан в Городе и частей души в душе. Справедливость во внешнем мире проявляется только тогда, когда она есть в душе. Поэтому в совершенном Городе должно быть совершенным образование и воспитание, только тогда государство будет функционировать (Платон «Государство» IV 433 B).

Платон считал, что каждое государство должно быть как один единый функционирующий механизм, будто организм человека ибо государство возникает, потому что каждый отдельный человек не может удовлетворить свои потребности и вынужден обращаться к другим. Каждый в государстве Платона прикреплен к своей профессии: «— Чтобы у нас успешнее шло сапожное дело, мы запретили сапожнику даже пытаться стать земледельцем, ткачом или домостроителем; так же точно и всякому другому мы поручили только одно дело, к которому он годится по своим природным задаткам: этим он и будет заниматься всю жизнь, не отвлекаясь ни на что другое...» (374 с)».

В своем произведении «Государство» Платон строит модель исправленного и улучшенного человеческого общества, он призывает пересмотреть человеческие ценности, лежащие в основе

государства. Если раньше это были принципы чести, богатства, свободы, то теперь таким принципом должна стать справедливость.

«Мы еще в начале, когда основывали государство, установили, что делать это надо непременно во имя целого. Так вот это целое и есть справедливость или какая-то ее разновидность. Мы установили, что каждый отдельный человек должен заниматься чем-то одним из того, что нужно в государстве, и притом как раз тем, к чему он по своим природным задаткам больше всего способен» (433 а).

Таким образом Платон создал первую в европейской культуре утопию – представление об идеальном обществе, его сущности и элементах. Воззрения, которые Платон излагает в «Государстве», впоследствии стало принятым называть словом «утопия».

Платон критикует демократию и «даёт сатирический образ демократа как разбогатевшего кузнеца, лысого и приземистого, который недавно вышел из тюрьмы, помылся в бане, приобрёл себе новый плащ и собирается жениться на дочери своего господина, воспользовавшись его бедностью и беспомощностью... Он часто нагл, разнуздан, распутен и бесчестен. (Платон «Государство» VIII 557 С).

Платон противопоставляет свой образец идеального государства четырём извращённым формам государственного устройства – демократии, тирании, олигархии (власти избранных богачей) и тимократии (власти военных) (Платон «Государство» VIII 549 В).

Брак в государстве Платона заменяется кратковременным соединением полов, имеющим целью чисто физическое удовлетворение и произведение потомства. Вся эта сторона жизни тщательно регламентируется философами, что дает возможность провести совершенную систему полового отбора. Соединение пар происходит торжественно, сопровождается песнопениями, которые специально для этого сочиняют поэты. Кто с кем соединяется – должен решить жребий, чтобы каждый мог жаловаться только на

судьбу. Руководители же государства тонко подделывают жребий, чтобы достигнуть нужных результатов.

Естественно, что и воспитание детей находится в руках государства: «Все рождающееся потомство сразу же поступает в распоряжение особо для этого поставленных должностных лиц...» (460в).

«А младенцев, родившихся от худших родителей или хотя бы обладающих телесными недостатками, они укроют, как положено, в недоступном тайном месте» (460 с)».

Идеальное государство по существу является аристократией. В идеальном государстве править должны философы. Они выходят из числа самых умных стражей. Философами становятся путём поэтапного отбора из стражей. Будущим философам дают прекрасное образование, и в 35 лет они занимают государственные должности и правят в течение 15 лет. Подробно описывая жизнь философов и стражей, Платон почти ничего не говорит об остальной части населения – ремесленниках и земледельцах. Законы для них устанавливают философы, придерживаясь основных положений, высказанных в диалоге: «— Не стоит нам давать предписание тем, кто получил безупречное воспитание: в большинстве случаев они сами поймут, какие здесь требуются законы» («Государство», 425 d).

Единственный путь к построению идеального государства – это случай, когда «среди потомков царей встретятся философские натуры». Платон искал такого правителя в лице тирана г. Сиракузы Дионисия, но результатом этих поисков была неудача.

Пісна Ю.В.

*кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальної роботи
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара*

ДО ПРОБЛЕМИ З'ЯСУВАННЯ СУТНОСТІ МОРАЛЬНИХ І ЛЕГАЛЬНИХ ВЧИНКІВ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Кожна людина має особисті інтереси, прагнення, для кожного існують свої ідеали та вподобання. Щоб зіткнення таких прагнень та інтересів не призвело до катастрофи та стану суцільного хаосу, поведінка людей і їх взаємостосунки потребують регуляції. Саме тому поряд з наукою, релігією, мистецтвом (формами духовно-практичного опанування дійсності) існують політика, право і мораль.

Право являє собою певну систему соціальних норм, дотримання яких забезпечується авторитетом та силою держави. Право реалізує та здійснює регулятивну функцію спираючись на закон (загальнообов'язкові правила). У свою чергу політика, що пов'язана з відносинами між соціальними групами, націями та державами, також існує в межах правової системи. Моральна ж регуляція здійснюється в межах певної системи координат – добра і зла.

Нормативна регуляція поведінки людей існує у двох формах: регуляція інституційна та позаінституційна. Так, інститут розуміється як певна установа, що має предметну форму і створена для об'єднання індивідів та регуляції їх дій у межах чітко окреслених функцій. Прикладом інституційної регуляції є право. Тобто, коли людина здійснює вчинок, що суперечить діючому закону, в межах тієї чи іншої держави, наприклад крадіжку чи вбивство (злочин), її неодмінно мають покарати, як порушника закону, в межах самого закону. Для цього існують певні соціальні інститути – карний розшук, суд, в'язниця.

Коли мова йде про мораль, то інститутів, як таких, що спостерігають за дотриманням чи недотриманням моральних норм людьми, не існує. Слід зауважити, що моральна регуляція і не

потребує існування спеціальних соціальних інститутів. Виконання чи не виконання моральних вимог – власна справа кожної людини. Той, хто порушив моральні норми не зазнає переслідувань з боку слідчих органів, хіба тільки осуд зі сторони суспільства чи самоосуд змусять замислитися порушника над вчинком, зробити певні висновки на майбутнє.

Отже, зазначимо, що правові норми встановлюються від імені держави і їх примусовість і необхідність виконання (дотримання) впливають з сили та авторитету державної влади. Моральні ж вимоги та їх виконання – це власна справа особи. Свою регуляційну функцію мораль виконує завдяки таким структурним елементам як моральні норми і моральні принципи. Відповідно, моральні норми є загальними вимогами, що стосуються деяких аспектів поведінки та мають категоричний характер (прикладом можуть бути заповіді, як певні настанови – не убий, поважай батьків, не кажи неправду). Моральні принципи – це загальні вимоги, що стосуються людської поведінки в цілому (гуманізм, справедливість, патріотизм). Принципам моралі (на відміну від норм) не властива категорична обов'язковість, і прищеплювати їх іншим можна тільки силою власного прикладу.

На практиці ми часто стикаємося з ситуаціями, коли певні вчинки людей сприймаються оточенням, як моральні вчинки, хоча, в дійсності, людина всього лише слідувала закону, так би мовити, діяла легально, законно. Виникає питання: чи можна ототожнювати моральний та легальний (законний) вчинок?

Наприклад, Т. Гоббс вважав, що все встановлене та допустиме законом (освячене авторитетом держави) – є добром, а все заборонене – злом. Таким чином, мислитель акцентує увагу на загальному, універсальному значенні понять добра та зла в межах держави, оскільки саме держава, встановлюючи єдині для всіх закони, зводить інтереси та прагнення людей до певних меж, які мали б відповідати загальним інтересам суспільства у питаннях підтримання миру та самозбереження. Звідси слідує висновок, що все

здійснене людиною відповідно до закону держави є добрим, моральним. Тобто, відбувається певна ідентифікація і ототожнення морального і легального вчинків. Мислитель зазначав, що в основі держави та її законів має бути вищий і моральний закон, заради чого люди і об'єдналися у державу. Звідси випливає, що критерієм відповідності або не відповідності державних законів моральному закону є наявність в державі миру та спокою або ж ворожнечі та насилля. Перше свідчить про моральність держави та її законів, друге ж про недосконалість держави та про її невідповідність своєму призначенню.

Відповідно до такого ототожнення морального і легального вчинків, можна припустити, що кожен законний вчинок автоматично стає моральним і потребує схвалення та заохочення. Проте, І. Кант принципово розрізняв моральний і легальний вчинки. Мислитель акцентував увагу на тому, що схвалювати варто лише моральні вчинки самі по собі, адже таким чином людина діє, можливо, навіть всупереч власним інтересам чи, іноді, закону, але у відповідності до кожної окремої ситуації, безкорисливо. Виконуючи тільки вимоги закону, права, людина є лише законослухняним громадянином, що жодним чином не вказує на її моральні якості чи характеристики.

Отже, моральним є вчинок, що здійснюється виключно із поваги до морального закону всередині людини, а не через розрахунок на винагороду за здійснене чи з метою уникнути покарання. Такі вчинки можуть бути легальними, тобто не суперечити закону, але вони не мають нічого спільного із вчинком моральним. Специфічними рисами моралі є безумовність і безкорисливість. Мораль є глибоко внутрішнім регулятором поведінки людини, цінність якого полягає, перш за все, у суб'єктивному відношенні людини до власної відповідальності (не через страх покарання) і до моральних вимог взагалі.

СОЦІАЛЬНІ СТРУКТУРИ ТА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ

Бакуменко Р.І.

аспірант кафедри соціології

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

НАЦИОНАЛЬНАЯ ТОЛЕРАНТНОСТЬ В УСЛОВИЯХ КОНФЛИКТА

Обострение интереса к национальной толерантности в современном украинском социуме характеризуется несколькими факторами, во первых – это чёткое разграничение экономических и политических ориентаций, а во вторых конфликт на востоке, который перерос в открытое противостояние Украины и России.

Для предотвращения конфликтов в обществе, основой которого является разнообразие, одной из важных задач является формирование толерантности в социуме. Толерантность от лат. *tolerantia* – терпимости к чужим взглядам, верованиям, политическим убеждениям и позициям [1]. Толерантность содержит в себя черты, которые способствуют мирному разрешению конфликтов, поиск компромиссов, изучению гражданских настроений, уважительное отношение к другим людям, готовность выслушивать мнение других, уважение к правам других лиц, личная ответственность (перед семьей, членами общины, государством), самодисциплина (добровольное исполнение законов и правил), широкий кругозор и др. Толерантность представляет собой многогранное понятие, которое определяет все многообразие отношений на региональном и международном уровнях. Американский философ и политолог, М. Уолцер, считает, что условием и одновременно необходимой

составляющей толерантности является мирное сосуществование людей с разной историей, культурой и идентичностью. Исследовательница толерантности Н. Федотова отмечает: «Толерантность – это признание легитимности законных интересов другого, которые не расходятся с моралью, а также открытость в отношении его опыта, готовность к диалогу и к расширению собственного опыта» [2, с. 10-11].

Антитеррористическая операция на востоке Украины, которая по сути представляет собой открытое противостояние Украины и России, так же отразилась на уровне толерантности в обеих странах. Проследим насколько же отличается отношение россиян к украинцам и украинцам к россиянам.

Исследования проведенные Киевским Международным Институтом социологии и российским аналитическим «Левада-центр» с 2008 года показывают, что за весь период мониторинга общественного мнения, украинцы лучше относятся к россиянам, чем россияне к украинцам. По данным исследования за первые несколько лет наблюдений количество населения Украины относившихся к России хорошо или очень хорошо составляло 90% до событий в Крыму, затем уровень симпатий снизился до 82-85% и, особой динамики не наблюдалось. В то же время, по данным исследования, в России наблюдалась существенная динамика. Во-первых, с апреля 2008 по февраль 2009 процент тех, кто положительно относится к Украине, очень сильно снизился и составил – 30%, по сравнению с предыдущими 50%. Данное падение было связано с военными действиями в Грузии, во время которой эту страну поддержала часть руководства Украины. Тогда мы видели поразительную разницу во мнениях – в целом положительно относились к Украине только 30% россиян, в то время как в Украине 90% населения положительно относились к гражданам российского государства.

Затем ситуация стабилизировалась и была на уровне 70%, а в Украине всё те же 90%. Далее наблюдался небольшой рост

симпатии россиян к украинцам, который произошел во время Харьковских соглашений.

А после захвата Крыма произошло снижение показателей хорошего отношения к России в Украине – они упали с 82-85% до 52%. А далее несмотря на войну, показатели упали еще на несколько процентов, и сейчас 48% граждан Украины продолжают хорошо относиться к России, но не к руководству этой страны. Невзирая на войну и на острую ситуацию в восточных областях страны, дальнейшее падение этого показателя не происходит – значительная часть Украины относится к России положительно. Безусловно, это происходит преимущественно за счет Востока страны. Высокий показатель отношения к агрессивному соседу характерен и для жителей других регионов страны. Стоит подметить, что у россиян приятие Украины упало еще больше, сейчас хорошо относятся к нашей стране всего 34% жителей РФ, и это на 16% меньше, чем у украинцев [3].

Такие низкие показатели можно охарактеризовать тем, что общественное сознание российских граждан подвергается серьезной информационной пропаганде, со стороны властей. Данное утверждение подтверждается тем, что только 46% респондентов заявили о гибели псковских десантников на востоке Украины, а 50% респондентов не слышали, 54% опрошенных россиян считают их добровольцами, самостоятельно отправившимися воевать на восток. Одобряют участие российских добровольцев в войне 57% россиян. 40% опрошенных считают, что гибель российских солдат нельзя ничем оправдать. И каждый третий респондент убежден, что Россия должна оказывать помощь Донбасу [3].

Итак, по результатам мониторингов КМИСу и «Левада-центр» можно сделать вывод, что уровень национальной толерантности у россиян значительно ниже, чем у граждан Украины. Данные показатели сказываются низким уровнем информированности российских граждан, о реальности происходящего на востоке

Украины, что указывает на контроль российскими властями средств массовой информации, а так же на то, что российское правительство имеет серьёзные инструменты влияния на общественное сознание и не боится ими пользоваться. Данные модели управления государством указывают на возвращение тоталитаризма в управленческий аппарат Российской Федерации и подавление демократии. А создание символа внешнего врага в образе «бендеровцев», «фашистов», «укропов», «националистов», которые представляют другие ценности и другой образ мышления, который противопоставляется ценностям и интересам гражданам России и является угрозой для них и является ни чем иным как возвращением в советское прошлое и старое мышление.

Литература

1. Режим доступа http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Walzer/
2. Федотова Н.Н. Толерантность как мировоззренческая и инструментальная ценность/ Н. Федотова // Философские науки. – 2004. – № 4. – С. 5-27.
3. Режим доступа http://gazeta.zn.ua/internal/ukraina-rossiya-nervnaya-lyubov-neravnaya-nenavist-_.html

Нечипоренко Л.В.

студентка

Київський національний університет культури і мистецтв

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Українське село є носієм культурних та духовних цінностей нашого народу. Соціально-культурна сфера сільської місцевості включає в себе культурно-освітні та дозвіллієві заклади, діяльність

яких сприяє збереженню та розвитку культурного життя населення. Традиційними осередками розвитку аматорського мистецтва та організації дозвілля сільського населення в усіх регіонах України є клубні заклади, що діють з метою створення умов для самодіяльної творчості, духовного розвитку, формування громадської думки, задоволення культурних потреб селян. Проте сьогодні українське село переживає економічну, соціальну, демографічну, а отже й – культурну кризу.

Соціальні проблеми, недостатнє матеріально-технічне забезпечення закладів культури, скорочення їх чисельності – всі ці фактори істотно гальмують розвиток сфери культури в сільській місцевості. Різко знижується перелік послуг, які може запропонувати будинок культури, погіршується їх якість та ефективність, що у свою чергу призводить до пасивної культурної діяльності населення, до їхньої незацікавленості у проведенні вільного часу за межами власної домівки.

Тому яскраво вираженою тенденцією розвитку соціально-культурної сфери сільської місцевості є *одомашнення дозвілля* та пов'язана з ним специфіка дозвіллєвих практик, на які суттєво впливає оснащеність побуту предметами культурного вжитку (культурним інвентарем). Переважна більшість населення має в будинку телевізор – 91%; магнітофон та радіоприймач – 33,7%; відеоапаратуру – 14,7%; спортивне й туристичне спорядження – 2,6%; мисливське та рибальське спорядження – 10%, майже у кожній родині є комп'ютер та інтернет [3, с. 458, табл.1].

Водночас, у сільській місцевості потужним чинником, що є перешкодою на шляху для змістовного й цікавого дозвілля є поглинання вільного часу домашніми клопотами та хатньою роботою. Як доводять європейські соціологічні дослідження у звичайний будній день усі члени української сім'ї сумарно витрачають на хатню роботу близько 6,8 годин. Натомість у інших країнах цей показник є значно меншим: у сільських районах Данії, Франції, Швеції, Фінляндії, Норвегії родина витрачає на хатню

роботу 2,6–3,1 годин [3, с. 457]. Тобто, у сільській місцевості наявні не найкращі умови для відпочинку у зв'язку з підвищеною обтяженістю у хатній роботі, оброблянням присадибних ділянок, недостатньою оснащеністю побутовими приладами і культурним інвентарем. Усе це утворює потенційні перешкоди для залучення населення до культури, споживання культурних продуктів.

Не дивно, що поширеними серед сільського населення є такі дозвіллі практики: у більшості мешканців (83,2%) популярним є перегляд телепередач; 47,2% селян у вільний час переважно читають газети та журнали; часто приймають гостей та перебувають у гостях 43,3% та 45,3% відповідно. Понад 48% населення проводять власне дозвілля, сидячи вдома без жодних справ. Прослуховування радіопередач є регулярним у 32,3% селян, а 25% – полюбують слухати музику. 20% мешканців сільської місцевості надають перевагу проведенню свого відпочинку за книжкою, читаючи художню літературу. Близько 5% населення досить часто переглядає фільми за допомогою відеоапаратури, 20% – користується інтернетом.

Культурне споживання у сільській місцевості залежить від наявності та рівня функціонування соціально-культурної інфраструктури. На селі вона представлена переважно такими державними і комунальними закладами культури як сільський клуб, бібліотека, музей, школа естетичного виховання тощо і видається досить розгалуженою. Наприклад, на базі клубних закладів діє майже 102 тисячі клубних формувань (любительські об'єднання, клуби за інтересами, колективи самодіяльної художньої творчості тощо), в яких беруть участь понад 1 млн. учасників, з них 533 тис. – діти.

За даними Українського центру культурних досліджень станом на 2010 р. у сільській місцевості нараховувалося 16,4 тис. клубних закладів, кількість місць у них складала в середньому 3 млн. 872 тис., у 2011 р. клубів було 16,4 тис., кількість місць в них – 3 млн. 849 тис., у 2012 р. кількість клубів становила 16,3 тис., місць в них

– 3 млн. 829 тис., у 2013р. клубів нараховувалось 16,3 тис., кількість місць в них становила 3 млн. 820 тис. Можна простежити, хоч і не суттєве, але їх зменшення, що у свою чергу значно впливає на ефективність забезпечення культурних потреб селян [2, с. 6].

Окрім клубних закладів у сільській місцевості функціонує мережа кінозалів. Останніми роками їх кількість сягає близько 1626 одиниць. Проте, кількість відвідування кіносеансів є невисокою – 376 тис. Це свідчить про те, що кінотеатри не користуються попитом у зв'язку із застарілим обладнанням та репертуаром [3, с. 463].

Чи не єдиним типом культурно-мистецьких закладів спеціалізованого спрямування у більшості населених пунктів сільській місцевості України є школи естетичного виховання: дитячі музичні школи, школи мистецтв, дитячі художні школи та хореографічні школи. Практикується також відкриття філій міських початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів у селах. Наприклад, у Сумській області працює понад 35 таких закладів з 50 філіями у сільській місцевості [3, с. 464].

Сьогодні у сільській місцевості також функціонує безліч закладів дозвілля приватної форми власності (нічні клуби, кафе, більйардні, клуби за інтересами, кінотеатри тощо). Наприклад, нічний клуб «Одісей» у с. Світязь Волинської області, ресторан «Salo-Мандри» у с. Небилиця Київської області, ресторан-мотель «Боровичок» у с. Юрківка Київської області та багато інших.

Проаналізувавши структуру соціально-культурної сфери у сільській місцевості та результати моніторингових опитувань Інституту соціології, варто зазначити, що відвідуваність закладів культури селянами є досить невисокою: найбільша кількість населення – понад 25% – відвідує релігійні установи (церкви, костели, синагоги тощо); 5% – ходять до ресторану, кав'ярні та пивбару; 4,1% – регулярно відвідують нічні клуби, дискотеки та вечори відпочинку; трішки менша частка селян (2,6%) відвідують

театри, концерти, музеї, художні виставки та бібліотеки; 2% – кінотеатр [3, с. 461, табл. 3].

Безперечно, у контексті такої динаміки пріоритетною сферою розвитку культури має стати *підготовка кадрів для сільських закладів культури*. Як спеціаліст широкого профілю працівник закладу культури повинен виявляти, задовольняти та розвивати соціально-культурні інтереси різних груп населення, розробляти цільові культурні програми, запроваджувати соціальні технології їх реалізації, стимулювати інноваційні рухи в сфері культури [1, с. 22]. Тому досить важливими показниками є загальна кількість працівників культурної сфери в певному регіоні, ступінь їхньої зайнятості. А рівень освіти кадрів певною мірою відображає якість надання послуг у сфері культури.

Проблеми забезпечення належного функціонування сільських закладів культури, а також державного забезпечення надання культурних послуг жителям сіл та малих міст висвітлюються у Законі України «Про культуру», «Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року», Законі України «Про приватизацію майна державних підприємств» та окремих Указах Президента України (наприклад, «Про основні засади розвитку соціальної сфери села»). Зокрема, згідно Закону України «Про приватизацію майна державних підприємств», не підлягають приватизації об'єкти культури і мистецтва, що забезпечують соціальний розвиток села, сприяють збереженню та підвищенню культурного потенціалу, духовних цінностей.

Підсумовуючи вищесказане, можемо дійти висновку, що соціально-культурна сфера сільської місцевості характеризується такими тенденціями як: одомашненням дозвілля, що впливає на культурно-дозвіллєві практики населення, рівнем функціонування соціально-культурної інфраструктури та кадровою забезпеченістю закладів культури.

Серед проблем, що наявні у функціонуванні соціально-культурної сфери села – малорозвинута соціально-культурна

інфраструктура, недостатнє фінансове забезпечення клубних закладів, застаріла матеріально-технічна база, недостатня кількість висококваліфікованих кадрів у закладах культури.

Тому пріоритетними завданнями державної політики у сфері культури, особливо у сільській місцевості, мають бути такі:

- розширення культурної інфраструктури села та забезпечення її належного функціонування;
- підтримка розвитку аматорського мистецтва і традиційної культури шляхом налагодження системи навчання, підвищення та перекваліфікації кадрів;
- вдосконалення нормативно-правової бази з метою покращання економічної ситуації у соціально-культурній сфері.

Посилення уваги до вирішення нагальних проблем галузі сприятиме збереженню та розвитку закладів культури у сільській місцевості, запобіганню відтоку працездатного та найбільш освіченого населення, насамперед молоді, і зрештою зміцнить потенціал сталого розвитку України в цілому.

Література

1. Жаркова Л.С. Деятельность учреждений культуры / Л.С. Жаркова. – 3-е изд. – М.: МГУКИ, 2003. – 234 с.
2. Український центр культурних досліджень: Інформаційні матеріали про діяльність закладів культури регіонів України (2010-2013 рр.) / Інститут проблем народної культури. – К.: Інститут проблем народної культури, 2014. – 32 с.
3. Українське суспільство 1992–2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2012. – 660 с.
4. Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2013. – 566 с.

Ткачук А.О.

*студентка факультета правовой политологии и социологии
Национальный университет «Одесская юридическая академия»*

СОЦИАЛЬНАЯ ЭКОЛОГИЯ КАК ФАКТОР СОХРАНЕНИЯ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ В МИРЕ

Человечество вступает в новую эру своей истории, наиболее характерный её признак – возникновение глобальных проблем. Впервые в истории возникла ситуация, когда человечество может сплотиться на такой основе, как обеспечение глобальной безопасности современной цивилизации.

Трансформация природной среды приобретают социальную значимость. Постигая законы природы и овладевая силами природы, общество неспособно изменить эти законы или подчинить их социальным закономерностям (как невозможно и обратное сведение социальных закономерностей к естественным). Особенностью современной экологической ситуации является пересечение и взаимодействие этих разнородных закономерностей в условиях социальной системы, взаимосвязанной с определенной экосистемой. Социальная экология в центр своего внимания помещает изучение ситуаций, возникающих вследствие нарушения равновесия во взаимодействии общества с природой, выяснение антропогенных, технологических, социальных факторов развёртывания таких ситуаций и нахождения оптимальных путей и средств преодоления их разрушительных последствий [3, 197-200].

Мы можем заметить достаточно очевидную зависимость человека от природы, признание ее как естественной основы существования и развития общества, которые привели ученых к необходимости более тщательного изучения соотношения биологического и социального в самом человеке.

У исследователей этой проблемы часто возникало искушение рассматривать человека в первую очередь как представителя

биологического вида, а общество – как совокупность индивидов. Отсюда главное в их действиях – подчинение биологическим законам. При этом социальной составляющей в человеке и в обществе отводилась второстепенная роль.

Человек – биологическое существо, это нельзя игнорировать. Однако, современный научный анализ показывает, что лишь примерно 15 процентов всех актов человеческой деятельности носит чисто биологический характер. Было проведено множество экспериментов и ученые пришли к выводу, что человек не может существовать вне общества, вне социума и социальной среды. Специфический общественный образ жизни способствует постоянному усилению роли внебиологических, социальных закономерностей в жизни человека и общества. Таким образом, политическая, производственная, духовная деятельность человека и общества являются социальными явлениями, развивающиеся по своим особым, отличным от природы законам.

Однако, было бы неправильным недооценивать природную составляющую. Человек – все-таки хоть и разумное, но все же животное. Социальная и биологическая составляющие тесно взаимодействуют, и сочетаются диалектически как в человеке, так и в обществе.

Необходимость выживания человека как биологического вида и его полноценного развития лишь в обществе обусловила появление специфического вида социальной общности – человеческой семьи. Семья выполняет как биологические, так и различные социальные функции (хозяйственные, воспитательные и др.). Ее важнейшей биологической функцией является продолжение человеческого рода, воспроизводство самого себя. И в этом отношении семья как ячейка человеческого общества наиболее тесно взаимосвязана с природой. Роль семьи как главного фактора воспроизводства населения всегда остается стабильной. Эта функция тесно связана с демографическим фактором, проблемой народонаселения [2, с. 292-310].

Среди основных глобальных экологических проблем можно отметить следующие:

- уничтожены и продолжают уничтожаться тысячи видов растений и животных;
- в значительной мере истреблен лесной покров;
- стремительно сокращается имеющийся запас полезных ископаемых;
- мировой океан не только истощается в результате уничтожения живых организмов, но и перестает быть регулятором природных процессов;
- атмосфера во многих местах загрязнена до предельно допустимых размеров, а чистый воздух становится дефицитом;
- частично нарушен озоновый слой, защищающий от губительного для всего живого космического излучения;
- загрязнение поверхности и обезображивание природных ландшафтов: на Земле невозможно обнаружить ни одного квадратного метра поверхности, где бы не находилось искусственно созданных человеком элементов.

Взаимодействие природы и человека пускает свои корни в древность. Формирование и становление кроманьонского человека завершилось в течение считанных тысячелетий. Сравнительно быстро это событие вызвало экологические последствия. И, прежде всего – небывалое в геологической истории распространение одного биологического вида практически на всей обитаемой суше. Никогда – за миллионы, миллиарды лет – ни один вид не имел такого распространения. Именно тогда и зародилось неразрешимое до сих пор противоречие между катастрофически быстро развивающимся биологическим видом-потребителем природных ресурсов и самой природной средой. А всё начиналось с добычи огня...

Экологическая безопасность – это комплекс состояний, явлений и действий, обеспечивающий экологический баланс на Земле, система предотвращения экологических – природных и техногенных – катастроф и устранения их последствий, сохранения здоровья

населения. Безопасность является важнейшей потребностью человека наряду с его физиологическими, социальными и духовными потребностями. Система экологической безопасности включает совокупность законодательных, технических, медицинских и биологических мероприятий, направленных на поддержание равновесия между биосферой и антропогенными нагрузками. Субъектами экологической безопасности являются: личность, общество, государство, международное сообщество. Объектами экологической безопасности выступают жизненно важные интересы субъектов безопасности: экологические права, материальные и экологические потребности личности, природные ресурсы и природная среда как материальная основа общественного развития [1, 34].

Стало совершенно очевидной пагубность потребительского отношения человека к природе лишь как к объекту получения определенных богатств и благ. Для человечества становится жизненно необходимым изменение самой философии отношения к природе.

Какие же необходимы меры для решения глобальных экологических проблем! Прежде всего следует перейти от потребительско-технократического подхода к природе к поиску гармонии с нею. Для этого, в частности, необходим целый ряд целенаправленных мер по экологизации производства: природосберегающие технологии, обязательная экологическая экспертиза новых проектов, создание безотходных технологий замкнутого цикла.

Другой мерой, направленной на улучшение взаимоотношений человека и природы, является разумное самоограничение в расходовании природных ресурсов, особенно – энергетических источников (нефть, уголь), имеющих для жизни человечества важнейшее значение. Подсчеты международных экспертов показывают, что если исходить из современного уровня потребления (конец XX в.), то запасов угля хватит еще на 430 лет, нефти – на 35 лет, природного газа – на 50 лет. Срок, особенно по запасам нефти, не такой уж и большой. В связи с этим необходимы разумные

структурные изменения в мировом энергобалансе в сторону расширения применения атомной энергии, а также поиск новых, эффективных, безопасных и максимально безвредных для природы источников энергии, включая космическую.

Однако ощутимый эффект все перечисленные и другие меры могут дать лишь при условии объединения усилий всех стран для спасения природы. Первая попытка такого международного объединения была осуществлена еще в начале XX века. Тогда в ноябре 1913 г. в Швейцарии состоялось первое международное совещание по вопросам охраны природы с участием представителей 18 крупнейших государств мира.

Ныне межгосударственные формы сотрудничества выходят на качественно новый уровень. Заключаются международные конвенции по охране окружающей среды (квоты по вылову рыб, запрет на промысел китов и др.), осуществляются самые различные совместные разработки и программы. Активизировалась деятельность общественных организаций по защите окружающей среды – «зеленые» («Гринпис»). Экологический интернационал Зеленого Креста и Зеленого Полумесяца в настоящее время разрабатывает программу по решению проблемы «озоновых дыр» в атмосфере Земли. Однако следует признать, что при весьма различном уровне социально-политического развития государств мира международное сотрудничество в экологической сфере еще весьма далеко от своего совершенства.

Еще одним направлением для решения экологической проблемы, и может быть в перспективе – самым важным из всех, является формирование в обществе экологического сознания, понимания людьми природы как другого живого существа, над которым нельзя властвовать без ущерба для него и себя. Экологическое обучение и воспитание в обществе должны быть поставлены на государственный уровень, проводиться с раннего детства. При любых озарениях, рождаемых разумом, и стремлениях, неизменным вектором поведения человечества должно оставаться его гармония с природой [4, 72-95].

Активно используя природные условия, люди вырабатывают определенные навыки, приобретают производственный опыт, знания, развивают свои способности, совершенствуют технику производства. Если бы они находили все необходимые им средства к существованию в природе в готовом виде, то не имели бы стимулов для развития производства, а следовательно, и для своего собственного развития. Таким образом, не только наличие тех или иных природных условий для производства, но и, наоборот, их недостаток могут оказывать ускоряющее влияние на развитие общества.

Всю предыдущую историю можно рассматривать в экологическом смысле как шедший с ускорением процесс накопления тех изменений в науке, технике и в состоянии окружающей среды, которые в конце концов переросли в современный экологический кризис. Основным признаком этого кризиса – резкое качественное изменение биосферы, происшедшее за последние 50 лет. Более того, не так давно появились уже первые признаки перерастания экологического кризиса в экологическую катастрофу, когда начинаются процессы необратимого разрушения биосферы. Экологическая проблема поставила человечество перед выбором дальнейшего пути развития: быть ли ему по-прежнему ориентированным на безграничный рост производства или этот рост должен быть согласован с реальными возможностями природной среды и человеческого организма, соразмерен не только с ближайшими, но и с отдаленными целями социального развития.

Литература

1. Яо Л.М. Социальная экология: учебное пособие/ Л.М. Яо. – Казань. : Изд-во Казан. гос. технол. ун-та. – 2007. – 280 с.
2. Печчеи А. Человеческие качества/ А. Печчеи. – М. – 1985. – 312 с.
3. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера/ В.И. Вернадский – М. – 1989. – 262 с.
4. Гирусов Э.В. Основы социальной экологии: Учебное пособие. – М. : Изд-во РУДН. – 1998. – 172 с.

Каменская Т.Г.

доктор социологических наук, профессор кафедры социологии

Институт социальных наук

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

МЕТОД КРИТИЧЕСКОГО ДИСКУРС-АНАЛИЗА В ИССЛЕДОВАНИЯХ ПОЛИТИЧЕСКИХ СОБЫТИЙ

Аналитических выводов относительно современной обстановки в Украине приводится множество. Недостатка в различного рода характеристиках современному политическому состоянию нет. Тем не менее, на наш взгляд, не уделено достаточного внимания современным событиям с позиции такого распространенного в эпоху информационного общества метода, как дискурс-анализ, вернее критический дискурс-анализ.

Данный тип анализа отвечает принципам социального конструктивизма (конструкционизма). Философы-лингвисты предлагают исходить из того, что «мы всегда воспринимаем реальность посредством языка. С помощью языка мы создаем представления о реальности, которое не просто отражает то, что в ней есть, но и конструирует ее. Это не значит, что самой реальности не существует.» [1, с. 25]. Безусловно, существуют физические предметы, происходят реальные действия и поступки, но человеческое общение по поводу них наделяет их специфическим значением, они попадают в рамки дискурсов. Например, упал Челябинский метеорит. Военные сразу заговорили о нем в языковых категориях того, что данный регион располагает множеством заводов, работающих на военную промышленность (коммуникации в военно-промышленном дискурсе). Геологи – в

категориях величины упавшего объекта, его сравнения с другими метеоритами, возможности его поиска (геолого-географический дискурс). Представители оккультных учений – в категориях знамений грядущих событий (эзотерический дискурс). Согласно М. Фуко, дискурсы – это сравнительно ограниченные и сконцентрированные вокруг определенных объектов коммуникаций наборы утверждений, которые задают пределы того, что имеет значение, а что – нет.

События обретают в дискурсивных полях специфические значения, и в то же время коммуникации протекают не просто при использовании слов и речевых актов, а последние выступают как ««кирпичики» социальных отношений» [1, с. 15], как импульсы, формирующие личности, идентичности. В современных условиях дискурсы включают не только речь, но и визуальные образы. В дискурсах предписываются значения физическим предметам, событиям, фактам. В них конструируется картина мира, идентичности, социальные отношения. По сути, дискурсы предстают как формирующие и изменяющие индивидов поля, между которыми может быть взаимосогласованность, взаимообусловленность. Но также между дискурсами происходит и борьба.

Отталкиваясь от главных элементов социальных коммуникаций – «речи», «субъектов» и «образов», – исследователи сходятся во мнениях о целях дискурс-анализа. С помощью данного анализа можно установить:

- соотношение сил в обществе;
- наличие или отсутствие норм, предписывающих то, как нужно воспринимать это соотношение сил;
- как относиться к социальным изменениям;
- как наши знания о мире обусловлены историческим и культурным контекстом;
- какое поведение является естественным, а какое – неприемлемым.

Для исследователя важно:

- уметь «выйти за пределы дискурса»;
- рассматривать сам дискурс как объект исследования;
- уметь структурировать дискурс (как правило, составлять перечень представлений о действительности и последствия этих представлений);
- отделять дискурсивные элементы от недискурсивных (устойчивых традиций);
- соотносить дискурсы с социальным контекстом;
- осуществлять постоянный самоанализ, поскольку исследователь сам находится в дискурсах.

Целями критического дискурс-анализа могут быть:

- какая информация и в какой мере принимается на веру;
- как «способствовать социальным изменениям и более равномерному распределению власти в обществе» [1, с. 104].

При этом, как считают Ф. Филлпс и М.В. Йоргенсен, критический дискурс-анализ не является нейтральным. Критика обретает силу, если аналитик занимает позицию притесняемых социальных групп.

Критический дискурс-анализ чаще всего применим, когда коммуникации сосредотачиваются вокруг идеологий и вопросов истины. В частности М. Фуко считает, что власть выстраивает дискурс «истины» как систему процедур для производства, регулирования и распространения определенных убеждений [2]. В определенной степени дискурсы «истины» воспроизводит и реклама.

В качестве примера критического дискурсивного анализа современных событий в Украине можно привести следующий алгоритм исследовательских действий:

1. Исследователь занимает позицию притесняемых социальных групп (оппозиции, представителей антимайдана, подвергнутых народной люстрации и т. п.). Данная позиция критического

дискурс-анализа отличается от требований просто дискурс-анализа, где необходимо «выходить за рамки дискурса».

2. Изучение речевых и образных конструктов, которыми пользуется та или иная группа притесняемых.

3. Изучение речевых и образных конструктов, которыми пользуется власть, производя свой дискурс «истины» по отношению к этим притесняемым.

4. Структурирование дискурса (составляется перечень представлений о действительности и последствия этих представлений).

5. Установление интердискурсивности притесняемых социальных групп (если подвергнутые люстрации – то их связь с административными дискурсами, судебными, политическими, дискурсами правозащитных организаций, других притесняемых).

6. Установление искажений (законодательства, конституционных прав, морали, этики).

7. Формулировка и проверка гипотез об условиях появления исследуемых прецедентов как соотнесение дискурса с социальным контекстом.

Литература

1. Филлипс Л. Дискурс-анализ. Теория и метод / Л. Филлипс, М. В. Йоргенсен. – Харьков : Гуманитарный центр, 2004. – 336 с.

2. Фуко М. Археология знания / М. Фуко. – К. : Ника-Центр, 1996. – 208 с.

Каравайцева О.В.

аспірант кафедри соціальних теорій

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ ХОРВАТІЇ

Виборча система Хорватії за роки своєї незалежності пройшла довгу дорогу трансформації. Мажоритарний принцип був трансформований в змішаний, потім він був замінений на повністю пропорційну електоральну систему. Відповідно до Закону про вибори і відгуки членів комітетів і депутатів від 15.02.1990 року усі депутати в трьох радах (палатах) хорватського вибиралися по мажоритарній системі абсолютної більшості. Територія Хорватії була розділена на 356 виборчих округів. Перші вибори відбулися 22-23 квітня 1990 року (перший тур) і 6-7 травня 1990 року (другий тур) [1].

Новий закон про вибори був ухвалений у 1992 році, відповідно до якого в Хорватії була прийнята змішана мажоритарно-пропорційна виборча система до двопалатного парламенту. У рамках цієї системи, половина нижньої палати Хорватського Державного Сабору – Палати депутатів – вибиралася по мажоритарній системі відносної більшості, а друга половина – за системою пропорційного представництва [2]. Змішана виборча система застосовувалася і на виборах в Палату депутатів Парламенту Республіки Хорватії, які відбулися 28 жовтня 1995 року, з урахуванням внесених на той час змін до Закону про вибори. Було введено нове правило, відповідно до якого четверта частина депутатів, – 28 вибиралася в такій же кількості виборчих округів по мажоритарній системі відносної більшості голосів. Інші три чверті депутатів – 80 обиралися по списках виборців за системою пропорційного представництва. 12 депутатів відповідно до положення п. 2 Статті 45 Конституції Хорватії вибиралися хорватськими громадянами, які перебували за кордоном.

Голосування згаданих громадян здійснювалося в спеціальному виборчому окрузі за системою пропорційного представництва [3]. З метою стабілізації складу Палати представників (депутатів) при збільшенні частини пропорційного представництва був також збільшений і виборчий бар'єр до 5% голосів на списки кандидатів від однієї партії. У разі коаліції двох партій застосовувався виборчий бар'єр у розмірі 8%, у разі коаліції трьох і більше партій – 11%. Ці зміни виборчого бар'єру обґрунтовувалися законодавцем необхідністю відповідальнішого впливу парламенту на стабільність виконавчої влади. Проте вже в 1999 році виборча система Хорватії була радикально трансформована у бік рішучої відмови від рудиментів мажоритарної системи. У 1999 році в Закон про вибори були внесені важливі поправки, згідно з якими число місць від хорватської діаспори залежить від числа тих, що беруть участь в голосуванні хорватів, що проживають за кордоном [4].

В Хорватії з березня 2001 року застосовується чиста пропорційна система з голосуванням за закритими списками на виборах до вже однопалатного парламенту – Сабору. Розподіл місць між списками здійснюється пропорційно отриманим голосам на основі методу д'Онדה. До участі в розподілі мандатів не допускаються суб'єкти висунення списків, які отримали на підтримку висунених ними кандидатів менше 5% дійсних голосів. Територія країни розділяється на 10 виборчих округів, в кожному з яких вибирається 140 депутатів. До цих виборчих округів необхідно додати 11-й сукупний виборчий округ, в якому проводиться голосування хорватських громадян, які проживають за кордоном, а також додається 12-й сукупний виборчий округ для голосування національних меншин по фіксованих квотах їх національного представництва [5].

Основна проблема, яка існує відносно 10 округів, на які ділиться територія Хорватії виражена сильним дисбалансом числа виборців різних округів, в яких обирає однакове число представників. Це явище в сучасній літературі відоме як

неправильний розподіл голосів, який порушує рівність загального виборчого права, що є базовим конституційним принципом і не відповідає різним міжнародним документам. Подібна проблема спостерігається в Республіці Хорватії в останніх трьох виборчих циклах, це відображує в спеціальній доповіді Конституційного суду Хорватії, направлений до парламенту Хорватії. Зокрема, не рівне число політичних представників в різних виборчих округах із-за проходження 5% порогу дійсних голосів у виборчих округах з різним числом виборців і дійсних голосів істотно впливає на результати виборів до парламенту .

Слід зазначити, що неправильний розподіл, як поширене явище у виборчих системах, заснованих на виборчих округах незалежно від того, це система більшості або пропорційна система. Простіший спосіб визначити наявність непропорційності це розрахувати співвідношення голосів і мандатів, виражених у відсотках. Значні відмінності в кількості виборців в різних округах, може відобразитися не лише на рівності загального виборчого права, але і на функціонуванні виборчої системи в цілому. Призначення і основний сенс пропорційної виборчої системи полягають в тому, що мандати між списками кандидатів розподіляються пропорційно поданим за ці списки голосам виборців і, таким чином, досягається відповідність між спектром політичних пристрастей електорату і політичним складом обраного парламенту. Тому спотворення пропорційності при розподілі мандатів підривають саму суть пропорційної системи. Відсутність строгого рішення задачі пропорційного розподілу цілого числа мандатів породила ряд різних методів розподілу. Вони діляться на методи квот і методи дільників [6].

Необхідно зауважити, що дуже важливим елементом пропорційної виборчої системи в Хорватії, є 5% поріг, який представляє собою мінімальну кількість дійсних голосів, які певна політична партія повинна набрати для прийняття участі в розподілі мандатів. Виборчий поріг в деякій мірі вступає в протиріччя з

метою пропорційного голосування оскільки він перешкоджає участі в розподілі мандатів дрібних політичних партій. Причина існування в пропорційної виборчої системи виборчого порогу обумовлена необхідністю запобігти надмірному дробленню представницького органу, який може зробити скрутною роботу виконавчої влади і політичної системи в цілому [7].

Враховуючи, існуючи проблеми пропорційної виборчої системи Хорватії, пропозиції щодо внесення змін до чинного виборчого законодавства було результатом діяльності громадськості, яка висловила бажання сформуванню парламенту відповідно до принципу справедливого політичного представництва у всіх частинах електорату. У доповіді робочої групи по розробці базової пропозиції щодо внесення змін до виборчого законодавства Хорватії було визначено базовий принцип справедливого політичного представництва електорату, який має бути включений в новий закон про вибори до парламенту. Даний принцип буде застосовуватися в пропорційній виборчій системі, при цьому територія держави розділяється на десять округів, в яких виберуть рівне число представників, що сприятиме децентралізації політичних партій і політичною життя в цілому. Проте необхідно погоджувати принцип справедливого політичного представництва з принципом ефективності політичної влади, і запобігти створенню розпорошеної і поляризованої системи в багатопартійний представницький орган [8]. Однак, хорватський парламент не може своєчасно внести зміни до існуючого виборчого закону, який регулює сферу виборчих округів у зв'язку з тим, що Конституційний закон про реалізацію Конституції Хорватії забороняє зміни у виборче законодавство протягом одного року до виборів. Таким чином, ставиться під сумнів легітимність наступних парламентських виборів.

На закінчення необхідно підкреслити, що однією з найхарактерніших особливостей хорватських виборів є часті зміни у виборчому законодавстві, важко знайти країну, в якій настільки

часто змінювалася виборча система за порівняно невеликий проміжок часу. За перші десять років існування демократичної держави в Хорватії змінилося всі основні моделі виборчих систем: мажоритарна, змішана, і пропорційна система. Парламентські вибори і електоральна участь – це важлива складова процесу демократизації в регіоні, необхідний спосіб легітимізації нової влади, коректування поточної політики.

Література

1. Konstytzia Respybliki Horvatiya (22.12.1990) <<http://mspa7520.ru/konstituciya-respubliki-horvatiya>>
2. Izborni zakon mišljenja i članovi odbora i članovi (15.02.1990) <<http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/252511.html>>
3. Zakon o izborima zastupnika u Sabor Republike Hrvatske (15.05.1992) <<http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/255984.html>>
4. Zakon o izborima zastupnika u Sabor Republike Hrvatske (03.11.1995) <http://www.sabor.hr/zakon-o-izbornim-jedinicama-za-izbor-zastupnika-u-&prev=search>>
5. Zakon o izborima zastupnika u Sabor Republike Hrvatske (29.10.1999) <<http://www.izbori.hr/izbori/ip.nsf/WPDS/97D6046B0F6D97C2C1257448003211C9?open&1>>
6. Любарев А.Е., Шалаев Н.Е. Проблема пропорционального распределения депутатских мандатов на муниципальных выборах. Москва. (2011) «Муниципальная служба». № 4(56), С. 13-19<http://lyubarev.narod.ru/elect/mun_sl.htm>
7. Любарев А.Е., Шалаев Н.Е. О критериях пропорциональности при распределении депутатских мандатов на муниципальных выборах. (2009). Москва. «Конституционное и муниципальное право», № 23, с. 23-27 <<http://lyubarev.narod.ru/elect/KMP-prop.htm>>6.
8. Mato Palić Učinci primjene razmjernog izbornog sustava u Republici Hrvatskoj /Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu. (2012). Vol.49. No.1Ožujak.<[http://hrcak.srce.hr/index.php %3Fshow%3Dtoc%26id_broj%3D6396&prev=search](http://hrcak.srce.hr/index.php%3Fshow%3Dtoc%26id_broj%3D6396&prev=search)>

Король Я.А.

студент

Одесский национальный университет имени И.И. Мечников

ОБЩИЕ ТЕНДЕНЦИИ В ПРИМЕНЕНИИ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ВЫБОРАХ НАРОДНЫХ ДЕПУТАТОВ В ВЕРХОВНУЮ РАДУ УКРАИНЫ

Как известно, главной задачей политики является борьба за приобретение, сохранения и использование благ, которыми располагает власть. Для того чтобы данные цели успешно реализовывались на практике субъекты политического процесса прибегают к использованию различных политических технологий. Одним из таких типов технологий являются избирательные технологии. Именно они выступают в роли некоего инструмента, с помощью которого и достигается первостепенная задача любого человека или партии пришедших в политику – завоевание власти.

В роли главной арены, где применяется весь арсенал и инструментарий избирательных тактик и приемов, конечно, выступает «избирательная гонка», апогеем которой являются выборы. В свою очередь, каждый избирательный процесс имеет свои особенности, которые могут быть связаны как с изменениями в законодательной базе так и с вариациями политико-социальной обстановки в стране, отдельном регионе либо же в конкретном городе, поселке.

Так как времена и условия меняются, подвержены изменениям и избирательные технологии. Каждые выборы, как говорил один из «светил» в данной области, ученый Соловьев, -это новая история. Потому и процесс видоизменения и проектирования избирательных технологий под определенные условия никогда не прекращается, а следовательно всегда актуален [5, с. 487].

При подготовке данного научного труда выбор пал на изучение работ советских и постсоветских авторов, таких как: Буренко В.И,

Королько В.Г., Кочубей Л.О., Скрипкина Ж.Б., Соловьев А.И. Такое решение связано с тем, что избирательные технологии все таки очень зависимы от места и времени применения. Исходя из этого, именно исследование их использования в наших условиях имеет для нас первостепенное значение перед зарубежным опытом.

Необходимо отметить то, что хотя тема избирательных технологий достаточно широко изучается исследователями на постсоветском пространстве, но все таки зачастую в научных трудах раскрывается лишь её теоретическая сторона. Практический аспект, особенно на примере избирательных кампаний в Украине, исследован довольно таки слабо.

Перед тем же как перейти к анализу тенденций применяемых избирательных технологий, которые прослеживаются исходя из практики проведения выборов за всю историю независимой Украины, необходимо ознакомиться с главными дефинициями данной темы.

Нет смысла разбирать отдельно понятия «избирательный» и «технология», так как значение этих слов не должно вызывать вопросов. Если же трактовать словосочетания «избирательные технологии», то по мнению Скрипкиной Ж.Б. таковыми стоит называть: «...сочетание из средств, способов, приемов организации и проведения избирательной кампании, направленных на достижение предвыборных целей кандидата или партии в конкретной электоральной ситуации» [4, с. 126-132].

Исследователь Буренко В.И высказывает мысль о том, что содержание стратегии избирательных технологий зависит от различных первостепенных целей кампании: 1) непосредственно победа на выборах; 2) повышение уровня известности и формирование имиджа с прицелом на следующие выборы; 3) получение трибуны в рекламных целях – для пропаганды политических взглядов, торговой марки определенной фирмы или для продвижения позиций в политических или финансово-промышленных кругах; 4) оказание политических услуг, выдвижение

в рамках стратегии другого политического субъекта, с заведомо спланированным снятием кандидатуры перед непосредственно самим голосованием [1, с. 264-271].

Характеризируя выборы в парламент Украины за период независимости, Кочубей отмечает, что избирательную кампанию в ВРУ 1994 года есть все основания считать наиболее демократичной и менее технологической по сравнению с последующими [3, с. 145].

Исследователь Королько акцентирует внимание на проблеме идентификации имен партий уже в избирательной гонке 1998 года, так как множество новоиспеченных политических блоков не смогли преодолеть процентный барьер из-за того, что были плохоузнаваемыми даже среди тех избирателей, которые ранее поддерживали силы, входящие в данные политические объединения. Особенно ярким примером стал Блок Демократических сил – НЕП, который за счет именно таковой ситуации не смог пройти в ВРУ [2, с. 87].

В свою очередь, Кочубей Л.О. охарактеризовала данную кампанию следующим образом: «Фактически во время агитационной кампании 1998 года впервые была сделана попытка перевести внимание избирателей не на предвыборные программы и лозунги партий (блоков) либо кандидатов, а на их имидж, т.н. американская модель, где имидж имеет первостепенное значение, а программа второстепенное, в отличие от европейской модели где программа является главным элементом избирательных соревнований» [3, с. 144-147].

Она также отметила еще одну особенность парламентских выборов 1998 года: «Политические партии и кандидаты, по примеру западных демократий, прибегли к чрезвычайно активному использованию СМИ, прежде всего телевидения, видя в нем новый инструмент коммуникации с избирателями. Во время выборов 1998 года партии и политиков попытались впервые рекламировать так же, как и любой другой товар для продажи» [3, с. 231-232].

Анализируя избирательная кампания 2002 года, Королько отмечает то, что многие партии уже учли ошибки предыдущих выборов и проблему идентификации обошли с помощью позиционирования своих политических сил с именами лидеров партии или наиболее известными её представителями. Таким путем последовали политические силы, возглавляемые В. Ющенко, В.Литвином, А. Кинахом и др. [2, с. 91].

Кочубей в то же время, сфокусировала внимание на том, что победу в выборах 1998 г. получили те силы, которые имели организационную структуру, реальное членство в партии, четко сложившуюся идеологию и политическую платформу, подготовленные и опытные кадры, финансовую поддержку и т.д.

Также исследователь, проанализировав предвыборные программы главных субъектов того избирательного процесса, засвидетельствовала их существенную эволюцию по сравнению с предыдущими кампаниями. Действительно, подавляющее большинство из них – это уже социально-экономические документы, в которых отсутствуют популистские лозунги, которыми так часто любят грешить политические субъекты в нашей стране» [3, с. 155-156].

Насчет парламентской кампании 2006 года Кочубей отметила то, что «...вновь доминантного значение приобрела имиджевая составляющая. Достаточно отчетливо прослеживалось преобладание среди электоральных групп «персонификаторов» (имиджевый выбор) чем «абстракционистов» (идеологический, программный выбор)».

Анализируя досрочные выборы 2007 года в парламент Украины, Кочубей Л.О отмечает как отчетливую черту этого избирательного процесса то, что : «На уровне партийных программ и обещаний данные выборы характеризовались дальнейшей деидеологизацией. Еще в виде особенности избирательной гонки 2007 года необходимо отметить: обширное использование административного ресурса, подтасовки рейтингов соцопросов и т.н. «войны референдумов» как технологий в борьбе за голоса избирателей» [3, с. 255-256].

Рассматривая выборы в ВРУ 2012 года, стоит отметить тот факт, что во-первых, появляется помимо «БЮТа» и «Партии Регионов» и третья сила в лице политической партии В. Кличко «УДАР», которая сразу же получает внушительную поддержку со стороны избирателей. Кроме того, «спортсмены в политике» позиционировались как тренд данной избирательной кампании, вспомнить только появления А. Шевченко в списке «Украины-Вперёд». Во многом это было связано с отшумевшим в стране Евро-2012. Но во втором случае ставка на «героя нации» все же не сыграла.

Анализируя недавние внеочередные выборы в ВРУ, стоит отметить одну достаточно интересную тенденцию. Избирательные кампании всё больше превращаются в телевизионное шоу. В период избирательной гонки 2014 года прослеживалась информационная война между каналами, которые с помощью откровенной т. н. «джинсы» в эфире создавали положительный образ для одних политических сил и в тоже время выпускали «разоблачительные» сюжеты в сторону их прямых конкурентов. Наиболее яркую «войну между каналами» устроили «Интер» и «1+1», инвесторами которых являются прямые конкуренты.

Таким образом, подводя итоги следует акцентировать внимание на том, что Украина, несмотря на довольно небольшое количество проведенных избирательных кампаний, прошла путь от позиционирования своей политической силы лишь с определенным «медийным» лицом, до гонки предвыборных программ. Но при всем при этом также стоит отметить и тенденцию деидеологизации данных документов, что, в свою очередь, все равно заставляет избирателя голосовать за красивую «обертку», а не за содержание, отображающие тот или иной вектор развития государства.

Литература

1. Буренко В.И. Политология : учебник / коллектив авторов ; — 2-е изд., стер. — М. : КНОРУС, 2013. — 392 с. — (Бакалавриат).

2. Королько В.Г. Передвиборча комунікаційно-агітаційна кампанія: політичний феномен, структура, функції // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2002, №1.

3. Кочубей Л.О Избирательные технологии: Учебное пособие – К : Украинский центр политического менеджмента, 2008 г.– 332 стр.

4. Скрипкина Ж.Б. Избирательные системы и технологии. Москва: Вузовский учебник, 2005. – 174 с

5. Соловьев А.И. Политология: Политическая теория, политические технологии: Учебник для студентов вузов – М.: Аспект Пресс, 2003. – 559 с.

Маричану М.Д.

*студентка факультета правовой политологии и социологии
Национальный университет «Одесская юридическая академия»*

ИМИДЖ ГОСУДАРСТВА В ГЛОБАЛИЗАЦИОННОМ ИЗМЕРЕНИИ

В условиях глобальных экономических, политических, культурных, социальных трансформаций процесс формирования привлекательного образа страны выходит на передний план как внутренней, так и внешней политики государства.

Актуальность выбранной темы объясняется наличием подавляющего большинства государств, которые находятся на стадии трансформации и преодолевают этапы интеграции и глобализации.

Феномену политического имиджа государства посвящали свои работы зарубежные и отечественные ученые, такие как З. Бзежинский, И. Валлерстайн, С. Гантингтон, М. Кастельс, Г. Ласуелл, А. Тоффлер; Е. Макаренко, О.Панарина, Г. Почепцов, Е.Тихомирова, О.Шевченко и др.

Прежде чем перейти к рассмотрению характерных черт и составляющих формирования имиджа государства, необходимо определить границы этих понятий в научной плоскости.

Отметим, что в научной литературе встречаются достаточно большое количество определений имиджа (англ. Image от лат. Imago – образ, вид), среди которых можно выделить основные:

- имидж – «образ» товара, услуги, предприятия, человека, сумма впечатлений, которые складываются в сознании людей и определяют отношение к ним;

- имидж – целенаправленно формируемый образ (лица, явления, предмета), призванный оказать эмоционально-психологическое воздействие в целях популяризации, рекламы и т.п.; одно из средств пропаганды (например, имидж политического деятеля);

- имидж – сконструированный образ лидера, партии, движения, который может обладать любыми характеристиками, востребованными последователями [2, с. 34-36].

Известные украинские исследователи в сфере международной коммуникации Г. Почепцов, В. Королько, Е. Макаренко, О. Шевченко, Е. Тихомирова и др. утверждают, что в современном понимании политический имидж – это стереотипированный образ государства, который существует в массовом сознании.

По мнению Е. Тихомировой «важность формирования международного имиджа государства велика». Правильный вектор его формирования продуцирует несколько важных функций:

1. Высокий международный имидж государства играет важную информационно – воспитательную роль для граждан страны, в первую очередь, для молодых поколений. Высокий или низкий международный имидж государства помогает сформулировать абсолютно разные восприятия собственного государства и отношения других государств.

2. Международный имидж государства помогает закрепить политические успехи на мировой арене, выстраивает нужный

ассоциативный ряд практически любого действия государства [4, с. 140-141].

О. Шевченко утверждает, что государство обладает несколькими объективными имиджами: экономическим, социальным, гуманитарным, политическим, культурным, экологическим – каждый из них может быть как позитивным, так и негативным. Политическим измерением имиджа являются следующие характеристики:

- Политическая стабильность
- Региональная политическая стабильность
- Налоговая стабильность
- Защита частной собственности
- Законодательство как основное направление развития государства [5, с. 155-167].

Г. Почепцов относит следующие характерные черты и признаки к имиджу любого объекта или субъекта:

- Простота. Имидж не отображает всех оттенков своего объекта, но подчеркивает его специфичность и уникальность.
- Подвижность. Имидж является конкретной величиной, но постоянно меняется под влияние внешних и внутренних факторов.
- Идеализация. Имидж представляет объект как определенную совокупность выгодных качеств, идеализирует объект, наделяя его дополнительными выгодными качествами. Иначе говоря, имидж представляет собой умелый макияж, которые подчеркивает все достоинства и скрывает недостатки [3, с. 218-227].

В соответствии вышеуказанным чертам, а так же учитывая специфику такого сложного социального объекта, как государство, можно выделить ряд требований, которые предъявляются имиджу государства:

- Имидж государства должен быть синтетичным, а процесс его формирования должен планироваться;

– Имидж должен быть правдоподобным, пользоваться доверием, иначе эффективность имиджу будет близка нулю, или будет играть негативную роль;

– Имидж государства должен соответствовать обществу государства. Он должен уметь характеризовать государство, освещать одну главную, или несколько характерных признаков государства;

– Имидж не должен быть слишком сложным, он должен легко восприниматься и запоминаться целевой аудиторией [1, с. 110-112].

По мнению Е. Макаренко «на имидж государства влияет ряд факторов, в частности, по временному принципу разделяют статистические, динамические и ожидаемые». Статистические факторы – это факторы, которые остались в прошлом или не меняются со временем. К ним можно отнести природный, ресурсный потенциал, национальное и культурное наследие, а также нерегулируемые геополитические факторы, такие как географическое положение, протяженность границ, площадь территории, выход к морю и т.д. Также, к факторам этого рода относят исторические события, базовая форма государственного строя и структура управления [1, с. 125-127].

О. Зернецкая полагает, что «динамические показатели влияют на формирование имиджа государства, включая социально-психологические общественные настроения, формы общественно-политической интеграции, структура, характер и принципы деятельности общественно-политических организаций в государстве, морально-правовые аспекты развития общества [5, с. 225-229].

В свою очередь, ожидаемые факторы совмещают в себе два вида факторов, приведенные выше: они прогнозируются на основе статистических, с учетом динамических факторов [1, с. 128].

По мнению Г. Почепцова, на сегодняшний день формирование имиджа любой страны происходит при условии широкого

использования разнообразных средств коммуникаций – обмена информации и сообщений [5, с. 167-168].

Также, Г. Почепцов считает, что «в формировании международного имиджа участвуют символы, которые ассоциируются с государством: символы-идеи, символы-предметы, символы-персоны. Символами-идеями выступают политические программы, заявления, основоположные постулаты государственной деятельности. Символом-предметом является статичным, материальным воплощением имиджа государства» [5, с. 170-173]. Например, флаг Великобритании символизирует объединение под властью империи различных регионов, а животное панда ассоциируется с Китаем. Символы-персоны, герои отождествляют временный или исторический период в развитии государства, будучи социальными лидерами страны. Можно сказать, что Л. Кравчук отождествляется как личность, в период президентства которого Украина обрела независимость и открыла новую эпоху развития государства.

Таким образом, в условиях существующих реалий, необходимо акцентировать внимание на формирование благоприятного имиджа государства. В глобализационном, интеграционном, тяготеющем к рациональности, мире имидж государства является краеугольным камнем международных отношений и фактором, влияющим на решения и выбор политических субъектов.

Литература

1. Макаренко Е.А. Сучасні комунікативні технології / Актуальні проблемі міжнародних відносин. – 2009. – Випуск 84. – Частина І. – С. 113-126
2. Погорелый Е.Д. Толковый словарь – справочник. Ростов н/д: Феникс, 2010 – С.412
3. Почепцов Г.Г. Информационно– политические технологии / Г.Г. Почепцов. – М.: Центр, 2003. – 381 с.

4. Тихомирова Е.Б. PR – поддержка европейской интеграции Украины: опыт Европейского Союза / Е.Б. Тихомирова. // Актуальные проблемы международных отношений. – 2002. – Выпуск 36. – Часть I. – С. 136-151

5. Шевченко О.В. PR – технологии в международных отношениях / О.В. Шевченко. – К.: Центр свободной прессы, 2003. – 187 с.

Михайлевский Н.В.

*студент факультета правовой политологии и социологии
Национальный университет «Одесская юридическая академия»*

БЛЕФ КАК ЭЛЕМЕНТ ПОЛИТИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ

Политический процесс в любом государстве не обходится без применения политических технологий, их цель-реализация поставленных задач в политическом пространстве при помощи влияния на общественное мнение. Однако для достижения данной цели необходим определенный набор инструментов, которые в совокупности и составляют категорию «политические технологии».

Среди исследователей, которые занимались изучением блефа следует выделить таких ученых, как С. Петер, Д. Шакин, Р. Гудин, Х-Д. Клингеманн, А. Левинтов.

В Украине изучением и реализацией политических технологий занимаются преимущественно профессионалы, которые непосредственно реализуют политические технологии в виде избирательных компаний, политическим имиджем партий, а также стратегией принятий политических решений и др.

С точки зрения теории игр, которую впервые предложил известный математик Джон Нэш, в контексте политики понимается процесс, в котором участвуют две и более сторон,

ведущих борьбу за реализацию своих интересов. Каждая из сторон имеет свою цель и использует некоторую стратегию, которая может вести к выигрышу или проигрышу – в зависимости от поведения других игроков. На политической арене необходимо быть готовым мгновенно реагировать на изменения в стратегии конкурентов и в свою очередь максимально быстро предлагать свою измененную стратегию. Следует отметить, что применение разных уловок и хитростей является составляющим фактором победы актора на политической арене. Поэтому использование грязных и «серых» политических технологий присуще для всех уровней политического процесса.

Блеф (от англ. bluff – обман, запугивание) – соотносимое чаще с личностной линией поведения (в т.ч. политического), понятие «блеф» привнесено из практики карточной игры [1, с. 26]. Оно может употребляться и для обозначения одного из ресурсов у различных политических сил – группировок, партий, союзов, которые склонны демонстрировать большую силу или влияние по сравнению с имеющимися. В то же время, рядом политологов и политических психологов разрабатывается стратегия блефа как одного из средств политического воздействия. В отличие от обмана и провокации блеф предполагает демонстрацию довольно высокой степени убежденности в собственной правоте, а также открытостью желаемого результата. Так, фальшивые письма, одним политическим актором другому – провокация. Преувеличение или преуменьшение собственных возможностей – блеф. Элементы блефа проявляются в использовании слов и словосочетаний, которые Хайек (анализируя в первую очередь прилагательное «социальный»; еще в большей мере это относится к прилагательному «социалистический», например, «социалистический труд», «социалистический выбор») называет «виляющими». Подобные слова имеются в любой идеологической конструкции и соответствующей ей политической риторике. В обыденном понимании термин «Блеф» часто употребляется для

указания на политические акции неблагоприятного толка. Опытные политики умеют искусственно вводить в заблуждение своих противников, воздействуя на их чувства, психологию и т.д. Благодаря такому воздействию они либо склоняют оппонентов на свою сторону, либо «сметают» с политической арены. Для этого они используют все дозволенные и недозволенные приемы: политические, экономические, психологические и информационные. Часто блеф бывает направленным на то, чтобы изменить мнение масс или народа о том или ином политике. Благодаря этому изменяется психология масс и как следствие – их поведение в обществе и оценка ими политика, которого они поддерживали.

«Под манипуляциями в политике обычно понимаются махинации, а также системы психологического воздействия, ориентированные на внедрение иллюзорных представлений. Сама манипуляция уже подразумевает блеф, так как при этом основной целью становится искусственное заблуждение масс посредством воздействия на общественное мнение. Это делается для того, чтобы изменить их взгляды и политическое поведение в нужном и наиболее выгодном для манипуляторов направлении. Политик-манипулятор это делает для того, чтобы сформировать: установки, цели, стереотипы, желание масс идти на непопулярные меры, другие» [2, с. 36]. Манипулирование нередко связано с апелляциями к секретности, которая чаще всего существует лишь для самообеспечения соответствующего аппарата, и со шпиономанией. Но оно также сочетается с избыточной информацией, превратными интерпретациями, препарированием фактов и измышлением сценариев «бескровной» победы и неизбежного краха. Для того, чтобы манипулировать, надо знать, чем и с кем манипулировать. Что отличает лидера от своих подчиненных? – То, что у лидера есть информация о том, что будет предпринято в будущем. Он может манипулировать не только потому, что у него власть, но и потому, что он обладает большой

інформацією, которая идет от него самого, от неофициальных взаимодействий с другими политическими лидерами. Практика показывает, что существует большая разница между официальной ролевой структурой группы подчиненных и истинной психологической картиной в политической группе.

Таким образом можно сделать вывод, что блеф присущ для политики и являются неотъемлемым инструментом в политтехнологиях. Следовательно грамотное и рациональное использование блефа может помочь одержать победу в политической конкурентной борьбе.

Литература

1. Новейший политологический словарь. М.: Интерсофт, 2006. - 180 с. Погорелый Д.Е.
2. Энциклопедия блефа. Манипуляционная психология и психотерапия. – Казань, 1995. – 160 с. Гарифуллин Р.Р.

Пасько М.В.

студентка

Інститут соціальних наук

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

ТЕХНОЛОГІЇ МАСОВОЇ МАНІПУЛЯЦІЇ ЯК ВАЖІЛЬ ВПЛИВУ НА ПОЛІТИЧНУ СВІДОМІСТЬ ГРОМАДЯН

Мета. Дослідження варіативності технологій політичного маніпулювання та впливу їх на загальне сприйняття в суспільстві.

Актуальність. Визначення динамічних зв'язків між психологією пропаганди та масовою реакцією – є важливою частиною сприйняття у загальній свідомості громадян.

Застосування зорового, вербального, рухового контакту задля маніпулювання на політичній арені – є явищем міжрівневої соціально-політичної комунікативності та рушієм впливу на формування суспільного погляду в плані сучасних геополітичних процесів. Врахування історико-культурних особливостей є вирішальним етапом стереотипного врегулювання складних політичних ситуацій та інтерпретованого особистого сприйняття навколишньої дійсності.

Технологія загальнодержавного маніпулювання ґрунтується на систематичному впровадженні в масову свідомість соціально-політичних міфів, ілюзій, ідей, норм, цінностей, які заздалегідь передбачив маніпулятор.

В основі будь-якої технології маніпулювання масовою свідомістю лежать механізми впливу на психіку людини, її свідомість, але ці механізми служать меті маніпулювання лише в тому випадку, коли вони майстерно ведуть до прихованого збудження у людини тих намірів, якими вона до цього не володіла. Якщо факт маніпулювання очевидний, то воно здійснюватися не може.

Технології – це зовнішні впливи на адресатів (маси), а механізми – це психічні процеси, які забезпечують ефективність такого впливу.

Г. Шиллер, «для досягнення успіху маніпуляція повинна залишатися непомітною. Успіх маніпуляції гарантований, коли маніпульований вірить, що все, що відбувається природно і неминуче. Коротше кажучи, для маніпуляції потрібно фальшива дійсність, в якій її присутність не буде відчуватися».

А. Цуладзе стверджує, що «політичні маніпуляції – один із способів здійснення влади і боротьби за неї» А. Цуладзе виділяє три рівні впливу в контексті політичної маніпуляції: міжособистісний, груповий та масовий. На міжособистісному рівні маніпулятор використовує свої особистісні ресурси, психологічну перевагу над суперником у момент спілкування. Його мета –

створити умови для того, щоб людина діяла в інтересах маніпулятора, навіть якщо це суперечить його власним установам.

На груповому рівні маніпулятор взаємодіє вже з групою, вміло використовуючи в своїх цілях особливості поведінки людини в колективі. Підкоривши групу своїй волі, маніпулятор привласнює собі її можливості, діє від імені цієї групи, реалізуючи при цьому свої власні цілі і завдання, в той же час він має можливість зняти з себе особисто відповідальність у разі невдачі. Часто важко відокремити фігуру маніпулятора від лідера групи, так як вони можуть і збігатися в одній особі, але лідер завжди діє в інтересах групи, маніпулятор ж – у своїх власних. При цьому маніпулятор витрачає зусилля на підтримку свого престижу в групі, наближаючи одних, віддаляючи інших, зіштовхуючи їхні інтереси.

Комунікація на масовому рівні здійснюється часто через посередників, на сучасному етапі таким посередником виступають ЗМІ.

В.П. Пугачов ділить управління людиною на два основних типи: відкрите (явне) і приховане (таємне). Переважання того чи іншого типу, на думку дослідника, залежать від декількох причин: «... перш за все від ступеня розбіжності інтересів керованих і керуючих; цивілізованості суспільства (заходи прийнятності використання сили, прямого примусу в суспільній свідомості); можливостей і вміння правлячої еліти використовувати різні способи прихованого впливу на маси». При цьому В.П. Пугачов зазначає, що масштаби застосування маніпулятивних технологій збільшуються швидкими темпами в міру розвитку людства. На розвиток політичного маніпулювання впливає і тип політичної системи того чи іншого суспільства, а також спосіб, за допомогою якого в умовах даної системи вирішуються конфлікти.

У сучасних умовах інформаційно-комунікативних процесів використовуються не просто окремі прийоми, а спеціальні маніпулятивні технології. Всі вони, в основному, визначаються за аналогією із промисловими технологіями, як сукупність прийомів,

методів і засобів, використовуваних для досягнення конкретних цілей. Маніпулятивні технології формуються на основі певних сполучень цих елементів, з урахуванням специфічних закономірностей їхньої взаємодії. Важлива також послідовність і частота застосування прийомів маніпулювання при їхньому використанні в конкретних інформаційно-комунікативних ситуаціях.

Розробка й здійснення технології маніпуляції реалізується поетапно. Найбільш істотними з них є планування впливу, збір інформації про об'єкт маніпуляції, вибір раціональних прийомів впливу, організація ситуації впливу, індикація ефективності проведеного впливу, корекція впливу (якщо він виявився неефективним). Механізм здійснюється за алгоритмом: формування-застосування-реалізація, задля успішного проведення маніпулятивних заходів.

Як приклад універсальної маніпулятивної технології, яка широко й активно використовується в масових інформаційних процесах, може бути технологія формування й поширення образів. Суть її полягає в тому, що залежно від цілей і конкретних завдань маніпулятором формуються й поширюються заздалегідь «сконструйовані» образи конкретних осіб, організацій, ідей, програм тощо, які, як правило, неадекватно відбивають їх реальні найбільш важливі характеристики й, таким чином, дезорієнтують людей, на яких спрямоване інформаційно-психологічний вплив.

Уніфікована політична маніпуляція не націлена на вузькоспеціалізовану сферу життєдіяльності. Частіше за все, дана технологія не є ефективною під час політичної/ економічної/ соціальної нестабільності, адже “підігрів суспільної думки” може спричинити низку політично-дестабілізуючих процесів. Зазвичай застосування даної маніпуляції можливе шляхом донесення в широкі маси інформацію, лише від довіреного обличчя, що має значний авторитет у суспільстві, що буде надалі інтерпретоване в

інтересах громадськості, і викличе за собою користь для маніпулюючого контингенту.

Міжрівнева маніпуляція – є важливим фактором впливу на громадськість, враховуючи усі суспільні, політичні, економічні, вікові, ареальні градієнти. І подальше застосування важелів впливу на масову свідомість, формують шлях до здійснення поставлених цілей через усвідомлені кроки кожного індивіда в суспільстві. Подібні технології ведуть до виникнення стереотипного мислення.

Стереотипи– невід’ємні компоненти індивідуальної та масової свідомості. Зазвичай стереотипи включають в себе емоційне ставлення людини до якихось об’єктів і явищ, так що при їх виробленні мова йде не тільки про інформацію і мислення, а про складний соціально-психологічний процес. Таким чином, стереотипи, як необхідний людині інструмент сприйняття та мислення, володіють стійкістю, можуть бути виявлені, вивчені та використані як мішені для маніпуляції.

Висновки. Враховуючи особливості динаміки маніпулювання, можна зробити висновок, що кінцеве досягнення мети можливе лише при вдалому застосуванні усіх психологічних, вербальних, зорових, рухових механізмів. Особливістю технологій впливу на масову свідомість є їх спонтанність, застосування лідерської пропаганди, що спричиняє ланцюгову реакцію якісного та кількісного сприйняття, бо люди стають більш сприйнятливими до навіювання, коли їх зганяють у натовп.

Отже найефективнішими впливами на політичну свідомість громадян є:

- інформаційна асиметрія, як спосіб маніпуляції, базується на можливості висвітлення події, виходячи з різних його аспектів, створюючи різні види новин;
- універсyalізовані маніпулятивні технології, що дезорієнтують людей, на яких спрямований інформаційно-психологічний вплив.

– міжрівневі локальні маніпулювання, що вносять корективи у сприйняття невеликих груп людей, з подальшим поширенням у загальну публіку

Ступінь успішності маніпулювання значною мірою залежить від того, наскільки широкий арсенал засобів психологічного впливу використовується маніпулятором і наскільки він гнучкий під час їх використання. Відсутність ефективної нормативно-правової бази, яка б перешкоджала використанню маніпулятивних технологій, є додатковим стимулюючим фактором до реалізації технологій масового сприйняття.

Література

1. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием. –М.:Алгоритм, 2004. – 528 с.
2. Почепцов Г.К. Как становятся президентами. Избирательные технологии XX века. – К., 1999.
3. Пугачов В.П. Технологии скрытого управления в современной российской политике // Вестник Московского университета. Сер. 12. Политические науки. 2003. № 3. С. 66-102.
4. Немировський В.Г., Невирко Д.Д., Гришаєв С.В. Общественное мнение как социальный институт, его роль и функции
5. Цуладзе А. Политическая мифология. –М.:Эксмо, 2003. –384с.
6. Шиллер Г. Манипуляторы сознанием / Пер. с англ. ; Науч.ред. Я.Н. Засурский. –М.:Мысль, 1980. – 325с.

Петкова О.В.
кандидат политических наук,
старший преподаватель кафедры международных отношений
Институт социальных наук
Одесского национального университета имени И.И. Мечникова

ПРОБЛЕМАТИКА МОЛЧАНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ ПОЛИТОЛОГИИ

Современные социогуманитарные науки концентрируют особое внимание на взаимодействиях и коммуникативных практиках. То, как сказываются коммуникативные акты на субъектах и объектах, является сегодня не менее значимым для общества, чем предметная, фактологическая или объективная реальность. От конструктивных договоренностей до конфликтов и противостояний индивиды коммуницируют, прежде всего, с помощью речевых актов.

Коммуникативные процессы активно изучаются многими социально-гуманитарными науками, но, как правило, исследованию подлежат речевые акты в совокупности с невербальными средствами общения, приемы выражения смыслополагания в общении, внешние атрибуты и статусы коммуникаций, различные коммуникативные практики. Однако слабо изученным в украинской науке остается феномен молчания, который можно рассматривать и как средство коммуникации, и как ее противопоставление.

Несмотря на то, что мы ориентируемся на конфликтный контекст в исследовании молчания, необходимо отметить, что с помощью данного акта коммуникации осуществляются и позитивно окрашенные реакции на обращения. Действительно, в попытке дать определение понятию «молчание» мы останавливаемся на том, что это все-таки форма реагирования на речь и знаковые формы общения, присущая субъектам, наделенным

способностью общения. Имеется в виду, что молчать можно не только не отвечая звуковыми речевыми актами, но и письмом или другими средствами общения. В широком смысле слова *молчание* означает задержку коммуникативного акта реагирования субъекта на обращение к нему со стороны других субъектов или в целом игнорирование информации, обращения, вопросов.

Выделим в коммуникациях наиболее распространенные шкалы молчания (выражения от негативного состояния до позитивного) по различным признакам.

По принципу волеизъявления молчание может быть «добровольным» и «навязанным», т. е. в виде табу.

Молчание по типу «нет слов» может быть как от восторга, так и от гнева, горя.

Молчанием можно выражать «полное согласие» и «категорическое несогласие».

Данным актом можно «поощрять собеседника к высказываниям» и наоборот «предлагать умолкнуть».

В зависимости от статусных позиций субъектов молчание может быть выбрано как «высокомерие» (нежелание унижать себя контактами с тем или иным собеседником) и «потеря речи от страха или глубокого почтения» перед собеседником. Несмотря на то, что поговорка «слово – серебро, а молчание – золото» закрепились в условиях жестко иерархизированных общественных отношений, смысл ее заключается не столько в опасении за последствия сказанного, сколько в подчеркивании ценности «быть выдержанным». Представители социального бихевиоризма акцентировали внимание на способности человека в отличие от животного задерживать реакцию на стимул. Такого рода задержкой реакции предстает и молчание в этой русской пословице.

Исследователи американского бихевиоризма находят у Дж. Г. Мида, что «присущий личности самоконтроль ... заявляет о себе в языке» [с. 80], в том числе и умении соблюдать молчание.

В коммуникативных процессах молчанием обеспечивается такое невербальное средство, как пауза. Известный американский писатель-драматург С. Моэм подчеркивал: чем более знаменит актер, тем длиннее пауза в его общении. А исследования в области психологии лекторской деятельности зафиксировали, что затяжные паузы во время чтения лекций – это свидетельство, прежде всего, высокомерия преподавателя или лектора.

И все же в исторической ретроспективе мы находим больше характеристик молчанию как дискриминационному воздействию. В анализе особенностей различных религий А. Кураев подчеркивает, что представители христианской религии привыкли к «говорящему Слову» и для нас «Молчащие Небеса – это скорее знак Богооставленности. Это – признак катастрофы, разрыва Общения ...» [2, с. 58]. Также можно вспомнить фильм А. Тарковского «Андрей Рублев», в котором главный герой принимает на себя обет безмолвия, как своего рода наказание самого себя.

В древнерусском языке существовало слово «отрок», которое буквально означало не имеющий права говорить. К таковым относили рабов, слуг, работников. Позже словом «отрок, отроковица» называли подростков, которым также первоначально предписывалось полное послушание практически без права обратной связи или обсуждения с ними каких-либо вопросов.

В патриархальных обществах молчание было и уделом женщин, особенно из низших слоев как неспособных самостоятельно себя обеспечивать.

На уровне повседневных практик между близкими людьми (супругами, родителями и детьми, влюбленными, друзьями, коллегами по работе) молчание используется как подчеркнутое безразличие к собеседнику (в моббинге), а, следовательно, это и есть наказание; либо как выжидательная пауза до того момента, когда противоположная сторона осознает свое заблуждение, ошибку или нанесенное оскорбление.

На языке коммуникативных теорий молчание обозначается как «нулевая коммуникация»: «непродуцирование и нетрансляция есть один из предельных случаев коммуникации» [3]. Л. Бляхер называет это «говорящим молчанием» [1, с. 146] и приводит латинскую поговорку «кто молчит – кричит». В данном случае молчание субъекта прочитывается как реагирование на дискриминацию, то есть вынужденное молчание при острой потребности говорить. Непосредственно на такое молчание направляются политические акции борьбы за свободу слова.

Феномен английского Гайд-парка основательно вошел в политическую систему отношений. Эта технология избежания молчания более всего важна для власти, которая может контролировать настроения и управлять напряженностью в обществе, поскольку давление на несогласных, приводящее к молчанию, не всегда оформляется в «молчание ягнят». К сожалению, в современных обществах молчание чревато накалом ситуации до уровня террористических актов.

Для современного украинского общества проблема «говорящего молчания» оказалась одной из актуальных. По сути, она особо и не упразднялась в постсоветской Украине. Начиная с первой цветной революции в нашей стране с определенной периодичностью до поры до времени выражали молчанием свое несогласие то сторонники прозападной ориентации, то провосточной.

В настоящее время можно констатировать, что в таком регионе, как Одесский, мы имеем дело с «говорящим молчанием», особенно по поводу событий 2-го мая 2014 года.

Безусловно, молчание как специфическая коммуникация представляет собой особую сложность в социогуманитарных исследованиях. На наш взгляд, наиболее адекватными методами исследования молчания могут выступать феноменологические методы. Метод наблюдения скорее дает возможность получить представление о наличии молчания, а погрузиться в

содержательную часть молчания может беседа или метод неоконченных предложений.

Литература

1. Баразгова Е.С. Американская социология (традиции и современность). Курс лекций. / Е.С. Баразгова. – Екатеринбург, Бишкек, 1997. –176 с.
2. Бляхер Л. Нестабильные социальные состояния / Л. Бляхер. – М. РОССПЭН. 2005. – 208 с.
3. Кураев А. Дары и анафемы. Что христианство принесло в мир? / А. Кураев. – М. : Никея; Арета, 2012. – 320 с.
4. Сартр Ж.П. Проблема метода / Ж.П. Сартр. – М. 1994.

Попович Є.О.

*студент факультету правової політології і соціології
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ

Актуальність цієї теми обумовлена проблемою дотримання прав людини в сучасному українському суспільстві, що трансформується та низьким рівнем зацікавленості суспільства у дотриманні прав людини. Українське суспільство перетворюється у суспільство модерну і значну роль в цьому процесі відіграють міжнародні неурядові організації, які забезпечують захист прав людини. Порушення прав людини і їх недотримання в Україні є постійним об'єктом моніторингу міжнародних неурядових організацій.

Дослідження цієї актуальної проблеми теорії та практики має багато аспектів. Вони включають ґрунтовний аналіз діяльності міжнародних неурядових організацій, проблеми порушення прав людини та труднощі у реалізації захисту цих прав, державної політики щодо реалізації та захисту прав людини, та вплив міжнародних неурядових організацій на неї, іміджу міжнародних неурядових організацій в суспільстві.

Над цією проблемою працювали такі вчені Ваенш К., Фром Е., Херпфер. К., Кресіна О. І., Кривачук Л. Ф., Новакова О. В., Степаненко В. П., Танчер В. В. та ні.

1. Вступ. Система цінностей

Дотримання прав людини є одним з постулатів процесу демократизації, на шлях якого стала Україна. Категорії «демократія» та «громадянське суспільство» є нерозривними і взаємодоповнюючими. Саме контроль і забезпечення дотримання прав людини і забезпечення існування громадянського суспільства є основним напрямком діяльності таких міжнародних неурядових організацій, як Freedom House та Amnesty international. Стан дотримання прав людини є одним з основних показників рівня демократії, так вважає організація The Economist Intelligence Unit, яка запропонувала індекс демократичності держав на основі своїх досліджень. Цю ідею раніше висловлював Крістіан Херпфер: «Ціль застосування цього індексу полягає в тому, щоб виміряти ступінь демократизації суспільств на індивідуальному рівні в процесі перетворення недемократичних режимів в демократичні. Індекс нової демократії покликаний визначити той сегмент посткомуністичних суспільств, який називають «демократами» або громадяни, які підтримують демократію більшою чи меншою мірою. Цей індекс покликаний вимірювати підтримку демократії як принципу і форми режиму» [1].

Рівень демократичності суспільства значною мірою залежить від рівня зацікавленості громадян у дотриманні їхніх прав.

Існує прямопропорційна залежність між рівнем демократії та рівнем зацікавленості громадян у дотриманні прав людини. Вона проявляється у суспільних процесах, які охоплюють обидва поняття. При збільшенні рівня демократії збільшується кількісний і якісний показник участі громадян у суспільно-політичному житті. Збільшується увага до випадків порушення прав людини. Населення, при високому рівні демократії, здатне проявляти суспільні ініціативи, брати участь у реформах. Населення частіше бере участь у громадських обговореннях, що обмежує і контролює вплив держави на прийняття важливих політичних рішень. Соціально активні члени суспільства частіше беруть участь у роботі міжнародних неурядових організацій, слідкують за дотриманням прав людини, здійснюють громадський контроль над роботою правоохоронних органів. Цим самим збільшення рівня зацікавленості громадян у дотриманні прав людини має прямий вплив на розвиток демократії і збільшення її рівня. В свою чергу збільшення рівня демократії тягне за собою ряд суспільних наслідків, які стимулюють населення здійснювати контроль над дотриманням прав людини і брати участь у забезпеченні дотримання цих прав. Важливу роль у цьому взаємозв'язку відіграють міжнародні неурядові організації. Вони існують як проміжна ланка між державою та індивідом, який зацікавлений у дотриманні своїх прав. Суспільство за допомогою міжнародних неурядових організацій може впливати на державну політику і активні акції держави стосовно прав людини. Таких повноважень ці організації набувають за допомогою статусу «міжнародності» і гласності, яка в свою чергу (гласність) є елементом, який суспільство набуває в умовах трансформації.

2. Межа режиму інкогніто

Для членів суспільства, яке трансформується, є характерним замовчування випадків порушення прав людини і відмова від цих прав. Пояснення цьому явищу дає Еріх Фром. Він пояснює такий феномен тим, що для представника сучасного суспільства – це

байдужість людини до самої себе. Він зазначав, що люди відмовляються від своїх прав тому, що бояться обов'язків, які на них покладаються з моменту початку користування цими правами. «В першу чергу ми займемось таким механізмом втечі від свободи, який полягає в тенденції відмовлятись від незалежності своєї особистості, злити своє «я» з кимось або з чимось зовнішнім, для того, щоб отримати силу, якої не вистачає самому індивіду. Іншими словами, індивід шукає інші, «похідні» узи в обмін на втрачені первинні» [2].

Співпраця членів суспільства з міжнародними неурядовими організаціями є способом впливу на державну політику у сфері дотримання прав людини, тобто заявити про порушення цих прав під протекторатом міжнародних неурядових організацій. Індивід не відмовляючись від своїх прав отримує засоби і можливості здійснювати вплив на державу. Тим самим

Отримує «похідні» узи не втрачаючи «первинні». Саме такий механізм взаємодії має наслідком розвиток суспільства і його демократизацію. Діяльність міжнародних неурядових організацій забезпечує гласність у суспільстві і обмежує вплив держави на нього, проте ефективність їхньої роботи мінімальна без взаємодії з членами конкретного суспільства. Тобто суспільство співпрацюючи з міжнародними неурядовими організаціями отримує гласність і забезпечення своїх прав в обмін на прецедент, за допомогою якого ці організації впливають на державу. Цей процес є проявом демократизації суспільства – індивід має можливість публічно користуватись своїми правами та обов'язками і не відмовлятись від них. В той час, коли бездіяльність таких суспільних інститутів, як міжнародні неурядові організації, призводить до висловлення протесту суб'єктами, які не бажають виступати публічно. Збільшення кількості публічних акцій зацікавленості у дотриманні прав людини (через міжнародні неурядові організації) свідчить про демократизацію суспільства. Зворотній процес (анонімне висловлення зацікавленості, або не висловлення), в свою чергу,

свідчить про недемократичність режиму і небажання суспільства співпрацювати з цими організаціями.

Висновки. Важливість точки анонімності

Таким чином, процес демократизації тягне за собою збільшення рівня зацікавленості у дотриманні прав людини, в свою чергу збільшення цього рівня тягне за собою співпрацю з міжнародними неурядовими організаціями. Існує певна точка анонімності, пройшовши яку суспільство активізує процес демократизації. Після перетину суспільством цієї умовної «лінії неповернення» міжнародні неурядові організації отримують повноваження і методи активно здійснювати вплив на державу і збільшувати швидкість демократизації суспільства. Міжнародні неурядові організації в свою чергу шляхом інформування суспільства про свою діяльність сприяють збільшенню рівня зацікавленості у дотриманні прав людини і рівня довіри до своєї діяльності. Таким чином стимулюючи суспільство швидше набувати якісних характеристик суспільства модерну.

Література

1. Крістіан Херпфер Соціологія: теорія, методи, маркетинг – К.: 2001 / 3 липень – вересень
2. Е. Фромм. Втеча від свободи. – 33 ст. – К.: Укр. письменник, 2010.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ОДЕСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ
МІЖНАРОДНОЇ АСОЦІАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

ПЕРШИЙ ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ КОНВЕНТ
МІЖНАРОДНОЇ АСОЦІАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

СТИХІЯ ПОЛІТИКИ: СОЦІОЛОГІЧНА, ФІЛОСОФСЬКА, ПОЛІТОЛОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ

20-21 березня 2015 року, м. Одеса

Видання та друк – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.

Телефон: +38 0552 399580

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 4392 від 20.08.2012 р.

Підписано до друку 25.03.2015 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.

Ум.-друк. арк. 10,70. Тираж 200. Замовлення № 0315-132.

Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.